

บทที่ 3

กฎหมายเกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่ของไทยและต่างประเทศ

การตกทอดของทรัพย์สินมรดกนั้นเป็นการส่งต่อทรัพย์สินของบุคคลที่ถึงแก่ความตายแล้วไปยังบุคคลอื่นที่มีฐานะเป็นทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก โดยทั่วไปแล้ว การตกทอดของทรัพย์สินมรดกจะเป็นไปตามหลัก “ญาติสนิทย่อมตัดญาติห่างกว่าออกไป” (Nearer excludes the more remote) กล่าวคือ ทายาทชั้นสนิทที่สุดย่อมได้รับมรดกก่อนทายาทชั้นที่ห่างออกไป ตามลำดับทายาทที่กฎหมายกำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม ทายาทชั้นสนิทที่สุดอาจเสียสิทธิในการรับมรดกอันเนื่องมาจากการตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดก กฎหมายจึงกำหนดให้มีการรับมรดกแทนที่กัน โดยให้ผู้สืบสันดานของทายาทนั้น ๆ เข้ารับมรดกแทนที่ตน

3.1 กฎหมายเกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่ของไทย

กฎหมายเกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่ของไทยนั้นได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ซึ่งอยู่ในหมวด 4 การรับมรดกแทนที่กัน ทั้งนี้การรับมรดกแทนที่นั้นเป็นการสืบมรดกประการหนึ่งซึ่งถูกบัญญัติขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ซึ่งนับเป็นกฎหมายที่สำคัญยิ่ง ในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศและยังเป็นรากฐานที่มาของกฎหมายอื่นอีกด้วย

3.1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550³⁶

การที่กฎหมายมรดกจะมีบทบัญญัติใดในหลักการสำคัญ เช่น ยอมให้ทรัพย์สินทุกประเภทตกเป็นมรดก ไม่ว่าจะเป็นสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์นั้นขึ้นอยู่กับลัทธิเศรษฐกิจและอุดมการณ์ในรัฐใดรัฐหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยหลักกรรมสิทธิ์

ในประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์นั้น ถือหลักการสำคัญว่า กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอันเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ โดยเฉพาะที่ดิน และสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นของรัฐแต่ผู้เดียว เอกชนจะมิได้อย่างมากก็แค่สิทธิครอบครองใช้สอยประโยชน์ เช่น ใช้บ้านเป็นที่อยู่อาศัย โดยเหตุนี้ในระบบ

³⁶ คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยมรดก (น. 3-4). เล่มเดิม.

เศรษฐกิจการเมืองประเภทนี้ ทรัพย์สินบางอย่างจึงมีอาจตกทอดเป็นมรดกได้เพราะเอกชนไม่มีกรรมสิทธิ์³⁷

ในทางตรงกันข้าม ในประเทศทุนนิยมและเสรีนิยมกลับถือว่า หลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลเป็นหัวใจสำคัญของระบบเศรษฐกิจการเมือง พอ ๆ กับหลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) เมื่อเป็นเช่นนี้ การยอมรับในกรรมสิทธิ์ที่เจ้าของมีอยู่ก่อนตายตกทอดเป็นมรดกไปยังทายาทได้ จึงเป็นเรื่องสำคัญพอ ๆ กับการยอมรับหลักกรรมสิทธิ์ในเวลามีชีวิตอยู่นั่นเอง เหตุนี้รัฐธรรมนูญของหลายชาติ ซึ่งยึดระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบนี้ บัญญัติรับรองทั้งสิทธิของบุคคลในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และสิทธิของทายาทในการรับมรดกในทรัพย์สินนั้น เมื่อเจ้าของเดิมตาย³⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 41 ก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิทั้งสองประการนี้เอาไว้ว่า

“สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

การสืบมรดกย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบมรดกย่อมเป็นไปตามกฎหมายบัญญัติ”

โดยเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าวนั้นก็เพื่อประกันความมั่นคงในการถือครองทรัพย์สิน บุคคลที่ได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยชอบธรรมรวมถึงการรับมรดกย่อมได้รับความคุ้มครองความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครอง รวมทั้งสิทธิใด ๆ ในการใช้สอยหรือจำหน่ายจ่ายโอน อย่างไรก็ตาม สิทธิในทรัพย์สินดังกล่าวอาจถูกจำกัดโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น เช่น การอายัด การยึด หรือการริบทรัพย์สินจะกระทำได้ก็แต่โดยกฎหมายบัญญัติให้อำนาจ เป็นต้น ทั้งนี้ การประกันความมั่นคงในการถือครองทรัพย์สินดังกล่าวนี้ คงเดิมตามรัฐธรรมนูญ

³⁷ รัฐธรรมนูญแห่งสหภาพโซเวียตก่อนการเปลี่ยนแปลงในปี 1990 มาตรา 13 บัญญัติว่า “...ทรัพย์สินส่วนบุคคลของพลเมืองโซเวียตรวมทั้งของใช้ประจำวัน สิ่งอุปโภค บริโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกส่วนบุคคล เครื่องมือ เครื่องใช้ และสิ่งของอื่น ๆ สำหรับที่เคาน์เตอร์ขนาดเล็ก บ้าน และรายได้จากการออมทรัพย์สิน ทรัพย์สินส่วนบุคคลของพลเมือง และสิทธิในการสืบทอดมรดก ทรัพย์สินเหล่านั้นได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย.”

³⁸ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม 1789 มาตรา 2, อนุสัญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มาตรา 15-17 และกฎหมายพื้นฐานเยอรมัน มาตรา 14.

แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และสิทธิในการสืบมรดกมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 เป็นครั้งแรก³⁹

3.1.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้นเป็นกฎหมายที่ได้กำหนดถึงหลักการรับมรดกแทนที่ไว้โดยตรงซึ่งเป็นหมวดหนึ่งของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 มรดก ซึ่งมีการบังคับใช้มาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 มาจนถึงปัจจุบัน

3.1.2.1 การรับมรดกแทนที่

การรับมรดกแทนที่นั้นได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ(6) ถึงแก่ความตาย หรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานก็ให้ผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่ ถ้าผู้สืบสันดานคนใดของบุคคลนั้นถึงแก่ความตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกเช่นเดียวกันก็ให้ผู้สืบสันดานของผู้สืบสันดานนั้นรับมรดกแทนที่ และให้มีการรับมรดกแทนที่กันเฉพาะส่วนแบ่งของบุคคลเป็นราย ๆ สืบต่อกันเช่นนี้ไปจนหมดสาย” โดยการรับมรดกแทนที่นั้นให้สิทธิแก่ผู้สืบสันดานเพื่อรับมรดกแทนที่บุคคลที่เสียชีวิตในการรับมรดกอันเนื่องมาจากบุคคลนั้นถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดกตายหรือบุคคลนั้นถูกกำจัดมิให้รับมรดก โดยกฎหมายได้กำหนดให้ผู้สืบสันดานมีสิทธิรับมรดกแทนที่บุคคลดังกล่าวได้ ทั้งนี้การรับมรดกแทนที่ดังกล่าว ผู้สืบสันดานก็ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการเป็นทายาทของเจ้ามรดกอีกด้วย จึงจะมีสิทธิสมบูรณ์ในการเข้ารับมรดกแทนที่

1) การรับมรดกแทนที่ทายาทโดยธรรม⁴⁰

การรับมรดกแทนที่ทายาทโดยธรรมนั้นใช้บังคับเฉพาะแก่กรณีที่ทายาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) กล่าวคือในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันของเจ้ามรดก หรือลำดับลุง ป้า น้า อาของเจ้ามรดก เสียชีวิตในมรดก กฎหมายจึงให้สิทธิผู้สืบสันดานของทายาทโดยธรรมที่เสียชีวิตในการรับมรดกของเจ้ามรดกมารับมรดกแทนที่ทายาทโดยธรรมที่เสียชีวิตไปก่อนนั้น แต่การให้ผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่นั้นมิเฉพาะกรณีที่ทายาทที่เสียชีวิตนั้นเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) กล่าวคือในลำดับผู้สืบสันดาน

³⁹ จาก เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (น. 34), โดย คณะกรรมาธิการวิสามัญบับทึกเจตนารมณ์ จดหมายเหตุ และตรวจรายงานการประชุมสภาว่างรัฐธรรมนูญ, 2550, กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

⁴⁰ จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก (น. 139-142), โดย พินัย ฌ นคร, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันของเจ้ามรดก หรือลำดับลุง ป้า น้า อาของเจ้ามรดก เท่านั้น ในกรณีทายาทตามมาตรา 1629 (2) หรือ (5) กล่าวคือลำดับบิดามารดาของเจ้ามรดก หรือลำดับปู่ ย่า ตา ยายของเจ้ามรดกเสียสิทธิในมรดกของเจ้ามรดกก่อนเจ้ามรดกตายนั้นกฎหมายไม่ห้ามการรับมรดกแทนที่ เงื่อนไขที่ว่า การรับมรดกแทนที่มีเฉพาะกรณีที่ทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) กล่าวคือในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันของเจ้ามรดก หรือลำดับลุง ป้า น้า อาของเจ้ามรดกเสียสิทธิในมรดกของเจ้ามรดกนั้นปรากฏชัดเจนในข้อความส่วนต้นของมาตรา 1639 ที่ว่า “ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) ถึงแก่ความตาย หรือกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย”

เหตุที่กฎหมายไม่ให้ผู้สืบสันดานของทายาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 (2) หรือ (5) กล่าวคือลำดับบิดามารดาของเจ้ามรดก หรือลำดับปู่ ย่า ตา ยายของเจ้ามรดกรับมรดกแทนที่นั้นมิใช่เป็นความหลงลืมในการบัญญัติกฎหมาย หากแต่เพื่อมิให้เกิดการรับมรดกแทนที่ในลักษณะที่ขัดต่อหลัก “ญาติชิดย่อมตัดญาติห่างออกไป” ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของกฎหมายมรดกอย่างชัดเจนโดยทายาทโดยธรรมลำดับหลังขึ้นมารับมรดกร่วมกับทายาทโดยธรรมลำดับก่อน

ในกรณีที่ทายาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 (2) หรือ บิดามารดาของเจ้ามรดกเสียสิทธิในมรดกของเจ้ามรดก (โดยเหตุที่ได้ตายไปก่อนเจ้ามรดกหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย) หากกฎหมายให้ผู้สืบสันดานของทายาทตามมาตรา 1629 (2) หรือบิดามารดาของเจ้ามรดกรับมรดกแทนที่ก็จะทำให้พี่น้องของเจ้ามรดก (ซึ่งเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (3) และ (4)) รับมรดกแทนที่ร่วมกับบิดาหรือมารดาคนที่ยังมีชีวิตอยู่ของเจ้ามรดกหรือร่วมกับบุตรของเจ้ามรดกได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้สืบสันดานของทายาทตามมาตรา 1629 (2) หรือบิดามารดาของเจ้ามรดกนอกจากตัวเจ้ามรดกเองแล้วก็คือพี่น้องของเจ้ามรดกนั่นเอง การที่พี่น้องของเจ้ามรดกสามารถรับมรดกร่วมกับบิดาหรือมารดาที่ยังมีชีวิตอยู่ของเจ้ามรดกหรือร่วมกับบุตรของเจ้ามรดกนั้นย่อมเป็นการขัดกับหลักญาติชิดตัดญาติห่างซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของกฎหมายมรดกทีเดียว

ส่วนในกรณีที่ทายาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 (5) หรือปู่ ย่า ตา ยายของเจ้ามรดกเสียสิทธิในมรดกของเจ้ามรดกโดยเหตุที่ได้ตายไปก่อนเจ้ามรดกหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตายนั้น หากกฎหมายให้ผู้สืบสันดานของทายาทตามมาตรา 1629 (5) หรือปู่ ย่า ตา ยายของเจ้ามรดกรับมรดกแทนที่ได้ก็จะทำให้ลุง ป้า น้า หรืออาของเจ้ามรดก (ซึ่งเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (6)) รับมรดกแทนที่ร่วมกับปู่ ย่า ตา หรือยายคนที่ยังมีชีวิตอยู่ของเจ้ามรดกได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้สืบสันดานของทายาทตามมาตรา 1629 (5) หรือปู่ ย่า ตา ยายของ

เจ้ามรดกก็รวมถึงลูก ป้า น้า หรืออาของเจ้ามรดกนั่นเอง การที่ลูก ป้า น้า หรืออาของเจ้ามรดกซึ่งเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (6) สามารถรับมรดกร่วมกับปู่ ย่า ตา หรือยายที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (5) ของเจ้ามรดกนั้นย่อมเป็นการขัดกับหลักญาติชิดค้ำญาติห่างเช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้เองที่กฎหมายมิให้รับมรดกแทนที่กันในกรณีที่ทายาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 (2) หรือ (5) กล่าวคือลำดับบิดามารดาของเจ้ามรดก หรือลำดับปู่ ย่า ตา ยายของเจ้ามรดกเสียชีวิตในมรดกโดยตายก่อนเจ้ามรดกหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตายอันที่จริงแล้ว ความในมาตรา 1639 ที่ว่า “ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) ถึงแก่ความตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย” ก็กล่าวชัดเจนอยู่แล้ว แต่ก็มีมาตรา 1641 กล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่งโดยบัญญัติว่า “ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (2) หรือ (5) ถึงแก่ความตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้ามีทายาทในลำดับเดียวกันยังมีชีวิตอยู่ ก็ให้ส่วนแบ่งทั้งหมดตกแก่ทายาทนั้นเท่านั้น ห้ามมิให้มีการรับมรดกแทนที่ต่อไป”

นอกจากนี้แล้วการรับมรดกแทนที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 ก็ยังไม่ให้ใช้บังคับแก่กรณีที่คู่สมรสเสียชีวิตในมรดก ซึ่งอันที่จริงแล้วความที่ชัดเจนจากมาตรา 1639 อยู่แล้วว่าการรับมรดกแทนที่มีเฉพาะกรณีที่ทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) กล่าวคือในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันของเจ้ามรดก หรือลำดับลูก ป้า น้า อาของเจ้ามรดกเสียชีวิตในมรดกโดยตายก่อนเจ้ามรดกหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย คู่สมรสเป็นทายาทโดยธรรม โดยบทบัญญัติพิเศษแห่งมาตรา 1635 แต่กฎหมายก็มิได้ถือว่าคู่สมรสอยู่ในลำดับของทายาทลำดับใดที่ระบุไว้ในมาตรา 1629 ดังนั้น ในกรณีที่คู่สมรสเสียชีวิตในมรดกโดยตายก่อนเจ้ามรดกหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตายก็ไม่มีกรณีที่รับมรดกแทนที่โดยผู้สืบสันดานของคู่สมรส

2) กรณีทายาทถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย⁴¹

การที่ทายาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) กล่าวคือในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันของเจ้ามรดก หรือลำดับลูก ป้า น้า อาของเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย อันเป็นเหตุให้ผู้สืบสันดานของทายาทเหล่านี้มีสิทธิได้รับมรดกของเจ้ามรดกส่วนที่ทายาทเหล่านี้จะพึงได้รับแทนที่ทายาทเหล่านี้ ทั้งนี้การตายดังกล่าวนี้หมายถึงการตายโดย

⁴¹ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก (น. 155-157), โดย วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2545, กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธรรมชาติ ซึ่งการตายโดยธรรมชาติในความหมายของนักกฎหมายนั้น⁴² อาจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า คนธรรมดาหรือมนุษย์ทุกคนซึ่งเกิดมามีชีวิตย่อมสิ้นชีวิตตายไปเป็นธรรมดาของสามัญลักษณะ ผิดกันก็แต่ช้าหรือเร็วกว่ากัน แต่เดิมก็ไม่มีปัญหาอะไรเพราะตายแล้วฟื้นไม่ได้ บัดนี้วิทยาศาสตร์เจริญขึ้น ปัญหาว่าตายเมื่อใดเริ่มจะมีและทวีขึ้น หัวใจที่หยุดแล้วอาจเดินได้อีกหรือเปลี่ยนใหม่อยู่ต่อไปได้อีกนาน และคงนานขึ้นทุกที การหายใจที่หยุดแล้ว ก็ทำให้หายใจได้ใหม่อาจหายใจโดยใช้วัตถุอื่นที่ไม่ใช่อวัยวะของตัวเองก็ได้ อย่างไรก็ตามปัญหาว่าตายเมื่อใดก็ต้องถือตามธรรมชาติว่าตายเมื่อหัวใจและปอดหยุดทำงาน ดังที่เคยกล่าวกันว่าขาดใจตาย อันเป็นความจริงตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นในตัวคนคงเป็นอาการที่ตามมาจากการหยุดทำงานของปอดและหัวใจ หากปอดและหัวใจอย่างใดอย่างหนึ่งยังคงทำงานอยู่หลังจากที่อีกอย่างหนึ่งหยุดแล้ว เมื่อไม่กลับฟื้นขึ้นทำงานได้ใหม่ก็คงต้องถือว่าตายตั้งแต่แรกที่ปอดหรือหัวใจอันใดอันหนึ่งหยุดทำงาน ไม่ใช่ตั้งแต่สองอย่างหยุดทำงานด้วยกัน⁴³ ในความเห็นของท่านการตายให้หมายรวมถึงหัวใจและปอดหยุดทำงาน ทั้งนี้ นายแพทย์วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์⁴⁴ ได้ให้ความหมายในทางแพทย์ในการจะถือว่าเมื่อไร คนตายหรือสิ้นชีวิตนั้น ต้องพิจารณาถึงกลไกการทำงานของร่างกายมนุษย์เรา ซึ่งมีระบบสำคัญเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ได้ 3 ระบบ คือ ระบบประสาทกลาง ซึ่งได้แก่ สมอง ระบบไหลเวียน ได้แก่หัวใจและหลอดเลือด และระบบหายใจ ได้แก่หลอดลมและปอด โดยสมองเป็นผู้ควบคุมการทำงานของปอดและหัวใจ ให้หายใจและการเดินของหัวใจเป็นจังหวะ การหายใจ การรับออกซิเจนเข้าในกระแสเลือด การเดินของหัวใจการลำเลียงเอาออกซิเจนไปเลี้ยงร่างกาย รวมทั้งเลี้ยงสมอง หัวใจและปอด ให้มีชีวิต มีพลังทำงานอยู่ได้ ดังนั้น จะเห็นว่า ถ้าเกิดการขัดข้องขึ้นที่ระบบใดระบบหนึ่ง จะทำให้ระบบอื่น ๆ อีก 2 ระบบแปรปรวนไปด้วย ถ้าศูนย์ควบคุมการหายใจในสมองถูกทำลาย การหายใจจะหยุดลง เมื่อการหายใจหยุดก็ภาวะการขาดออกซิเจนขึ้นทั่วร่างกาย หัวใจที่ขาดออกซิเจน ก็ไม่สามารถเดินต่อไปได้ เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าการทำงานของสามระบบที่กล่าวมาแล้วมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด แต่การกระทำของสมองนั้นคนทั่วไปไม่อาจจะแลเห็นได้เหมือนกับการหายใจและการเดินของหัวใจ ดังนั้น เดิมการวินิจฉัยคนตายจึงอาศัยการหยุดการทำงานของหัวใจและหัวใจเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์

⁴² จาก การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการตายของประเทศไทย (รายงานผลการวิจัย) (น. 10-11), โดย พินิจ ทิพย์มณี, 2554, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

⁴³ จาก กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล (น. 9), โดย จิตติ ดิงศภัทย์, 2530, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁴⁴ จาก “การเกิด และการตาย,” โดย วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, 2515 (1 มิถุนายน), วารสารนิติศาสตร์, 4(1), น. 59-61.

การแพทย์เจริญก้าวหน้าไปเป็นอันมาก มีเครื่องมือที่สามารถวัดการทำงานของสมองได้ มีเครื่องมือที่ใช้ช่วยการหายใจที่หยุดแล้ว ให้ดำเนินต่อไปได้ มีเครื่องมือที่ใช้สูบน้ำโลหิตแทนการเดินของหัวใจได้ ดังนั้นการตัดสินใจตายจึงเปลี่ยนไปจากเดิม โดยต้องพิจารณาว่า คนจะตายเมื่อปราศจากการทำงานของสามระบบดังกล่าวแล้ว กล่าวคือ สมองหยุดทำงาน โดยตรวจด้วยการวัดคลื่นสมองด้วยไฟฟ้า หัวใจหยุดเต้น และหายใจเองไม่ได้ ทั้งสามประการประกอบกันจึงจะถือว่าคนตาย นอกจากนี้ การตายของบุคคลซึ่งจะเป็นทายาทดังกล่าวข้างต้นยังหมายความรวมถึงกรณีที่ตายโดยนิตินัยด้วย ดังจะเห็นได้จากความในบทบัญญัติมาตรา 1640 ที่ว่า “เมื่อบุคคลต้องถือว่าถึงแก่ความตายตามความในมาตรา 62 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ให้มีการรับมรดกแทนที่กันได้” ทั้งนี้ข้อสำคัญจะต้องปรากฏว่าทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) กล่าวคือในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันของเจ้ามรดก หรือลำดับลุง ป้า น้า อาของเจ้ามรดกของเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย หรือ “ต้องถือว่าถึงแก่ความตาย” ก่อนเจ้ามรดกตาย ถึงจะมีการรับมรดกแทนที่ทายาทเหล่านี้ได้ ถ้าทายาทเหล่านี้ถึงแก่ความตายหรือ “ต้องถือว่าถึงแก่ความตาย” ภายหลังเจ้ามรดกตายแล้ว โดยเหตุผลของเรื่องแล้วการรับมรดกของเจ้ามรดกแทนที่ทายาทเหล่านี้จะมีไม่ได้ ทั้งนี้เพราะทรัพย์มรดกย่อมตกทอดแก่ทายาททันทีที่เจ้ามรดกตาย เมื่อในเวลาเจ้ามรดกตาย ทายาทเหล่านี้ยังมีสภาพบุคคลอยู่มรดกจึงตกได้แก่ทายาทเหล่านี้ และในเวลาทายาทเหล่านี้ถึงแก่ความตายหรือ “ต้องถือว่าถึงแก่ความตาย” ทรัพย์มรดกของเจ้ามรดกส่วนที่ตกได้แก่ทายาทเหล่านี้รวมกับทรัพย์สินที่ทายาทเหล่านี้มีอยู่ในเวลานั้น ก็จะกลายเป็นมรดกของทายาทเหล่านี้และตกทอดแก่ผู้รับพินัยกรรมและ/หรือทายาทโดยธรรมผู้มีสิทธิรับมรดกโดยตรงของทายาทเหล่านี้ แล้วแต่กรณี กล่าวโดยเฉพาะกรณีที่บุคคล “ต้องถือว่าถึงแก่ความตาย” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 62 นั้น มาตราที่กล่าวนี้บัญญัติให้ถือว่าบุคคลซึ่งศาลได้มีคำสั่งให้เป็นบุคคลสาบสูญถึงแก่ความตายในวันที่บุคคลนั้นตกเป็นผู้ไม่อยู่ครบห้าปีหรือสองปีแล้วแต่กรณี ดังนั้นวันที่ทายาทตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) กล่าวคือในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันของเจ้ามรดก หรือลำดับลุง ป้า น้า อาของเจ้ามรดกเป็นผู้ไม่อยู่ครบห้าปีหรือสองปีแล้วแต่กรณี จึงต้องเป็นวันก่อนวันที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย มิฉะนั้นต้องถือว่าทายาทเหล่านี้ถึงแก่ความตายหลังเจ้ามรดก

ทั้งนี้ การกำหนดเวลาที่บุคคลถึงแก่ความตายในกรณีที่พันวิสัยจะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลใดตายก่อนหรือตายหลังในเหตุอันตรงกันนั้น มาตรา 17 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ในกรณีที่บุคคลหลายคนตายในเหตุอันตรงกัน ถ้าเป็นการพันวิสัยที่จะกำหนดได้ว่าคนไหนตายก่อนหลัง ให้ถือว่าตายพร้อมกัน” ซึ่งในแง่ของกฎหมาย ควรเข้าใจว่า ปัญหาบุคคลถึง

แก่ความตายคือสิ้นสภาพเมื่อใดนั้น เป็นข้อเท็จจริงที่ผู้กล่าวอ้างความตายนั้นต้องมีภาระการพิสูจน์เวลาที่บุคคลนั้นถึงแก่ความตาย ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า ในกรณีที่บุคคลหลายคนถึงแก่ความตายในเวลาใกล้เคียงกัน จะพิสูจน์อย่างไรว่าบุคคลใดตายก่อนหลังกันเพียงใด การพิสูจน์นั้นนี้อาจมีผลสำคัญในแง่กฎหมายมรดก เนื่องจากกฎหมายถือหลักว่า ผู้จะเป็นทายาทได้จะต้องมีสภาพบุคคลในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย (มาตรา 1604 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ทั้งนี้หลักในการสันนิษฐานเวลาตายของบุคคลหลายคนที่ตายในภยันตรายร่วมกันนั้น ในระบบกฎหมายต่าง ๆ มีหลักที่ต่างกันอยู่สองหลัก คือ หลักที่ถือว่าผู้อ่อนแอยอมตายก่อนและผู้แข็งแรงยอมตายทีหลัง ส่วนอีกหลักที่ไทยยึดถือและนำมาบัญญัติไว้ในมาตรา 17 คือหลักที่ถือว่ากรณีพิสูจน์ไม่ได้ให้ถือว่าตายพร้อมกัน คือถือว่าถ้าบุคคลหลายคนตายในระหว่างตกในอยู่ภยันตรายต่อชีวิตร่วมกันและไม่อาจกำหนดลงได้ว่าใครตายก่อนหลังกัน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าตายพร้อมกัน⁴⁵ นอกจากนี้การกำหนดเวลาตายก็ยังมีผลต่อเวลาที่มรดกตกทอดนั้น หากพิจารณาถึงมาตรา 1599 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาท” ย่อมชี้ให้เห็นหลักการที่ว่า เมื่อบุคคลใดตายกรรมสิทธิ์ในทรัพย์มรดกทั้งหลายรวมทั้งสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคคลนั้นย่อมตกแก่ทายาททันที (Automatic Succession)⁴⁶

ดังนั้น ถึงแม้ว่าโดยเหตุผลของเรื่องนี้แล้ว ในกรณีที่ทายาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) กล่าวคือในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันของเจ้ามรดก หรือลำดับลุง ป้า น้า อาของเจ้ามรดกถึงแก่ความตายภายหลังจากที่เจ้ามรดกตายแล้ว การรับมรดกของเจ้ามรดกแทนที่ทายาทเหล่านี้จะมีไม่ได้ แต่มีปัญหานั้นจะพิจารณาว่าถ้าทายาทเหล่านี้ถึงแก่ความตายพร้อมกันกับเจ้ามรดก ผู้สืบสันดานของทายาทเหล่านี้จะเข้ารับมรดกของเจ้ามรดก ส่วนที่จะพึงตกทอดแก่ทายาทเหล่านี้แทนที่ทายาทเหล่านี้ได้หรือไม่ ในปัญหานี้มีความเห็นแยกออกไป 2 ความเห็น คือ ความเห็นที่หนึ่งเห็นว่า ผู้สืบสันดานของทายาทเหล่านี้จะเข้ารับมรดกของเจ้ามรดก ส่วนที่จะพึงตกได้แก่ทายาทเหล่านี้แทนที่ทายาทเหล่านี้ไม่ได้ (ความเห็นฝ่ายแรกนี้ได้แก่อาจารย์บรรศักดิ์ อูวรรณ โฉ⁴⁷) ส่วนความเห็นที่สองเห็นว่า ผู้สืบสันดานของทายาทเหล่านี้จะเข้ารับมรดกของเจ้ามรดก ส่วนที่จะพึงตกได้แก่ทายาทเหล่านี้แทนที่ทายาทเหล่านี้ได้ (ความเห็น

⁴⁵ จาก วิชากฎหมายแพ่งหลักทั่วไป: หลักทั่วไป ว่าด้วยบุคคลธรรมดาและหลักทั่วไปว่าด้วยนิติบุคคล (น. 21-22), โดย กิตติศักดิ์ ปกติ, 2550, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁴⁶ จาก ผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1713 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต) (น. 11), โดย ฉัฐวุฒิ วัจวงศ์, 2526, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁴⁷ คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยมรดก (น. 184 – 185). เล่มเดิม.

ฝ่ายหลังนี้ได้แก่อาจารย์อัมพร ฌ ตะกั่วทุ่ง⁴⁸ อาจารย์เพียบ หุดางกูร⁴⁹ อาจารย์วรพจน์ วิศรุตพิชญ์⁵⁰ และอาจารย์พินัย ฌ นคร⁵¹) การถือตามความเห็นใดความเห็นดังกล่าวนี้ จะมีผลทางกฎหมายต่างกัน ไกลมาก

3) กรณีทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดก⁵²

ทายาทของผู้ตายมีสิทธิได้รับมรดกตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 การที่ทายาทจะเสียสิทธิในมรดกก็ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ มาตรา 1599 วรรคสองบัญญัติไว้ว่า “ทายาทอาจเสียไปซึ่งสิทธิในมรดกได้แต่โดยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้หรือกฎหมายอื่น” การเสียสิทธิตามกฎหมายอื่นนั้นในขณะนี่ยังไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายพิเศษใดที่มีบทบัญญัติกำจัดหรือลดรอนสิทธิของทายาทในการรับมรดกของเจ้ามรดก ทายาทจึงอาจเสียสิทธิในการรับมรดกตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 เท่านั้น

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ทายาทอาจเสียสิทธิในการรับมรดกได้ใน 3 กรณีด้วยกัน คือ การถูกกำจัดมิให้รับมรดก การตัดมิให้รับมรดก และการสละมรดก ในแต่ละกรณีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ต่างกัน การเสียสิทธิในการรับมรดกในกรณีการถูกกำจัดมิให้รับมรดกและกรณีการสละมรดกใช้กับทายาทเป็นการทั่วไป กล่าวคือ ทั้งทายาทโดยธรรมและผู้รับพินัยกรรม แต่การเสียสิทธิในการรับมรดกในกรณีการตัดมิให้รับมรดกใช้เฉพาะกับทายาทโดยธรรมเท่านั้น การเสียสิทธิในการรับมรดกโดยการถูกกำจัดมิให้รับมรดกเกิดจากการกระทำอันมิชอบของทายาทในขณะที่การเสียสิทธิในการรับมรดกโดยการถูกตัดมิให้รับมรดกนั้นมิได้เกิดจากการกระทำอันไม่ชอบของทายาทแต่เกิดจากความประสงค์ของเจ้ามรดกเอง โดยเจ้ามรดกสามารถตัดทายาทโดยธรรมคนใดมิให้รับมรดกโดยเหตุผลใดก็ได้ซึ่งเป็นเรื่องการตัดสินใจตามอำเภอใจโดยแท้ของเจ้ามรดก ส่วนการเสียสิทธิในการรับมรดกโดยการสละมรดกนั้นมิได้เกิดจากการกระทำอันไม่ชอบของทายาทเช่นกันแต่เกิดจากความประสงค์ของทายาทเอง โดยทายาทไม่ประสงค์ที่จะรับมรดกของเจ้ามรดก

⁴⁸ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก (น. 132-133), โดย อัมพร ฌ ตะกั่วทุ่ง, 2542, กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

⁴⁹ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก (น. 61), โดย เพียบ หุดางกูร และ ไพโรจน์ กัมพูสิริ, 2552, กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁵⁰ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก (น. 157), โดย วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, เล่มเดิม.

⁵¹ จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก (น. 145), โดย พินัย ฌ นคร, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

⁵² แหล่งเดิม. (น. 157 – 159).

การถูกกำจัดมิให้รับมรดกเป็นการเสียดสิทธิตามการรับมรดกโดยผลของการกระทำของทายาทเองซึ่งเป็นการกระทำอันไม่เหมาะสม กฎหมายจึงลงโทษทายาทซึ่งกระทำการเช่นนั้น โดยกำจัดสิทธิของทายาทในการรับมรดกของเจ้ามรดก ซึ่งการกระทำอันไม่เหมาะสมที่ทำให้ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกนั้นมีอยู่ 2 ลักษณะสำคัญ โดยในลักษณะแรก การกระทำอันไม่เหมาะสมนั้นเป็นไปในลักษณะที่ยักยอกหรือปิดบังทรัพย์สินมรดก การกระทำในลักษณะนี้เป็นผลเสียโดยตรงต่อทายาทคนอื่น ๆ เนื่องจากเมื่อทรัพย์สินมรดกของผู้ตายถูกยักยอกหรือปิดบังไปก็จะทำให้การสืบทราบถึงความมียู่ของทรัพย์สินมรดกกระทำได้อย่างยากขึ้น ในบางกรณีอาจไม่มีผู้ใดนอกจากทายาทซึ่งได้ยักยอกหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกไปรู้ว่า ทรัพย์สินบางอย่างหรือบางรายการเป็นส่วนหนึ่งของกองมรดกของผู้ตายด้วย จึงทำให้ทรัพย์สินนั้นมิได้ถูกนำมารวบรวมในกองมรดกอันมีผลกระทบต่อการแบ่งปันมรดกให้บรรดาทายาทอย่างแน่นอน เนื่องจากทายาทอาจได้รับส่วนแบ่งน้อยลง ทั้งนี้ หากทรัพย์สินที่ได้ถูกปิดบังหรือยักยอกไปถูกรวบรวมมาอยู่ในกองมรดกก็จะทำให้ส่วนแบ่งของทายาทมีมากขึ้น เมื่อการยักยอกหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกมีผลต่อทายาทอื่น ๆ หรือทำให้ทายาทอื่นเสียประโยชน์ นอกจากทายาทซึ่งได้ยักยอกหรือปิดบังไปนั้นคืนสู่กองมรดกแล้ว ทายาทซึ่งได้ยักยอกหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกยังจะต้องถูกกฎหมายลงโทษ โดยถูกกำจัดสิทธิในการรับมรดกของเจ้ามรดก

ส่วนการกระทำอีกลักษณะหนึ่งที่ทำให้ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกของเจ้ามรดกนั้นเป็นไปในลักษณะที่กระทำการอันฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมของสังคม เช่น การฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดก หรือการฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำ เพิกถอนหรือเปลี่ยนแปลงพินัยกรรมซึ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก เป็นต้น สำหรับการกระทำอันไม่สมควรในลักษณะนี้นั้น การกระทำบางอย่างอาจมีผลกระทบต่อประโยชน์ในทางทรัพย์สินของทายาท (เช่น การฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำ เพิกถอนหรือเปลี่ยนแปลงพินัยกรรมซึ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก) ในขณะที่การกระทำบางอย่างอาจมิได้มีผลกระทบต่อประโยชน์ในทางทรัพย์สินของทายาทคนอื่น ๆ เพียงแต่ว่าเป็นการกระทำที่สังคมรับไม่ได้ เช่น เมื่อทายาทคนใดฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดก ทายาทคนอื่น ๆ ก็ยังมีสิทธิได้รับมรดกของเจ้ามรดก แต่การกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ฝ่าฝืนจริยธรรม กฎหมายจึงกำจัดมิให้ทายาทซึ่งได้กระทำการเช่นนั้นมิให้รับมรดกของเจ้ามรดก การถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยการกระทำการในลักษณะนี้เรียกว่าการกำจัดมิให้รับมรดกโดยกระทำการฐานเป็นผู้ไม่สมควร (Being Unworthy)

จึงสรุปได้ว่า เหตุซึ่งนำไปสู่การถูกกำจัดมิให้รับมรดกมีอยู่ด้วยกันสองเหตุหรือสองกรณีสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) การถูกจำกัดมิให้รับมรดกฐานยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดก⁵³

การถูกจำกัดมิให้รับมรดกโดยการยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกนั้นเป็นการเหตุแห่งการถูกจำกัดมิให้รับมรดกโดยการยกย้ายหรือการปิดบังทรัพย์สินมรดกทำให้ทายาทอื่นเสียประโยชน์ในทางทรัพย์สินโดยตรงเนื่องจากเมื่อทรัพย์สินมรดกถูกยกย้ายหรือปิดบังไปก็จะทำให้เกิดความยุ่งยากในการรวบรวมทรัพย์สินมรดก ทรัพย์สินมรดกบางรายการอาจจะมิได้นำมาถูกรวบรวมในกองมรดกเนื่องจากไม่มีบุคคลใดล่วงรู้ว่าเป็นทรัพย์สินที่ผู้ตายมีอยู่ในขณะถึงแก่ความตาย อันมีผลต่อไปให้ทายาทได้รับส่วนแบ่งของมรดกของผู้ตายไม่ครบถ้วนตามจำนวนทรัพย์สินมรดกที่มีอยู่จริงกฎหมายจึงลงโทษทายาทที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดก โดยจำกัดสิทธิในการรับมรดก ซึ่งในบางกรณีกฎหมายจำกัดสิทธิในการรับมรดกทั้งหมด แต่ในบางกรณีก็จำกัดสิทธิในการรับมรดกเพียงบางส่วน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับจำนวนทรัพย์สินมรดกที่ทายาทได้ยกย้ายหรือปิดบังนั้นเป็นสัดส่วนเท่าใดของส่วนที่ตนมีสิทธิจะได้รับ อนึ่ง นอกจากทายาทซึ่งได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกจะถูกลงโทษโดยการถูกจำกัดมิให้รับมรดกแล้ว ทายาทซึ่งกระทำการดังกล่าวก็ต้องมีความรับผิดชอบในมรดกและต้องเอาทรัพย์สินมรดกที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังนั้นมาคืนเพื่อรวบรวมไว้ในกองมรดกเพื่อแบ่งปันให้บรรดาทายาทต่อไป หากทายาทที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกไม่สามารถนำตัวทรัพย์สินมาคืนได้ ก็จะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเท่ากับมูลค่าของทรัพย์สินนั้นค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวจึงต้องรวบรวมไปไว้ในกองมรดก ด้วยเหตุนี้ในการคำนวณทรัพย์สินมรดกและส่วนแบ่งในทรัพย์สินมรดกของผู้ตายนั้นก็ต้องถือเสมือนว่าทรัพย์สินมรดกที่ได้ถูกยกย้ายหรือปิดบังนั้นยังคงมีอยู่

การถูกจำกัดมิให้รับมรดกในกรณียกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกมีหลักเกณฑ์ทั่วไปอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1605 ซึ่งบัญญัติว่า “ทายาทคนใดยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกเท่าส่วนที่ตนจะได้หรือมากกว่านั้นโดยฉ้อฉลหรือรู้ยู่ว่าตนทำให้เสียประโยชน์ของทายาทคนอื่น ทายาทคนนั้นต้องถูกจำกัดมิให้รับมรดกเลย แต่ถ้าได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกน้อยกว่าที่ตนจะได้ทายาทคนนั้นต้องถูกจำกัดมิให้รับมรดกเฉพาะส่วนที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังไว้”

บทบัญญัตินี้เกิดขึ้นจากความคิดแบบไทยเอง โดยมีที่มาจากกฎหมายมรดกของไทยในบทที่ 43 และบทที่ 44 ซึ่งเป็นบทที่มุ่งลงโทษทายาทที่ได้เบียดบังทรัพย์สินไป ถ้อยคำในกฎหมายมรดกเก่าสะท้อนถึงเจตนารมณ์การลงโทษอย่างเห็นได้ชัด เช่น ถ้อยคำที่กล่าวว่า “ท่านว่ามันโลกมิชื่อตรงต่อญาติพี่น้อง...ท่านว่าอย่าให้ได้ส่วนแบ่งปันซึ่งแบ่งไว้แล้วเลย...”⁵⁴

⁵³ แหล่งเดิม. หน้า 159 – 184.

⁵⁴ คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยมรดก (น. 73).

มีข้อสังเกตว่าแม้กฎหมายจะใช้คำว่าขักย้ายหรือปิดบัง “ทรัพย์สินมรดก” แต่ไม่ได้หมายความว่าหลักกฎหมายเรื่องการขักย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกมีเฉพาะ “ทรัพย์สิน” เท่านั้น แต่ยังใช้กับทรัพย์สินด้วย จริงอยู่ในส่วนของการขักย้ายทรัพย์สินมรดกนั้นโดยสภาพแล้วมิได้เฉพาะวัตถุที่มีรูปร่างซึ่งในทางกฎหมายเป็น “ทรัพย์สิน” แต่ในส่วนของ การปิดบังทรัพย์สินมรดกนั้นมิได้ในวัตถุที่ไม่มีรูปร่างด้วย ซึ่งก็เป็นการปิดบัง “ทรัพย์สิน” นั่นเอง จึงเห็นได้ว่าการที่บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1605 ใช้คำว่า “ทรัพย์สินมรดก” อาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนไปบ้าง แต่ก็อาจเป็นเพราะว่าเมื่อกฎหมายกล่าวถึงมรดก กฎหมายใช้คำว่า “มรดก” หรือ “กองมรดก” หรือ “ทรัพย์สินมรดก” โดยไม่เคยใช้คำว่า “ทรัพย์สินมรดก” นั่นเอง การใช้คำว่า “ทรัพย์สินมรดก” ในบทบัญญัติมาตรา 1605 จึงใช้ในความหมายของทรัพย์สินใดก็ตามซึ่งเป็นมรดกของผู้ตายนั่นเอง

ก. ลักษณะการขักย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดก

บทบัญญัติมาตรา 1605 กล่าวถึงการขักย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดก ซึ่งการขักย้ายทรัพย์สินมรดกนั้นหมายถึงการเอาทรัพย์สินมรดกไปเสียจากที่ที่เคยอยู่การกระทำดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นการเคลื่อนย้ายทางกายภาพ ทรัพย์สินมรดกที่อยู่ในสภาพที่จะขักย้ายได้จึงมีเฉพาะสังหาริมทรัพย์เท่านั้น และโดยทั่วไปแล้วก็มักเป็นทรัพย์สินที่มีรูปร่าง แต่ในยุคที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทรัพย์สินมรดกที่อาจขักย้ายไปได้ อาจเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่างซึ่งบางทีอาจมีมูลค่าไม่น้อยกว่าทรัพย์สินที่มีรูปร่างด้วยซ้ำ ตัวอย่างเช่น การขักย้ายข้อมูลคอมพิวเตอร์ซึ่งไม่มีรูปร่างโดยการถ่ายโอน เป็นต้น

ส่วนการปิดบังทรัพย์สินมรดกนั้นมิได้เป็นการกระทำที่มีลักษณะการเคลื่อนย้ายทางกายภาพ แต่มีลักษณะเป็นการอำพรางซ่อนเร้นทรัพย์สินมิให้ใครรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินมรดกทรัพย์สินที่ปิดบังอาจเป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ก็ได้ โดยอาจรวมถึงการอำพรางซ่อนเร้นเอกสารแสดงสิทธิในทรัพย์สิน ในบางกรณีการปิดบังทรัพย์สินมรดกนั้นอาจเป็นไปในลักษณะของการแสดงความเท็จเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดกเพื่อให้ทายาทอื่นเชื่อว่าทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ของผู้ตาย

มีปัญหาว่าหากทายาทได้ทำลายทรัพย์สินมรดกเสีย โดยมีเหตุจงใจบางประการซึ่งการขักย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกนั้นจะต้องเป็นการกระทำต่อตัวทรัพย์สินมรดกโดยที่หลังจากที่ได้กระทำการนั้นแล้วตัวทรัพย์สินมรดกยังคงมีอยู่ เพียงแต่ได้เปลี่ยนที่หรืออำพรางซ่อนเร้น แต่สำหรับการทำลายทรัพย์สินมรดกนั้นผลทำให้ตัวทรัพย์สินไม่มีอยู่อีกต่อไปแล้ว จึงถือไม่ได้ว่าเป็นการขักย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดก ดังนั้น ทายาทซึ่งได้ทำลายทรัพย์สินมรดกก็ไม่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1605 แต่ทายาทที่กระทำการดังกล่าวมีความรับผิดชอบเฉพาะต่อทายาทคนอื่น ๆ อาจมีข้อสงสัยว่าเหตุใดกฎหมายจึงไม่บัญญัติให้การทำลายทรัพย์สินมรดกเป็นเหตุของการถูกกำจัดมิให้รับมรดกด้วยทั้งที่การทำลายทรัพย์สินมรดกโดยตรงย่อมเกิดความเสียหายแก่บรรดาทายาทเช่นกัน แต่ที่เป็นเช่นนี้ก็อาจเป็นเพราะ โดยทั่วไปนั้นการทำลายทรัพย์สินมรดกมิได้มี

ผลกระทบต่อการล่วงรู้ถึงทรัพย์มรดกจึงมิได้ทำให้เกิดความยุ่งยากในการรวบรวมทรัพย์มรดกในขณะที่การย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกมีผลกระทบต่อการล่วงรู้ของทรัพย์มรดกจึงทำให้เกิดความยุ่งยากในการรวบรวมทรัพย์มรดก อย่างไรก็ตาม หากทายาทได้ย้ายทรัพย์มรดกเพื่อนำไปทำลายในภายหลังทายาทก็ต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยเหตุที่ได้ย้ายทรัพย์มรดกนั่นเอง

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่าการย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกเกิดขึ้นภายหลังเจ้ามรดกตายแล้วเท่านั้นเนื่องจากหากเจ้ามรดกยังมีชีวิตอยู่ก็ยังไม่มียทรัพย์ใดที่จะเป็นทรัพย์มรดก การถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยเหตุที่ได้ย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกจึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ก่อนที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย กรณีจะแตกต่างจากการถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยกระทำการฐานเป็นผู้ไม่สมควรซึ่งเกิดขึ้นได้ก่อนที่เจ้ามรดกจะตาย อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วการย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกเกิดขึ้นหลังเจ้ามรดกตาย แต่หากทายาทได้ย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกของเจ้ามรดกมาตั้งแต่ก่อนที่เจ้ามรดกตายโดยความประสงค์จะกระทำต่อเนื่องกัน ไปจนถึงเวลาที่เจ้ามรดกตาย (และอาจกระทำต่อหลังจากที่เจ้ามรดกตายด้วย) ก็น่าจะถือว่าเป็นการย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกได้ในกรณีเช่นนี้ ในการคำนวณว่าทายาทได้ย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกเป็นจำนวนเท่าใดหรือเป็นสัดส่วนเท่าใดกับทรัพย์มรดกที่ตนจะได้นั้น ก็จะต้องนำทรัพย์มรดกที่ได้ย้ายหรือปิดบังตั้งแต่ก่อนที่เจ้ามรดกตายมารวมคำนวณด้วย มิฉะนั้นก็จะเปิดช่องให้ทายาทย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกในเวลาใกล้เคียงกับเวลาที่เจ้ามรดกจะถึงแก่ความตายเพื่อหลบเลี่ยงความเสี่ยงจากการถูกกำจัดมิให้รับมรดกนอกจากนี้ทรัพย์สินบางอย่างมิใช่มรดกแม้ว่าการได้มาหรือการเกิดขึ้นของทรัพย์สินนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับความตายของบุคคล เช่น ค่าสินไหมทดแทนจากการประกันชีวิต เป็นต้น หากทายาทคนใดย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินเหล่านี้ไปก็ไม่ถือว่าเป็นการย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดก จึงไม่ถูกกำจัดมิให้รับมรดก อันที่จริงแล้วศาลฎีกาก็เคยวินิจฉัยเกี่ยวกับทรัพย์สินเหล่านี้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการถูกกำจัดมิให้รับมรดก⁵⁵

ข. การมีผลทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทบุคคลอื่น

ทายาทจะถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยเหตุที่ได้ย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกก็ต่อเมื่อได้กระทำการดังกล่าวโดย “ฉ้อฉล” หรือ “รู้อยู่ว่าตนทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทอื่น” การ “ฉ้อฉล” เป็นการกระทำโดยทุจริตในลักษณะที่ประสงค์จะเอาทรัพย์นั้นเป็นของตน ซึ่งมักจะกระทำด้วยการออกอุบายหลอกลวง (โดยการแสดงความเท็จหรือการปกปิดความจริงซึ่งควรบอกให้ชัดแจ้งทำนองเดียวกับองค์ประกอบเบื้องต้นของความผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายอาญา) ดังนั้น หากปรากฏว่าทายาทนำทรัพย์มรดกไปใช้หนี้ซึ่งผู้ตายได้ก่อไว้ก่อนตาย แม้จะเป็น

⁵⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1586/2517 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 876/2525.

กระทำโดยพลการ ก็ไม่ถือว่าทนายทได้ข้ายทรัพย์สินมรดกไปโดยฉ้อฉล⁵⁶ ส่วนการ “รู้ว่าคุณทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่น” อาจกระทำโดยไม่มีเจตนาฉ้อฉลเพื่อจะเอาทรัพย์สินนั้นเป็นของตน แต่เป็นการกระทำที่ทำให้ทายาทอื่นเสียประโยชน์

การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1605 ใช้คำว่า “ฉ้อฉลหรือรู้ว่าคุณทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่น” นั้น เมื่อพิจารณาผิวเผินในเมืองแรกอาจจะเข้าใจไปในทางที่ว่า การ “ฉ้อฉล” กับ การ “รู้ว่าคุณทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่น” เป็นคนละกรณีกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ทายาทที่ได้ข้ายทรัพย์สินมรดกโดยฉ้อฉล (โดยประสงค์จะเอาทรัพย์สินมรดกเป็นของตน) โดยไม่ได้ทำให้ทายาทอื่นเสียประโยชน์หรือไม่รู้ว่าทำให้ทายาทอื่นเสียประโยชน์เลยก็ถูกจำกัดมิให้รับมรดกอยู่ดีเนื่องจากเข้าองค์ประกอบในมาตร 1605 ในส่วนของ “ฉ้อฉล” เช่น กรณีที่เจ้ามรดกมีทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิรับมรดกเพียงผู้เดียวและมีได้ทำพินัยกรรมให้แก่ผู้ใดและหลังจากที่เจ้ามรดกตายทายาทคนเดียวนั้น ได้ข้ายทรัพย์สินมรดกไปโดยจะมุ่งเอาไว้เองโดยไม่รอลงให้มีการจัดการมรดกเสร็จสิ้นเสียก่อน อาจดูเหมือนว่าการกระทำดังกล่าวทำให้ทายาทนั้นถูกจำกัดมิให้รับมรดกตามมาตรา 1605 อย่างไรก็ตาม เมื่อพิเคราะห์โดยถ่องแท้แล้วตามมาตรา 1605 ซึ่งใช้กับกรณีการถูกจำกัดมิให้รับมรดกโดยเหตุของการข้ายทรัพย์สินมรดกน่าจะมีเจตนารมณ์คุ้มครองบรรดาทายาทมิให้เสียประโยชน์มากกว่ามีความประสงค์เพียงลงโทษทายาทที่ข้ายทรัพย์สินมรดก (เจตนารมณ์ในกรณีนี้จึงแตกต่างจากกรณีของการถูกจำกัดมิให้รับมรดกโดยเหตุของการกระทำฐานเป็นผู้ไม่สมควรตามมาตรา 1606 ที่มุ่งลงโทษการกระทำของทายาทเป็นสำคัญเนื่องจากล้วนเป็นการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนความรู้สึกทางสังคมโดยมิได้เกี่ยวข้องกับการเสื่อมเสียประโยชน์ของทายาทอื่น) ดังนั้น ในกรณีที่ทายาทได้ข้ายทรัพย์สินมรดกโดยฉ้อฉล กล่าวคือ เพื่อจะเอาทรัพย์สินมรดกเป็นของตน แต่เมื่อการข้ายทรัพย์สินมรดกนั้นมิได้ทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่น ทายาทซึ่งได้ข้ายทรัพย์สินมรดกโดยฉ้อฉลนั้นก็ไม่ได้ถูกจำกัดมิให้รับมรดก กล่าวโดยสรุปก็คือการที่ทายาทคนอื่นเสียประโยชน์ด้วย จึงจะถูกจำกัดมิให้รับมรดก อันที่จริงแล้วอาจอธิบายอีกทางหนึ่งได้ว่าในกรณีของการข้ายทรัพย์สินมรดกโดยฉ้อฉลเป็นการ “ฉ้อฉลทายาทอื่น” ซึ่งก็มีลักษณะของการรู้ว่าคุณทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่นไปด้วยในตัวเอง

กรณีที่เป็นปัญหาในเรื่ององค์ประกอบเกี่ยวกับการมีผลทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่น โดยที่การข้ายทรัพย์สินมรดกที่จะทำให้ทายาทถูกจำกัดมิให้รับมรดกต้องมีผลทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่นในทรัพย์สินมรดกของผู้ตายด้วย จึงมีข้อพิจารณาว่าการถูกจำกัดมิให้รับมรดกสามารถเกิดขึ้นได้หรือไม่ในกรณีที่เจ้ามรดกมีทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิรับมรดก

⁵⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 424/2526.

เพียงคนเดียวหรือในกรณีที่ได้รับพินัยกรรมยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมซึ่งตนมีสิทธิได้รับตามพินัยกรรมนั้น เราจะพิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

ก) กรณีเจ้ามรดกมีทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิรับมรดกเพียงคนเดียว

ในกรณีที่เจ้ามรดกมีทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิรับมรดกเพียงคนเดียว แม้ว่าทายาทนั้นจะได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดก แต่ก็มิได้มีสภาพที่สามารถถือผลทายาทอื่นหรือทำให้ทายาทอื่นเสื่อมประโยชน์ได้เลย (เนื่องจากไม่มีทายาทอื่นนั่นเอง) ทายาทโดยธรรมนั้นจึงไม่ถูกจำกัดมิให้รับมรดกของเจ้ามรดก

ข) กรณีที่ผู้รับพินัยกรรมยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดก

ผู้รับพินัยกรรมมีสิทธิได้รับทรัพย์สินเฉพาะตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรมเท่านั้น ดังนั้นเมื่อปรากฏว่าผู้รับพินัยกรรมยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกทรัพย์สินที่ตนมีสิทธิได้รับตามพินัยกรรมโดยตั้งใจจะเอาทรัพย์สินนั้นเป็นของตนโดยทันทีโดยไม่รีรอให้มีการแบ่งมรดกเสร็จสิ้นลงเสียก่อนก็มีปัญหาว่าผู้รับพินัยกรรมซึ่งกระทำเช่นนั้นจะถูกจำกัดมิให้รับมรดกหรือไม่ หากพิเคราะห์ผิวเผินในเบื้องต้นอาจจะคิดไปได้ว่าผู้รับพินัยกรรมที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกที่ตนมีสิทธิได้รับตามพินัยกรรมอยู่แล้วไม่อาจจะถูกจำกัดมิให้รับมรดกได้เลยเนื่องจากเมื่อทรัพย์สินนั้นตกได้แก่ผู้รับพินัยกรรมเท่านั้นโดยไม่อาจตกแก่ทายาทอื่นได้ การกระทำดังกล่าวย่อมไม่อาจมีลักษณะเป็นการถือผลทายาทอื่นหรือทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทอื่นได้เลย แต่ครั้งพิเคราะห์ให้รอบคอบแล้วจะเห็นได้ว่าการที่ผู้รับพินัยกรรมยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกที่ตนมีสิทธิได้รับตามพินัยกรรมก็อาจจะทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทอื่นได้อยู่เหมือนกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะของทรัพย์ที่ระบุยกให้ตามพินัยกรรมว่าเป็นทรัพย์สินที่สามารถแยกจากทรัพย์อื่นได้อย่างชัดเจนหรือไม่ นอกจากนี้ ยังมีกรณีผู้รับพินัยกรรมยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกที่ตนไม่มีสิทธิได้รับตามพินัยกรรม ในที่นี้ อาจแยกพิจารณาโดยละเอียดได้ดังนี้

(ก) กรณียกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมที่สามารถแยกจากทรัพย์มรดกอื่นได้อย่างชัดเจน

ในกรณีที่ทรัพย์มรดกที่ผู้รับพินัยกรรมมีสิทธิได้รับตามพินัยกรรมสามารถแยกจากทรัพย์มรดกอื่นได้อย่างชัดเจนย่อมเห็นได้ชัดว่าการที่ผู้รับพินัยกรรมยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินนั้นมิได้ทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทอื่นได้เลย เพราะทรัพย์สินนั้นจะยังคงอยู่ในกองมรดกหรือไม่ประการใดก็มิได้ทำให้ทายาทอื่นมีสิทธิในทรัพย์สินนั้นเลย ทรัพย์มรดกซึ่งสามารถแยกจากทรัพย์มรดกอื่นได้ชัดเจนนั้นที่เห็นได้ชัดคือกรณี “ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง” ซึ่งหมายความว่าทรัพย์สินที่มีลักษณะเฉพาะตัวโดยไม่อาจแทนที่กันได้โดยทรัพย์สินอื่น ด้วยเหตุที่การมีอยู่หรือไม่ของทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างมิได้ทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทอื่นนั่นเองก็เป็นเหตุผล

สำคัญเหตุผลหนึ่งที่กฎหมายกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1605 วรรคสอง ว่าการถูกจำกัดมิให้รับมรดกโดยเหตุของการยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกนั้น “มิให้ใช้บังคับแก่ผู้รับพินัยกรรมซึ่งผู้ตายได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้เฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างในอันที่จะได้รับทรัพย์สินนั้น” ซึ่งมีความหมายประการหนึ่งว่าแม้ผู้รับพินัยกรรมจะได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างตามพินัยกรรมก็ยังมีสิทธิรับทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างนั้นอยู่⁵⁷

นอกจากนี้ทรัพย์มรดกซึ่งสามารถแยกจากทรัพย์มรดกอื่นได้อย่างชัดเจนอาจมิได้ในกรณีทรัพย์เฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างแล้วก็ยังสามารถพบได้ในกรณีทรัพย์มรดกทั่วไปที่มีได้ปะปนกับทรัพย์มรดกอื่นตามพินัยกรรมส่วนอื่นและไม่นำไปปะปนกับทรัพย์มรดกอื่นในส่วนของทายาทโดยธรรม

(ข) กรณียกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมที่ไม่สามารถแยกจากทรัพย์มรดกอื่นได้อย่างชัดเจน

ในบางกรณีทรัพย์สินซึ่งผู้รับพินัยกรรมมีสิทธิได้รับตามพินัยกรรมเป็นทรัพย์สินที่ไม่สามารถแยกจากทรัพย์มรดกอื่นได้อย่างชัดเจน เช่น เงินสด เป็นต้น การยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกดังกล่าวก็ทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่นได้เนื่องจากหลังจากที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินส่วนนั้นไปแล้วผู้รับพินัยกรรมก็อาจจะยังมาเรียกร้องเอาทรัพย์มรดกส่วนที่เหลืออยู่โดยอ้างสิทธิตามพินัยกรรม (โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้รับพินัยกรรมเชื่อว่าคงไม่มีผู้ใดล่วงรู้ว่าผู้รับพินัยกรรมได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกนั้น) การเอาทรัพย์มรดกไปตามกรณีนี้เป็นการเอาทรัพย์มรดกเฉพาะที่ตนได้รับตามพินัยกรรมโดยประการที่ทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทอื่น ซึ่งต้องถูกจำกัดมิให้รับมรดกในส่วนที่ตนจะได้รับทั้งหมด

(ค) กรณียกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมที่ไม่มีผล

ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมที่สามารถแยกจากทรัพย์มรดกได้อย่างชัดเจนหรือไม่ ผู้รับพินัยกรรมต้องตระหนักว่าอาจเป็นไปได้ที่พินัยกรรมที่ทำขึ้นนั้นไม่มีผลทั้งหมดหรือบางส่วนโดยเหตุบางประการ เช่น ทำผิดแบบตามที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น ซึ่งทำให้ทรัพย์สินตามพินัยกรรมนั้นกลับคืนสู่กองมรดกเพื่อแบ่งปันระหว่างทายาทโดยธรรมต่อไป หรืออาจเป็นไปได้ที่ผู้ทำพินัยกรรมอาจเพิกถอนพินัยกรรมนั้นไปแล้ว อันเป็นผลให้ทรัพย์สินตามพินัยกรรมที่ถูกเพิกถอนกลับคืนสู่กองมรดกเพื่อแบ่งปันระหว่างทายาทโดยธรรมต่อไปหรือตกเป็นของผู้รับพินัยกรรมคนใหม่ตามพินัยกรรมฉบับหลัง ในกรณีเช่นนี้หากผู้รับพินัยกรรมได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินซึ่งตนได้รับตามพินัยกรรมเดิมที่ไร้ผลไปแล้ว การยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินนั้นทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทอื่นได้

⁵⁷ มาตรานี้ยังมีความหมายอีกประการหนึ่งว่าแม้ทายาทใดได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกในส่วนใดก็ตามก็ยังคงมีสิทธิได้รับทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างตามพินัยกรรมเสมอ.

ในกรณีข้างต้นนั้นหากผู้พิทักษ์กรรมที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกนั้นมิได้เป็นทายาทโดยธรรมด้วยและมีได้เป็นผู้รับพิทักษ์กรรมในทรัพย์สินอื่นตามข้อกำหนดพิทักษ์กรรมข้ออื่นที่มีได้เสียไปด้วยก็ไม่มีประเด็นเกี่ยวกับการถูกกำจัดมิให้รับมรดกเนื่องจากเมื่อพิทักษ์กรรมเดิมไร้ผลไปผู้รับพิทักษ์กรรมก็มีได้รับทรัพย์สินมรดกโดยอยู่แล้ว แต่หากปรากฏว่าผู้รับพิทักษ์กรรมที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกที่มีสิทธิได้รับตามพิทักษ์กรรมเดิมนั้นมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมด้วยหรือมีฐานะเป็นผู้รับพิทักษ์กรรมในทรัพย์สินอื่นตามข้อกำหนดพิทักษ์กรรมอื่นที่มีได้เสียไปด้วย ก็ย่อมมีประเด็นเกี่ยวกับการถูกกำจัดมิให้รับมรดก โดยต้องวินิจฉัยว่าการยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกที่ตนได้รับตามพิทักษ์กรรมเดิมนั้นได้กระทำโดยฉ้อฉลทายาทอื่นหรือไม่ หรือกระทำโดยรู้ย่อว่าทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่นหรือไม่ ซึ่งก็เป็นการพิเคราะห์เจตนาของผู้รับพิทักษ์กรรมนั่นเอง หากปรากฏว่าได้กระทำโดยมิได้มีเจตนาฉ้อฉลทายาทอื่นหรือไม่รู้ว่าทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่น ผู้รับพิทักษ์กรรมก็ไม่ถูกกำจัดมิให้รับมรดก แต่หากปรากฏว่าผู้รับพิทักษ์กรรมนั้นได้กระทำโดยฉ้อฉลทายาทอื่นหรือโดยรู้ย่อว่าทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่น ผู้รับพิทักษ์กรรมนั้นก็ต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดก ในทำนองเดียวกัน ในกรณีที่มีพฤติการณ์ที่ผู้รับพิทักษ์กรรมที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกควรจะรู้ว่าทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่น ทายาทที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกก็ต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกด้วย

(ง) กรณียกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินนอกพิทักษ์กรรมหรือทรัพย์สินตามพิทักษ์กรรมของผู้รับพิทักษ์กรรมคนอื่น

ในกรณีที่ผู้รับพิทักษ์กรรมยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินนอกพิทักษ์กรรม กล่าวคือ ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกอื่นอันเป็นส่วนโดยธรรมที่จะตกแก่ทายาทโดยธรรม ผู้รับพิทักษ์กรรมนั้นก็อาจถูกกำจัดมิให้รับมรดกได้ เนื่องจากเข้าลักษณะที่ฉ้อฉลทายาทอื่นหรือทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่นได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ผลย่อมเป็นอย่างเดียวกันหากผู้รับพิทักษ์กรรมได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกซึ่งผู้รับพิทักษ์กรรมระบุให้ตกเป็นสิทธิของผู้รับพิทักษ์กรรมอีกรายหนึ่ง

เมื่อประมวลความคิด โดยละเอียดแล้ว จะเห็นว่าผู้รับพิทักษ์กรรมอาจถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยการยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกได้ใน 3 กรณี คือ (1) ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกตามพิทักษ์กรรมที่ไม่สามารถแยกจากทรัพย์สินมรดกอื่นได้ (2) ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกตามพิทักษ์กรรมที่ไม่มีผลแล้ว ทั้งนี้ เมื่อผู้รับพิทักษ์กรรมซึ่งยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกเป็นทายาทโดยธรรมด้วยหรือเป็นผู้รับพิทักษ์กรรมในทรัพย์สินรายการอื่นที่พิทักษ์กรรมบางส่วนยังคงมีผลอยู่หรือเป็นผู้รับพิทักษ์กรรมในทรัพย์สินตามพิทักษ์กรรมฉบับอื่น และ (3) ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินนอกพิทักษ์กรรมหรือทรัพย์สินตามพิทักษ์กรรมของผู้รับพิทักษ์กรรมคนอื่น

ค. สัดส่วนของการถูกจำกัดมิให้รับมรดก

การถูกจำกัดมิให้รับมรดกโดยการยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกอาจทำให้ทายาทที่ถูกจำกัดนั้นเสียสิทธิที่จะได้รับมรดกทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วน การถูกจำกัดมิให้รับมรดกมีส่วนเพียงใดมูลค่าของทรัพย์สินมรดกที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังไปเมื่อเทียบสัดส่วนกับมูลค่าของทรัพย์สินมรดกที่จะได้

สัดส่วนของการถูกจำกัดมิให้รับมรดกโดยเทียบกับมูลค่าของทรัพย์สินมรดกที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังกับมูลค่าของทรัพย์สินมรดกที่จะได้นั้นกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1605 นั้นเอง ตามมาตรานี้ในกรณีที่ทายาทยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกเท่าส่วนที่ตนจะได้หรือมากกว่านั้น ทายาทที่กระทำการดังกล่าวจะถูกจำกัดมิให้รับมรดกเลย ส่วนกรณีที่ทายาทยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกน้อยกว่าส่วนที่ตนจะได้ ทายาทที่กระทำการดังกล่าวต้องถูกจำกัดมิให้รับมรดกเฉพาะส่วนที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังไว้ นั่นคือจึงต้องมีส่วนแบ่งที่ทายาทผู้ที่ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกมีสิทธิได้รับกรณีปกติเสียก่อนแล้วจึงพิจารณาทรัพย์สินมรดกส่วนที่ทายาทนั้นได้ยกย้ายหรือปิดบังนั้นเท่ากับหรือมากกว่าส่วนที่ตนจะได้รับหรือน้อยกว่าส่วนที่ตนจะได้รับ หากยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกน้อยกว่าส่วนที่ตนจะได้ ทายาทจะถูกจำกัดมิให้รับมรดกเฉพาะส่วนที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังไปมรดกส่วนที่ทายาทนั้นถูกจำกัดก็จะกลับคืนสู่กองมรดกเพื่อแบ่งปันระหว่างทายาทคนอื่น ๆ ซึ่งมีชีวิตอยู่ในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายและไม่เสียสิทธิในมรดกโดยเหตุใด ๆ แต่หากทายาทได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกเท่าส่วนที่ตนจะได้หรือมากกว่านั้น ทายาทก็ต้องถูกจำกัดมิให้รับมรดกทั้งหมด (ในกรณีหลังนี้หากทายาทที่ถูกจำกัดมิให้รับมรดกทั้งหมดมีผู้สืบสันดานกฎหมายให้ผู้สืบสันดานสืบมรดกแทนได้ แต่หากทายาทที่ถูกจำกัดมิให้รับมรดกทั้งหมดไม่มีผู้สืบสันดาน ส่วนแบ่งมรดกที่ทายาทนั้นถูกจำกัดมิให้รับมรดกทั้งหมดก็จะกลับคืนสู่กองมรดกเพื่อแบ่งปันระหว่างทายาทคนอื่น ๆ ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายและไม่เสียสิทธิในมรดกโดยเหตุใด ๆ ซึ่งก็มีผลเหมือนกับว่าได้มีการแบ่งมรดกระหว่างทายาทอื่น โดยไม่มีทายาทคนที่ถูกจำกัดมิให้รับมรดกทั้งหมดนั่นเอง)

อนึ่งที่กล่าวว่าเมื่อทายาทถูกจำกัดมิให้รับมรดกต้องนำมรดกในส่วนที่ทายาทถูกจำกัดไปแบ่งปันระหว่างทายาทคนอื่น ๆ ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย (และไม่เสียสิทธิในมรดกโดยเหตุใด ๆ) นั้นก็เนื่องจากกฎหมายให้ทายาทคนอื่น ๆ ได้รับประโยชน์จากส่วนที่ทายาทบางคนเสียสิทธิโดยให้ส่วนที่เสียสิทธินั้นกลับคืนสู่กองมรดกเพื่อแบ่งปันกันระหว่างทายาทก็ควรยึดถือทายาทที่มีสภาพบุคคลหรือที่สามารถมีสิทธิได้ในเวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย มิฉะนั้นแล้วย่อมเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ทายาทที่ยังมีชีวิตอยู่ในขณะที่เจ้ามรดกตายแต่ได้ตายไปก่อนมีเหตุที่ทำให้ทายาทบางคนเสียสิทธิ

ในกรณีที่ทายาทมีสองฐานะ กล่าวคือ เป็นทั้งผู้รับพินัยกรรมและทายาทโดยธรรม หากทายาทซึ่งอยู่ในสองฐานะดังกล่าวยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดก การคำนวณทรัพย์มรดก “ส่วนที่ตนจะได้” เพื่อจะไปเทียบมูลค่ากับทรัพย์มรดกที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังนั้นก็เอาทรัพย์มรดกที่ได้รับทั้งในสองฐานะมารวมคำนวณ

ง. ข้อสังเกตเกี่ยวกับผู้รับพินัยกรรมถูกกำจัดมิให้รับมรดก

มีข้อสังเกตสำคัญเกี่ยวกับกรณีผู้รับพินัยกรรมถูกกำจัดมิให้รับมรดกดังนี้

ก) ข้อสังเกตทั่วไป

การถูกกำจัดมิให้รับมรดกในกรณีการยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกมีทั้งกรณีทายาทโดยธรรมและผู้รับพินัยกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1605 ใช้คำว่า “ทายาทคนใดยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดก... โดยฉ้อฉลหรือรู้ย่อว่าทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่น” คำว่า “ทายาทคนใด” จึงรวมทั้งทายาทโดยธรรมและผู้รับพินัยกรรม และแม้ผู้รับพินัยกรรมมีสิทธิได้รับทรัพย์สินซึ่งระบุในพินัยกรรมอยู่แล้ว แต่การยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกโดยผู้รับพินัยกรรมก็สามารถทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทคนอื่นได้เช่นกันซึ่งมีใน 3 กรณี คือ (1) ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมที่ไม่สามารถแยกจากทรัพย์มรดกอื่นได้ (2) ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมที่ไม่มีผลแล้ว ทั้งนี้เมื่อผู้รับพินัยกรรมซึ่งยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกเป็นทายาทโดยธรรมด้วยหรือเป็นผู้รับพินัยกรรมในทรัพย์สินรายการอื่นที่พินัยกรรมบางส่วนยังคงมีผลอยู่หรือเป็นผู้รับพินัยกรรมในทรัพย์สินตามพินัยกรรมฉบับอื่น และ (3) ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์นอกพินัยกรรมหรือทรัพย์ตามพินัยกรรมของผู้รับพินัยกรรมคนอื่น

ข) ข้อสังเกตเกี่ยวกับการนำทรัพย์ตามพินัยกรรมมารวมคำนวณสัดส่วน

กฎหมายกำหนดให้เทียบสัดส่วนระหว่างมูลค่าทรัพย์มรดกที่ทายาทได้ยกย้ายหรือปิดบังและมูลค่าของทรัพย์มรดกที่ทายาทจะได้รับ ในการเทียบสัดส่วนดังกล่าวมีข้อสังเกตประการสำคัญว่า ในขั้นตอนการคำนวณมูลค่าทรัพย์มรดกที่ทายาทได้ยกย้ายหรือปิดบังนั้นทรัพย์มรดกที่จะต้องไม่เอามาคำนวณด้วยในขั้นตอนนี้ก็คือทรัพย์มรดกรายการที่ทายาทนั้นมีสิทธิได้รับพินัยกรรมหากการยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกรายการนั้นมีได้มีลักษณะที่ทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทอื่น ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่าเมื่อกฎหมายประสงค์ที่จะกำจัดสิทธิของทายาทที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกเฉพาะเมื่อการยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกนั้นทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทอื่นก็จะนำทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมอันเป็นทรัพย์สินที่ได้ถูกยกย้ายหรือปิดบังไปโดยไม่ทำให้เสื่อมประโยชน์ทายาทอื่นมารวมคำนวณไม่ได้ ดังจะเห็นได้ว่าการยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกโดยผู้รับพินัยกรรมซึ่งไม่สามารถจะมีลักษณะที่ทำให้เสื่อมประโยชน์ของทายาทอื่นได้นั้น

มีเฉพาะในกรณีที่ได้รับพินัยกรรมยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมที่สามารถแยกจากทรัพย์มรดกอื่นได้อย่างชัดเจน ดังนั้น เมื่อได้รับพินัยกรรมยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกจึงต้องไม่เอาทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมที่สามารถแยกจากทรัพย์มรดกอื่นได้อย่างชัดเจนมารวมคำนวณในขั้นตอนการคำนวณมูลค่าของทรัพย์มรดกที่ทายาทได้ยกย้ายหรือปิดบังไว้

อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนการคำนวณทรัพย์มรดกที่ทายาทมีสิทธิจะได้รับนั้นต้องเอาทั้งทรัพย์มรดกที่มีสิทธิได้รับตามพินัยกรรมและทรัพย์มรดกที่มีสิทธิได้รับในฐานะทายาทโดยธรรมมารวมคำนวณด้วยกันทั้งหมดเนื่องจากทายาทนั้นรับมรดกทั้งสองฐานะ

จ. การคุ้มครองสิทธิของผู้รับพินัยกรรมในการได้รับ “ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง” ตามพินัยกรรม

แม้ว่าบทบัญญัติมาตรา 1605 ใช้บังคับแก่ผู้รับพินัยกรรมด้วย ซึ่งมีผลทำให้ผู้รับพินัยกรรมที่ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกถูกจำกัดมิให้รับมรดกได้ในกรณี (1) ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมที่ไม่สามารถแยกจากทรัพย์มรดกอื่นได้ (2) ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมที่ไม่มีผลแล้ว ทั้งนี้ เมื่อผู้รับพินัยกรรมซึ่งยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกเป็นทายาทโดยธรรมด้วยหรือเป็นผู้รับพินัยกรรมในทรัพย์สินรายการอื่นที่พินัยกรรมบางส่วนยังคงมีผลอยู่หรือเป็นผู้รับพินัยกรรมในทรัพย์สินตามพินัยกรรมฉบับอื่น และ (3) ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์นอกพินัยกรรมหรือทรัพย์ตามพินัยกรรมของผู้รับพินัยกรรมคนอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ได้ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์นอกพินัยกรรมไป หรือทรัพย์ตามพินัยกรรมที่ผู้รับพินัยกรรมคนอื่นมีสิทธิได้รับ แต่ก็มีข้อยกเว้นว่าผู้รับพินัยกรรมที่ยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดกจะไม่เสียสิทธิที่จะได้รับทรัพย์สินตามพินัยกรรมหากเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง ข้อยกเว้นดังกล่าวปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1605 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 1605 วรรคสอง “มาตรานี้มิให้บังคับแก่ผู้รับพินัยกรรมซึ่งผู้ตายได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้เฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างในอันที่จะได้รับทรัพย์สินนั้น”

คำว่า “ทรัพย์เฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง” หมายถึง ทรัพย์สินที่มีลักษณะเฉพาะตัวโดยไม่อาจแทนที่กันได้โดยทรัพย์สินอื่น⁵⁸ ส่วนทรัพย์สินที่มีได้มีลักษณะเฉพาะตัวโดยที่ไม่อาจแทนที่กันได้โดยทรัพย์สินอื่นก็ไม่ใช่ทรัพย์เฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง

อนึ่ง มีผู้เห็นว่าทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์สินที่มีลักษณะเป็นพิเศษจากกองมรดกทรัพย์สินนั้นก็จะเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่างได้⁵⁹

⁵⁸ คำว่า “ทรัพย์เฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง” ยังใช้ในมาตรา 1651 อีกด้วยซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึง “ผู้รับพินัยกรรมลักษณะเฉพาะ.”

⁵⁹ คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยมรดก (น. 79).

แต่นักกฎหมายบางท่าน⁶⁰ ยังไม่เห็นพ้องด้วยกับความเห็นดังกล่าว และให้เหตุผลว่าการกำจัดมิให้รับมรดกเป็นการลงโทษทายาทที่ได้ยักย้ายหรือปิดบังทรัพย์มรดก แต่ได้กำหนดข้อยกเว้นไว้ในมาตรา 1605 วรรคสองในกรณี “ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง” ข้อยกเว้นดังกล่าวควรตีความอย่างจำกัดมากเพื่อให้วัตถุประสงค์การลงโทษบรรลุผล ในที่นี้ควรตีความว่าเหตุที่กฎหมายกำหนดข้อยกเว้นไว้ก็เนื่องจากการเคารพความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรมที่ประสงค์จะให้ผู้รับพินัยกรรมได้รับทรัพย์มรดกที่มีลักษณะเป็นพิเศษ หนึ่ง ควรสังเกตด้วยว่าคำว่า “ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง” ซึ่งหมายถึงทรัพย์ที่ได้ทำให้แน่นอนแล้วโดยไม่จำเป็นต้องมีลักษณะเฉพาะตัวในลักษณะที่ไม่อาจแทนกันได้โดยทรัพย์สินอื่น

(2) การถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยกระทำการฐานเป็นผู้ไม่สมควร⁶¹

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 กำหนดการกระทำการฐานเป็นผู้ไม่สมควรที่ทำให้ผู้กระทำการถูกกำจัดมิให้รับมรดกไว้ 5 กรณีด้วย ตามมาตรา 1606 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 1606 “บุคคลดังต่อไปนี้ต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร คือ

(1) ผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้เจตนากระทำ หรือพยายามกระทำให้เจ้ามรดก หรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตนถึงแก่ความตายโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

(2) ผู้ที่ได้ฟ้องเจ้ามรดกหาว่าทำความผิดโทษประหารชีวิตและตนเองกลับต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่า มีความผิดฐานฟ้องเท็จหรือทำพยานเท็จ

(3) ผู้ที่รู้แล้วว่า เจ้ามรดกถูกฆ่าโดยเจตนา แต่มิได้นำข้อความนั้นขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ แต่ข้อนี้มีให้ใช้บังคับถ้าบุคคลนั้นมีอายุยังไม่ครบสิบหกปีบริบูรณ์ หรือเป็นคนวิกลจริตไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือถ้าผู้ทำนั้นเป็นสามีภริยาหรือผู้บุพการีหรือผู้สืบสันดานของตนโดยตรง

(4) ผู้ที่ฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำ หรือเพิกถอน หรือเปลี่ยนแปลงพินัยกรรม แต่บางส่วนหรือทั้งหมดซึ่งเกี่ยวกับทรัพย์มรดก หรือไม่ให้กระทำการดังกล่าวนั้น

(5) ผู้ที่ปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรมแต่บางส่วนหรือทั้งหมด เจ้ามรดกอาจถอนข้อกำจัดฐานเป็นผู้ไม่สมควรเสียก็ได้โดยให้อภัยไว้เป็น ลายลักษณ์อักษร”

การกระทำในทั้ง 5 กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1606 ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมของสังคมไทย กฎหมายจึงลงโทษทายาทซึ่งกระทำการดังกล่าวโดยกำจัดสิทธิของทายาทนั้นมิให้รับมรดกของผู้ตาย ซึ่งเป็นการกำจัดสิทธิในการรับ

⁶⁰ คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก (น. 183).

⁶¹ แหล่งเดิม. (น. 185-206).

มรดกทั้งหมด มิใช่เป็นการกำจัดมิให้รับมรดกเพียงบางส่วนดังเช่นกรณีที่ทำยาทได้ชักย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมรดกน้อยกว่าส่วนที่ตนจะได้ ทั้งนี้ หลักการการถูกกำจัดมิให้รับมรดกในกรณีนี้ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับหลักกฎหมายแพ่งของประเทศต่าง ๆ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 727 ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 969 และประมวลกฎหมายแพ่งบราซิล มาตรา 1595⁶² อย่างไรก็ดี การกระทำที่ทำให้ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยตามมาตรา 1606 นั้นมีด้วยกัน 5 กรณีดังนี้

ก. การถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยเหตุของการฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตน

การถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยเหตุการฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1606 (1) ซึ่งกล่าวถึง “ผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้เจตนากระทำ หรือพยายามกระทำให้เจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตนถึงแก่ความตายโดยมิชอบด้วยกฎหมาย” เมื่อพิเคราะห์องค์ประกอบการกระทำที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกแล้วมีข้อสังเกตเกี่ยวกับสาระสำคัญของบทบัญญัตินี้ดังนี้

ก) การเจตนาฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตน

การ “เจตนากระทำหรือพยายามกระทำให้เจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนถึงแก่ความตาย” ก็คือการฆ่าโดยเจตนาหรือพยายามฆ่าตนเอง ทายาทซึ่งถูกกำจัดมิให้รับมรดกต้องมีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาหรือพยายามฆ่า เมื่อกฎหมายกำจัดทายาทมิให้รับมรดกเมื่อได้เจตนาฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนก็ต้องพิเคราะห์เจตนาของผู้กระทำการนั้น หากทายาทได้ทำให้เจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนถึงแก่ความตายโดยไม่เจตนาในกรณีเช่นนี้ทายาทที่ได้ทำให้เจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนถึงแก่ความตายไม่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกเนื่องจากมิได้มีเจตนาฆ่า

สำหรับปัญหาว่าทายาทที่มิได้ฆ่าหรือพยายามฆ่าเอง แต่เป็นผู้ใช้ หรือเป็นผู้สนับสนุนในการฆ่าหรือพยายามฆ่า ทายาทนั้นจะถูกกำจัดมิให้รับมรดกตามมาตรา 1606 (1) ได้หรือไม่ ในประเด็นนี้เมื่อกฎหมายกำจัดสิทธิของทายาทที่กระทำชั่ว ทายาทที่เป็นผู้ใช้หรือเป็นผู้สนับสนุนในความผิดฐานฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนก็ต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกเช่นเดียวกันแต่ต้องปรากฏว่าผู้ถูกใช้หรือผู้ที่ได้รับการสนับสนุนได้ฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนแล้ว มิฉะนั้นจะเป็นการตีความที่เกินไปจากเจตนารมณ์ของกฎหมาย

⁶² จาก “การสูญเสียสิทธิในการรับมรดก,” โดย นุชทิพย์ ป. บรรจงศิลป์, 2529 (มิถุนายน-กันยายน), *วารสารมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์*, 1(1), น. 71.

ข) เจตนาในลักษณะที่ตั้งใจประทุษร้ายโดยตรงต่อเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตน แม้กฎหมายมุ่งกำจัดสิทธิของทายาทซึ่งได้เจตนาฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตน แต่การกำจัดสิทธินี้เป็นการลงโทษในทางแพ่งโดยเห็นว่าเมื่อทายาทมุ่งทำลายชีวิตของเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนก็ไม่สมควรได้รับมรดกของเจ้ามรดก (ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักเป็นการมุ่งฆ่าเพื่อหวังประโยชน์จากมรดก) ดังนั้น เจตนาฆ่าตามมาตรา 1606 (1) จึงต้องเป็นเจตนาในลักษณะที่ตั้งใจประทุษร้ายโดยตรงต่อเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตน โดยไม่รวมถึงกรณีกระทำโดยพลาดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 60 หรือการกระทำโดยสำคัญผิดในตัวบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 61

ค) ความ “ไม่ชอบด้วยกฎหมาย” ของการฆ่าหรือพยายามฆ่า

มาตรา 1601 (1) กำจัดทายาทมิให้รับมรดกเมื่อ “ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีเจตนากระทำหรือพยายามกระทำให้เจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตนถึงแก่ความตายโดยมิชอบด้วยกฎหมาย” ดังนั้น การฆ่าหรือพยายามฆ่าบุคคลที่กฎหมายกำหนดนั้นต้องเป็นการกระทำ “โดยมิชอบด้วยกฎหมาย” หากการฆ่าหรือพยายามฆ่าในกรณีที่กระทำเป็นการกระทำโดยป้องกันสมควรแก่เหตุ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 ไม่ถือว่าเป็นความผิด การกระทำความดังกล่าวจึงเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายและไม่ทำให้ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดก

สำหรับการฆ่าหรือพยายามฆ่าด้วยความจำเป็นนั้นต้องระลึกได้ว่าประมวลกฎหมายอาญากำหนดว่าในกรณีที่เป็นกรกระทำด้วยความจำเป็นเพราะอยู่ในที่บังคับหรือภายใต้อำนาจซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ หรือเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นพ้นจากอันตรายที่ใกล้จะถึงและไม่อาจหลีกเลี่ยงให้พ้นโดยวิธีอื่นใดได้โดยที่ตนมิได้ก่ออันตรายนั้นเองผู้นั้นไม่ต้องรับโทษหากได้กระทำโดยไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุ แต่ก็มีข้อนาคิดเมื่อประมวลกฎหมายอาญามาตรา 67 เพียงแต่ยกโทษให้โดยมิได้ยกเว้นความผิดดังเช่นในกรณีของการกระทำโดยป้องกันโดยสมควรแก่เหตุ ทายาทซึ่งฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ในประเด็นนี้เห็นว่าในบริบทของสิทธิในการรับมรดกนั้นน่าจะถือว่าการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายเช่นกัน เนื่องจากเป็นกรณีทำนองเดียวกันหรือคล้ายกับกรณีที่ไม่ได้ตั้งใจประทุษร้ายโดยตรงต่อเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตนนั่นเอง อนึ่งในกรณีที่เป็นกรกระทำที่กฎหมายยกเว้นโทษให้เนื่องจากผู้กระทำผิดยังมีความบกพร่องเกี่ยวกับสภาพทางจิตหรือทางจิต เช่น กรณีที่ผู้กระทำความผิดยังเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบห้าปี เป็นต้น ก็น่าจะถือว่ามีใช่เป็นการกระทำ “โดยมิชอบด้วยกฎหมาย” ตามความหมายของมาตรา 1606 (1) เช่นกัน เนื่องจากเมื่อทายาทซึ่งได้ฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตนมีความบกพร่องเกี่ยวกับสภาพทางความคิดหรือจิตก็ไม่มีเหตุผลที่กฎหมายจะลงโทษทายาทนั้นโดยกำจัดสิทธิในการรับมรดก

ง) การถูกศาลพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิด

ถึงแม้ว่ากฎหมายกำหนดโทษทัณฑ์ให้รับมรดกของเจ้ามรดกโดยเหตุที่เจตนาฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนโดยมิชอบด้วยกฎหมาย แต่กฎหมายก็ประสงค์ให้โทษทัณฑ์ซึ่งกระทำการดังกล่าวนั้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและพิสูจน์ความผิดจนเชื่อได้ว่าโทษทัณฑ์ได้กระทำการเช่นนั้นจริง มาตรา 1601 (1) จึงกำหนดว่าโทษทัณฑ์ที่จะถูกกำหนดให้รับมรดกจะต้อง “ต้องคำพิพากษาถึงที่สุด” ว่าได้เจตนากระทำหรือพยายามกระทำให้เจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนถึงแก่ความตายโดยมิชอบด้วยกฎหมาย คำพิพากษาถึงที่สุดไม่จำเป็นต้องเป็นคำพิพากษาของศาลฎีกา แต่อาจเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ก็ได้หากไม่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไป

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่ากฎหมายใช้คำว่า “ต้องคำพิพากษาถึงที่สุด (ทั้งนี้ ด้วบทภาษาอังกฤษซึ่งเขียนขึ้นตั้งแต่ชั้นร่างกฎหมายใช้คำว่า “who is convicted by a final judgment”)” ถ้อยคำดังกล่าวจึงหมายความว่าโทษทัณฑ์ซึ่งได้เจตนากระทำหรือพยายามกระทำให้เจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนถึงแก่ความตายโดยมิชอบด้วยกฎหมายไม่จำเป็นต้องไปรับโทษ เพียงแต่โทษทัณฑ์ถูกศาลพิพากษาว่ามีความผิดฐานเจตนาฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนก็เพียงพอที่จะทำให้โทษทัณฑ์นั้นถูกกำหนดให้รับมรดกของเจ้ามรดกแล้วแต่โทษทัณฑ์นั้นจะไม่ได้รับโทษเนื่องจากศาลเห็นควรลดอาญา หรือมีเหตุบรรเทาโทษ เป็นต้น

การที่กฎหมายกำหนดสิทธิในการรับมรดกของโทษทัณฑ์ซึ่งเจตนาฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนก็ต่อเมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าการกระทำนั้นย่อมหมายความว่าตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าโทษทัณฑ์ได้เจตนาฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนโดยมิชอบด้วยกฎหมายก็ยังไม่ถูกกำหนดให้รับมรดกแม้จะปรากฏชัดเพียงใดว่าได้ฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนก็ตาม อนึ่ง มีข้อสังเกตด้วยว่าในกรณีที่โทษทัณฑ์ได้ฆ่าเจ้ามรดกโดยมิชอบด้วยกฎหมายจริงแต่โทษทัณฑ์นั้นไม่มีโอกาสเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ฝ่ายตุลาการได้ตัดสินความผิดเนื่องจากโทษทัณฑ์ได้ตัดสินใจฆ่าตัวตายเสียก่อนอันทำให้สิทธิฟ้องคดีอาญาเป็นอันระงับ โทษทัณฑ์นั้นก็ไม่ถูกกำหนดให้รับมรดกเช่นกัน มรดกของเจ้ามรดกก็จะตกแก่โทษทัณฑ์ซึ่งได้ฆ่าเจ้ามรดกนั้นและเมื่อโทษทัณฑ์นั้นได้ฆ่าตัวตายตามไปก็จะทำให้มรดกซึ่งตกแก่โทษทัณฑ์ซึ่งได้ฆ่าเจ้ามรดกกลายเป็นมรดกของโทษทัณฑ์นั้นและตกทอดไปยังโทษทัณฑ์ของโทษทัณฑ์ที่ฆ่าเจ้ามรดกอีกทอดหนึ่ง ซึ่งกรณีเหล่านี้ล้วนแต่ก่อให้เกิดผลอันไม่เป็นธรรมต่อเจ้ามรดก

จ) ความหมายของคำว่า “ผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตน”

การฆ่าหรือพยายามฆ่าบุคคลอื่นซึ่งทำให้ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1606 (1) นั้นต้องเป็นการฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตน คำว่า “เจ้ามรดก” ย่อมความหมายชัดเจนในตัวเอง แต่คำว่า “ผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตน” นั้นอาจต้องพิเคราะห์ความหมายที่แท้จริง เมื่อพิเคราะห์แล้วเห็นได้ว่าบุคคลที่เป็น “ผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตน” ได้มีดังนี้

(ก) ทายาทโดยธรรมลำดับก่อน

ทายาทโดยธรรมลำดับก่อนเป็น “ผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตน” เนื่องจากมีสิทธิได้รับมรดกก่อนทายาทโดยธรรมลำดับหลัง โดยไม่ต้องสงสัย และสิทธิของทายาทโดยธรรมลำดับก่อนในการรับมรดกของเจ้ามรดกก็ตัดสิทธิทายาทโดยธรรมลำดับหลังตามหลัก “ญาติสนิทย่อมตัดญาติห่างกว่าออกไป”

(ข) ผู้รับมรดกแทนที่

โดยที่ผู้รับมรดกแทนที่ที่มีสิทธิได้รับมรดกแทนที่ทายาทโดยธรรมตามมาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) กล่าวคือในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันของเจ้ามรดก หรือลำดับลุง ป้า น้า อาของเจ้ามรดก หากทายาทโดยธรรมลำดับดังกล่าวตายก่อนเจ้ามรดกหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ดังนั้น การที่ทายาทคนใดในลำดับหลังจากทายาทโดยธรรมดังกล่าวได้ฆ่าหรือพยายามฆ่าผู้สืบสันดานที่มีสิทธิรับมรดกแทนที่ทายาทโดยธรรมลำดับดังกล่าว ทายาทคนนั้นก็จะต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดก

(ค) ผู้รับพินัยกรรม

โดยที่ผู้รับพินัยกรรมมีสิทธิได้รับทรัพย์สินตามพินัยกรรมโดยทรัพย์สินนั้นจะไม่นำไปแบ่งระหว่างทายาทโดยธรรมหากพินัยกรรมนั้นมีผลสมบูรณ์ ผู้รับพินัยกรรมจึงเป็น “ผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตน” ตามความหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1606 (1) ได้ การที่ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยการฆ่าหรือพยายามฆ่าผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นกรณีที่ทายาทโดยธรรมฆ่าหรือพยายามฆ่าทายาทโดยธรรมด้วย ทั้งนี้มาตรา 1606 (1) ก็มีได้ระบุว่าในส่วนของการฆ่าหรือพยายามฆ่า “ผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตน” นั้นให้ใช้บังคับเฉพาะแก่กรณีระหว่างทายาทโดยธรรมด้วยกันเท่านั้น ดังนั้น หากศาลพิพากษาถึงที่สุดว่าทายาทโดยธรรมได้ฆ่าผู้รับพินัยกรรมโดยมิชอบด้วยกฎหมายทายาทโดยธรรมก็จะถูกกำจัดมิให้รับมรดก อันที่จริงแล้วทายาทโดยธรรมต้องตระหนักถึงผลในเชิงลงโทษเช่นนี้เพราะเป็นไปได้ว่าเจ้ามรดกซึ่งมีทรัพย์สินมรดกจำนวนมากอาจทำพินัยกรรมเพื่อยกทรัพย์สินซึ่งมีมูลค่าเพียงเล็กน้อยให้แก่ผู้รับ

พินัยกรรมและทายาทโดยธรรมก็ได้ฆ่าหรือพยายามฆ่าผู้รับพินัยกรรม ในกรณีเช่นนี้ทายาทโดยธรรมก็จะถูกกำจัดมิให้รับมรดกทั้งหมด ทั้งนี้ การถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยกระทำความผิดฐานเป็นผู้ไม่สมควรตามมาตรา 1606 เป็นการถูกกำจัดมิให้รับมรดกทั้งหมดโดยมิได้เทียบกับมูลค่าของทรัพย์สินมรดกใด

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้รับพินัยกรรมเป็น “ผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตน” ตามความหมายมาตรา 1606 (1) ซึ่งทำให้ทายาทโดยธรรมซึ่งได้ฆ่าหรือพยายามฆ่าผู้รับพินัยกรรมถูกกำจัดมิให้รับมรดกได้ แต่กรณีที่ถูกกฎหมายมิได้บัญญัติไว้ก็คือกรณีที่ผู้รับพินัยกรรมรายหนึ่งได้ฆ่าหรือพยายามฆ่าผู้รับพินัยกรรมอีกรายหนึ่ง หรือได้ฆ่าหรือพยายามฆ่าทายาทโดยธรรม การกระทำนี้ก็เป็นสิ่งที่ฝ่าฝืนมาตรฐานทางจริยธรรมเช่นเดียวกันแต่ไม่ถูกกำจัดมิให้รับมรดก

อย่างไรก็ดี การที่กฎหมายกำจัดสิทธิทายาทซึ่งได้ “ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้เจตนากระทำหรือพยายามกระทำให้เจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนถึงแก่ความตายโดยมิชอบด้วยกฎหมาย” นั้นอาจทำให้เข้าใจว่ากฎหมายมีเจตนารมณ์เพื่อมิให้ทายาททำลายชีวิตของบุคคลอื่นเพื่อหวังผลประโยชน์ทางมรดก กล่าวคือ ฆ่าเจ้ามรดกเพื่อให้ผู้ฆ่าได้รับมรดกของเจ้ามรดกหรือฆ่าทายาทที่มีสิทธิรับมรดกก่อนตนเพื่อให้ตนได้รับมรดก จริงอยู่ว่าการป้องกันมิให้ทายาททำลายชีวิตของบุคคลอื่นเพื่อหวังประโยชน์ในมรดกเป็นเจตนารมณ์ที่สำคัญ แต่ก็มีเจตนารมณ์เดียวของกฎหมาย กฎหมายยังมีเจตนารมณ์เพื่อลงโทษทายาทซึ่งประสงค์จะทำลายชีวิตของเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนนั้นด้วยเนื่องจากว่าไม่สมควรที่ทายาทซึ่งได้กระทำการดังกล่าวได้รับมรดก ดังนั้น แม้ทายาทฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนโดยมิได้มีเจตนาจะรับมรดก แต่ได้กระทำไปด้วยเหตุอื่น ทายาทซึ่งถูกศาลพิพากษาว่าได้ฆ่าหรือพยายามฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนโดยมิชอบด้วยกฎหมายก็ต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ดี การฆ่าผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนในบางกรณีนั้นมิได้ทำให้ทายาทซึ่งได้ฆ่าผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนได้รับประโยชน์ในมรดกได้เลยเนื่องจากยังมีทายาทอื่น ๆ ที่อยู่ในลำดับเดียวกับผู้มีสิทธิรับมรดกก่อนตนที่ถูกฆ่านั้นมีสิทธิรับมรดกก่อนตนอยู่เช่นเดียวกัน

ข. การถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยเหตุของการฟ้องเท็จว่าเจ้ามรดกกระทำความผิดโทษประหารชีวิต

การที่ทายาทฆ่าเจ้ามรดกทำให้ทายาทนั้นถูกกำจัดมิให้รับมรดกได้ตามมาตรา 1606 (1) ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ทายาทซึ่งทราบเช่นนั้นจึงอาจมิได้ฆ่าเจ้ามรดกด้วยตนเองเพื่อมิให้ตนถูกกำจัดมิให้รับมรดก แต่อาจหาวิธีที่ให้เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย วิธีอันแยบยลก็คือการยืมมือกระบวนกรยุติธรรมพรากชีวิตของเจ้ามรดกเอง โดยการที่ทายาทฟ้องเท็จเจ้ามรดกในฐานะความผิดที่กฎหมายกำหนดโทษถึงขั้นประหารชีวิตโดยหวังว่าเจ้ามรดกจะถูกศาลพิพากษาว่ากระทำความผิดและ

ถูกประหารชีวิต กฎหมายจึงไม่เปิดโอกาสให้ทนายทอศัยกระบวนการยุติธรรมเพื่อพาราชีวิต
 เจ้ามรดกโดยที่เจ้ามรดกมิได้กระทำความผิดตามที่กล่าวหา มาตรา 1606 (2) จึงจำกัดทายาทมิให้รับ
 มรดกของเจ้ามรดกหากเป็น “ผู้ที่ฟ้องเจ้ามรดกหาว่าทำความผิดโทษประหารชีวิตและตนเองกลับ
 ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิดฐานฟ้องเท็จหรือทำพยานเท็จ” ซึ่งเมื่อพิเคราะห์ถ้อยคำใน
 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1606 (2) แล้วจะเห็นว่าทายาทจะถูกจำกัดมิให้รับมรดก
 ก็ต่อเมื่อมีข้อเท็จจริงสำคัญสองประการ โดยข้อเท็จจริงประการแรกนั้น ต้องปรากฏว่าทายาทฟ้อง
 เจ้ามรดกโดยกล่าวหาว่าเจ้ามรดกกระทำความผิดที่มีโทษประหารชีวิต ไม่ว่าจะฟ้องเองหรือเป็น
 โจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ หากทายาทมิได้ฟ้องร้องเพียงแต่ร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงาน
 สอบสวนหาว่าเจ้ามรดกกระทำความผิดที่มีโทษประหารชีวิต ทายาทก็ไม่ถูกจำกัดมิให้รับมรดกฐาน
 เป็นผู้ไม่สมควรเพราะเป็นเพียง “การร้องทุกข์” หรือ “การกล่าวโทษ” มิใช่ “การฟ้อง” เจ้ามรดก
 ส่วนข้อเท็จจริงประการที่สองนั้น ต้องปรากฏว่าทายาทซึ่งได้ฟ้องเจ้ามรดกนั้น ได้ฟ้องเท็จหรือทำ
 พยานเท็จ แต่กฎหมายกำหนดให้ข้อเท็จจริงที่ว่าทายาทได้ฟ้องเท็จหรือทำพยานเท็จนั้น ได้รับการ
 พิสูจน์โดยกระบวนการยุติธรรมโดยต้องให้ทายาทนั้น “ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิดฐาน
 ฟ้องเท็จหรือทำพยานเท็จ” ซึ่งหมายถึงศาลพิพากษาถึงที่สุดว่ามีความผิดฐานฟ้องเท็จหรือทำพยาน
 เท็จ ไม่ว่าจะศาลจะลงโทษทายาทนั้นหรือไม่ก็ตาม ทายาทนั้นก็ถูกจำกัดมิให้รับมรดกเนื่องจากเป็นผู้
 ไม่สมควร ทั้งนี้ ควรสังเกตด้วยว่าในความผิดที่ทายาทได้ฟ้องเท็จเจ้ามรดกนั้น ไม่ว่าจะศาลจะพิพากษา
 ว่าเจ้ามรดกมีความผิดหรือไม่หรือจะลงโทษเจ้ามรดกหรือไม่ก็ไม่ใช่สาระสำคัญ สาระสำคัญอยู่ที่ว่า
 ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าทายาทมีความผิดฐานฟ้องเท็จหรือทำพยานเท็จ

ก. การถูกจำกัดมิให้รับมรดกโดยเหตุของการเพิกถอนไม่พยายามเอาตัวผู้ฆ่าเจ้ามรดก
 ตายโดยเจตนาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

การกระทำซึ่งกฎหมายเห็นว่าทายาทไม่สมควรได้รับมรดกของเจ้ามรดกอีกประการ
 หนึ่งคือการที่ “รู้แล้วว่าเจ้ามรดกถูกฆ่าโดยเจตนาแต่มิได้นำข้อความนั้นขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่
 จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ” ซึ่งเป็นการกระทำที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1606 (3) การกระทำ
 ดังกล่าวเป็นการเพิกเฉยไม่พยายามเอาตัวผู้ฆ่าเจ้ามรดกตายโดยเจตนาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทั้ง
 ที่รู้ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว เหตุที่กฎหมายลงโทษทายาทที่เพิกเฉยเช่นนี้ก็อาจเป็นเพราะการเพิกเฉย
 เช่นนี้แสดงถึงความอกตัญญูต่อเจ้ามรดกหรือไม่สนใจใยดีต่อเจ้ามรดก จึงไม่สมควรได้รับมรดก
 ของเจ้ามรดก เราอาจพิจารณาหลักเกณฑ์และข้อยกเว้นของมาตรา 1606 (3) ได้ดังนี้

การกระทำตามมาตรา 1606 (3) คือ “รู้แล้วว่าเจ้ามรดกถูกฆ่าโดยเจตนาแต่มิได้นำ
 ข้อความนั้นขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ” การถูกจำกัดมิให้รับมรดก
 ในกรณีนี้จึงมีหลักเกณฑ์ในเชิงองค์ประกอบสำคัญดังนี้

- (1) เจ้ามรดกถูกฆ่าโดยเจตนา
- (2) ทายาทรู้ความจริงว่าเจ้ามรดกถูกฆ่าโดยเจตนา
- (3) ทายาทมิได้นำข้อความนั้นขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมา

ลงโทษ

สำหรับองค์ประกอบแรกนั้น จะต้องปรากฏชัดว่ามีผู้ฆ่าเจ้ามรดกโดยเจตนา หากผู้กระทำให้เจ้ามรดกตายมิได้มุ่งฆ่าเจ้ามรดก ทายาทที่รู้ความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น แต่มิได้ร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษก็ไม่ถูกจำกัดมิให้รับมรดก ในกรณีเช่นนั้นกฎหมายเห็นว่ายังไม่ถึงขั้นเป็นการออกตัณญูถึงขนาดหรือไม่ใช่คดีต่อเจ้ามรดก ถึงขนาดนั้นเอง สำหรับองค์ประกอบสองข้อหลังนั้น มีข้อสังเกตสองประการ

ประการแรก มีข้อสังเกตเกี่ยวกับระดับของการรู้ข้อเท็จจริงของทายาท ทั้งนี้ทายาทรู้ข้อเท็จจริงเพียงใดเกี่ยวกับการฆ่าเจ้ามรดกตายโดยเจตนา ก็ต้องแจ้งข้อเท็จจริงเพียงนั้น ถึงจะกล่าวได้ว่า “ได้นำข้อความนั้นขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ” หากทายาทปกปิดข้อเท็จจริงบางอย่างที่ตนทราบเกี่ยวกับการฆ่าเจ้ามรดกตายโดยเจตนา ทายาทก็ต้องถูกจำกัดมิให้รับมรดก

ประการที่สอง สำหรับเวลาที่ทายาทซึ่งรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการฆ่าเจ้ามรดกโดยเจตนา จะต้องนำข้อความนั้นขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนั้น ต้องเป็นเวลาที่ไม่ว่าช้าโดยควรกระทำเสียตั้งแต่ในโอกาสแรกที่จะกระทำได้ หากปล่อยให้ระยะเวลาล่วงเลยไปเกินสมควร ทายาทละเลยไม่กระทำการดังกล่าวก็ต้องถูกจำกัดมิให้รับมรดก แม้ในภายหลังทายาทซึ่งได้เพิกเฉยเช่นนั้นจะนำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การนำข้อความขึ้นร้องเรียนดังกล่าวอาจไม่เป็นประโยชน์ต่อทายาทเนื่องจากการถูกจำกัดมิให้รับมรดกได้บังเกิดผลสมบูรณ์ก่อนเสียแล้ว ทายาทผู้นั้นจึงไม่มีสิทธิที่จะได้รับมรดกของเจ้ามรดกอยู่เช่นเดิม

อย่างไรก็ดี โดยที่การที่ทายาทซึ่งรู้แล้วว่าเจ้ามรดกถูกฆ่าโดยเจตนาแต่มิได้นำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษถูกจำกัดมิให้รับมรดกก็เพราะเห็นกันว่าการเพิกเฉยดังกล่าวเป็นการออกตัณญูหรือไม่สนใจไยดีต่อเจ้ามรดก การลงโทษโดยการจำกัดมิให้รับมรดกของเจ้ามรดกย่อมไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการลงโทษหากปรากฏว่าการเพิกเฉยของทายาทนั้นเกิดจากความบกพร่องทางสภาพความคิดหรือทางจิตของทายาทเอง ทั้งนี้ เมื่อทายาทมีสภาพทางความคิดหรือทางจิตที่ไม่สมบูรณ์ก็คงยากที่จะกล่าวได้ว่าทายาทซึ่งเพิกเฉยไม่นำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะนำตัวผู้ฆ่าเจ้ามรดกตายโดยเจตนามาลงโทษนั้นออกตัณญูหรือไม่สนใจไยดีต่อเจ้ามรดก อีกประการหนึ่ง หากผู้ที่ฆ่าเจ้ามรดกตายโดยเจตนาที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติอย่าง

ใกล้ชิดกับทายาทก็เป็นเรื่องที่น่าเห็นใจทายาทซึ่งเพิกเฉยไม่นำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้ฆ่าเจ้ามรดกตายโดยเจตนามาลงโทษ ดังนั้น มาตรา 1606 (3) จึงกำหนดข้อยกเว้นไว้ดังนี้

“แต่ข้อนี้มีให้ใช้บังคับถ้าบุคคลนั้นมีอายุไม่ครบสิบหกปีบริบูรณ์หรือเป็นคนวิกลจริตไม่สามารถรู้ผิดชอบ หรือถ้าผู้ที่ฆ่านั้นเป็นสามีภริยาหรือผู้บุพการีหรือผู้สืบสันดานของตนโดยตรง”

จากข้อความซึ่งบัญญัติข้อยกเว้นข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า เหตุที่ยกเว้นมี 2 เหตุ คือ

ก) เหตุความบกพร่องทางสภาพความคิดหรือทางจิตของทายาท

เหตุความบกพร่องทางสภาพความคิดหรือทางจิตของทายาทนั้นมีสองประการสำคัญ คือ ประการแรก เหตุเกี่ยวกับอายุ โดยทายาทซึ่งเพิกเฉยไม่นำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้ฆ่าเจ้ามรดกโดยเจตนามาลงโทษมีอายุไม่ครบสิบหกปีบริบูรณ์ และ ประการที่สอง เหตุเกี่ยวกับสภาพทางจิตโดยทายาทซึ่งเพิกเฉยไม่นำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้ฆ่าเจ้ามรดกโดยเจตนามาลงโทษเป็นคนวิกลจริตไม่สามารถรู้ผิดชอบ สำหรับเหตุเกี่ยวกับอายุนั้น ย่อมเห็นได้ว่าเมื่อทายาทมีอายุไม่ครบสิบหกปีบริบูรณ์ ทายาทก็ยังคงขาดความสมบูรณ์ทางจิต จึงไม่มีเหตุผลอันสมควรที่จะกำจัดมิให้รับมรดกโดยเหตุที่รู้ว่าเจ้ามรดกถูกฆ่าโดยเจตนาแต่เพิกเฉยไม่นำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้ฆ่าเจ้ามรดกโดยเจตนามาลงโทษ ส่วนเหตุสภาพทางจิตบกพร่องโดยเป็นคนวิกลจริตนั้นก็ยิ่งเห็นได้ชัดว่าไม่มีเหตุที่กำจัดทายาทซึ่งเป็นคนวิกลจริตมิให้รับมรดกไม่ว่าศาลจะได้สั่งให้ทายาทซึ่งเป็นคนวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ก็ตาม

ข) เหตุความสัมพันธ์ทางเครือญาติใกล้ชิดกับผู้ฆ่าเจ้ามรดก

แม้กรณีทั่วไปนั้นทายาทซึ่งรู้แล้วว่าเจ้ามรดกถูกฆ่าโดยเจตนาแต่มิได้นำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้ฆ่าเจ้ามรดกโดยเจตนามาลงโทษสมควรถูกกำจัดมิให้รับมรดก เพราะการเพิกเฉยดังกล่าวสะท้อนถึงความอกตัญญูหรือไม่สนใจใยดีต่อเจ้ามรดก แต่หากผู้ซึ่งฆ่าเจ้ามรดกตายโดยเจตนาที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติอย่างใกล้ชิดมากกับทายาทที่เป็นเรื่องที่ทายาทนั้นอยู่ในสภาพที่ลำบากใจอย่างยิ่งที่จะนำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้ฆ่าเจ้ามรดกโดยเจตนามาลงโทษ กฎหมายจึงกำหนดข้อยกเว้น โดยไม่กำจัดทายาทนั้นมิให้รับมรดก อนุกรมตามกฎหมายระดับของความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่ได้รับประโยชน์จากข้อยกเว้นตามกฎหมายโดยจำกัดอยู่เพียงความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่ใกล้ชิดมากเท่านั้น ซึ่งประกอบด้วยกรณีที่ผู้ฆ่าเจ้ามรดกตายโดยเจตนาเป็น (1) สามีหรือภริยาของทายาท (2) บุพการีของทายาท หรือ (3) ผู้สืบสันดานโดยตรงของทายาท

ควรสังเกตว่าในกรณีที่ผู้ฆ่าเจ้ามรดกตายเป็นผู้สืบสันดานของทายาทนั้นกฎหมายกำหนดข้อยกเว้นไว้เฉพาะกรณีที่ผู้สืบสันดานโดยตรงของทายาทเท่านั้น จึงไม่รวมถึงกรณีที่ผู้ฆ่าเจ้า

มรดกตายโดยเจตนาเป็นบุตรบุญธรรมของทายาท อันที่จริงแล้วหากวิเคราะห์กันในเชิงตรรกะนั้น เมื่อกฎหมายยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างบุตรบุญธรรมและผู้รับบุตรบุญธรรมเป็นความสัมพันธ์ เฉพาะตัวที่ก่อตั้งขึ้นเสมือนว่าทั้งสองคนเป็นบิดามารดาและบุตรกันจริง ทายาทของเจ้ามรดกที่ย่อมอยู่ในฐานะที่ลำบากใจเช่นกันที่จะนำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้มาเจ้ามรดกโดยเจตนามาลงโทษหากผู้มาเจ้ามรดกเป็นบุตรบุญธรรมของตน แต่กฎหมายที่เป็นอยู่ยังไม่ยกเว้นให้ในกรณีนี้

ส่วนกรณีที่ผู้มาเจ้ามรดกเป็นบุพการีของทายาทซึ่งรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการมาเจ้ามรดกแต่มิได้นำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้มาเจ้ามรดกโดยเจตนามาลงโทษนั้นก็ย่อมหมายความว่าความจำกัดแต่เพียงกรณีที่ผู้มาเจ้ามรดกนั้นเป็นบิดามารดาที่แท้จริง โดยไม่รวมถึงบิดามารดาบุญธรรมเนื่องจากระบบกฎหมายครอบครัวและกฎหมายเกี่ยวกับการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมไม่เคยกำหนดโดยตรงให้ผู้รับบุตรบุญธรรมมีฐานะ “บุพการี” แม้ว่ามาตรา 1598/28 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้บุตรบุญธรรมมีฐานะอย่างเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมก็ตาม (อย่างไรก็ตาม เช่นเดียวกับกรณีที่ผู้มาเจ้ามรดกเป็นบุตรบุญธรรมของทายาทที่รู้ถึงการมาและมีได้นำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้มาเจ้ามรดกโดยเจตนามาลงโทษ เราสามารถพิจารณาในทางตรรกะได้ว่าเมื่อกฎหมายยอมรับว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุตรบุญธรรมและผู้รับบุตรบุญธรรมเป็นความสัมพันธ์เฉพาะตัวที่ก่อตั้งขึ้นเสมือนกับว่าทั้งสองคนเป็นบิดามารดาและบุตรกันจริง ทายาทของเจ้ามรดกที่ย่อมอยู่ในฐานะที่ลำบากใจเช่นกันที่จะนำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้มาเจ้ามรดกโดยเจตนามาลงโทษ หากผู้มาเจ้ามรดกเป็นบิดามารดาบุญธรรมของตน) อนึ่ง ในกรณีที่ผู้มาเจ้ามรดกตายแต่มิได้นำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวบิดานอกกฎหมายมาลงโทษนั้นก็ถือว่าเป็นกรณีที่ผู้มาเป็น “บุพการี” ของทายาทเช่นเดียวกัน ดังนั้น แม้ว่าทายาทมิได้นำข้อความขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวบิดานอกกฎหมายซึ่งมาเจ้ามรดกโดยเจตนามาลงโทษ ทายาทก็ไม่ถูกจำกัดมิให้รับมรดก⁶³

⁶³ ควรสังเกตว่าผลทางกฎหมายในทางความรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับบุพการีก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อบทบัญญัติในกฎหมายกล่าวถึงคำว่า “บุพการี” กฎหมายยึดถือความสัมพันธ์ทางสายเลือดตามความเป็นจริง โดยมิได้ยึดถือความสัมพันธ์ทางกฎหมายโดยเคร่งครัด ดังนั้น การที่บุตรนอกกฎหมายมาบิดานอกกฎหมายก็เป็นความผิดฐานฆ่าบุพการีตามมาตรา 289 (1) นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็มีบทบัญญัติมาตรา 5 (2) ซึ่งให้อำนาจบุพการีจัดการแทนผู้เสียหาย ทั้งนี้ ศาลฎีกาก็ได้วินิจฉัยคำว่าบุพการีตามมาตรา 5 (2) ยึดถือความสัมพันธ์ทางสายเลือดตามความเป็นจริง: คู่มือพิพากษาศาลฎีกาที่ 1384/2516.

ง. การถูกจำกัดมิให้รับมรดกโดยเหตุของการฉ้อฉลหรือข่มขู่เกี่ยวกับพินัยกรรม

การทำพินัยกรรมโดยเจ้ามรดกจะต้องเกิดจากเจตนาอิสระของเจ้ามรดก หากทายาทคนใดได้ทำให้เจตนาของเจ้ามรดกเสื่อมเสียไปโดยการฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำพินัยกรรม เพิกถอนพินัยกรรม หรือเปลี่ยนแปลงพินัยกรรม ทายาทที่เป็นบุคคลไม่สมควรได้รับมรดกของเจ้ามรดกในทำนองเดียวกัน การฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกไม่ทำพินัยกรรม ไม่เพิกถอนพินัยกรรมหรือไม่เปลี่ยนแปลงพินัยกรรมก็มีผลกระทบต่อเจตนาของเจ้ามรดกเช่นเดียวกัน กฎหมายจึงจำกัดทายาทซึ่งได้ฉ้อฉลหรือข่มขู่มิให้รับมรดกของเจ้ามรดก

บทบัญญัติของกฎหมายในกรณีนี้คือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1606 (4) ซึ่งกล่าวถึง “ผู้ที่ฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำ หรือเพิกถอน เปลี่ยนแปลงพินัยกรรมแต่บางส่วนหรือทั้งหมดซึ่งเกี่ยวกับทรัพย์มรดก หรือไม่ให้กระทำการดังกล่าวนั้น” ทั้งนี้ อาจพิจารณาหลักเกณฑ์ของการถูกจำกัดมิให้รับมรดกโดยเหตุของการฉ้อฉลหรือข่มขู่เกี่ยวกับพินัยกรรม ตามมาตรา 1606 (4) ประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

ก) ทายาทต้องฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำ หรือเพิกถอน หรือเปลี่ยนแปลงพินัยกรรม หรือฉ้อฉลหรือข่มขู่ไม่ให้เจ้ามรดกทำพินัยกรรม หรือไม่เพิกถอน หรือไม่เปลี่ยนแปลงพินัยกรรม ทั้งนี้ การ “ฉ้อฉล” ในที่นี้ หมายถึงการใช้กลอุบายหลอกลวง ซึ่งเป็นการกระทำฉ้อฉลในนิติกรรมทั่วไปนั่นเอง ในขณะที่การ “ข่มขู่” หมายถึง การบังคับหรือข่มขืนใจ

ข) การฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้กระทำการหรือไม่กระทำการเกี่ยวกับพินัยกรรมตามที่ระบุใน ก) นั้นต้องเป็นส่วน “ซึ่งเกี่ยวกับทรัพย์มรดก” กล่าวคือ ต้องเป็นการฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำ เพิกถอนหรือเปลี่ยนแปลงพินัยกรรมในส่วนที่มีผลให้บุคคลได้มาหรือเสียไปซึ่งประโยชน์ในทรัพย์มรดกโดยตรง หรือฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกไม่ทำพินัยกรรม ไม่เพิกถอนพินัยกรรม หรือไม่เปลี่ยนแปลงพินัยกรรมในส่วนที่มีผลให้บุคคลได้มาหรือเสียไปซึ่งประโยชน์ในทรัพย์มรดกโดยตรง มาตรา 1606 (4) จึงไม่รวมถึงการฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกกระทำหรือไม่กระทำต่อพินัยกรรมในส่วนที่เป็นข้อกำหนดในเรื่องอื่น

อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ของการถูกจำกัดมิให้รับมรดกโดยเหตุของการฉ้อฉลหรือข่มขู่เกี่ยวกับพินัยกรรม ตามมาตรา 1606 (4) ดังนี้

ก) ผู้ได้รับประโยชน์จากการฉ้อฉลหรือข่มขู่

กฎหมายมุ่งลงโทษ (โดยการจำกัดสิทธิในการรับมรดก) ทายาทซึ่งฉ้อฉลหรือข่มขู่เจ้ามรดกเกี่ยวกับพินัยกรรมในส่วนซึ่งเกี่ยวกับทรัพย์มรดก โดยไม่คำนึงว่าเป็นการฉ้อฉลหรือข่มขู่เพื่อประโยชน์ของผู้ใด การถูกจำกัดมิให้รับมรดกตามมาตรา 1606 (4) จึงรวมถึงทั้งกรณีที่ฉ้อฉลหรือ

ข่มขู่เพื่อประโยชน์ของทายาทซึ่งได้ออผลหรือข่มขู่และกรณีที่ออผลหรือข่มขู่เพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น

ข) ลักษณะของการออผลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกเพิกถอนพินัยกรรม

โดยที่การกระทำที่ทำให้ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกตามมาตรา 1606 (4) นั้นรวมถึงการออผลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดก “เพิกถอน” พินัยกรรมซึ่งเกี่ยวกับทรัพย์มรดกด้วย ในที่นี้จึงจะพิเคราะห์ว่าการออผลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกเพิกถอนพินัยกรรมอาจเป็นไปได้ในลักษณะใดบ้าง ในประเด็นนี้ต้องพิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายในส่วนที่บัญญัติเกี่ยวกับการเพิกถอนพินัยกรรม ทั้งนี้ การเพิกถอนพินัยกรรมอาจกระทำในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยการทำลายหรือขีดฆ่าพินัยกรรมเสียด้วยความตั้งใจตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1695 หรือการทำพินัยกรรมฉบับหลังโดยระบุเพิกถอนพินัยกรรมฉบับเดิมตามมาตรา 1694 หรือการทำพินัยกรรมฉบับหลังให้มีข้อความขัดกันกับพินัยกรรมฉบับก่อน ทั้งนี้มาตรา 1697 ให้ถือว่าพินัยกรรมฉบับก่อนเป็นอันเพิกถอนโดยพินัยกรรมฉบับหลังเฉพาะส่วนที่มีข้อความขัดกันนั้น หรือการโอนไปโดยสมบูรณ์หรือทำลายซึ่งทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งข้อกำหนดพินัยกรรมด้วยความตั้งใจ ทั้งนี้ กฎหมายถือว่าข้อกำหนดพินัยกรรมนั้นเป็นเพิกถอนไปตามมาตรา 1696 ดังนั้น หากทายาทได้ออผลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกกระทำการใดใน 4 กรณีข้างต้น ก็ย่อมมีลักษณะเป็นการออผลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกเพิกถอนพินัยกรรมนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ในส่วนที่เกี่ยวกับการออผลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกโอนทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งข้อกำหนดพินัยกรรมนั้นเคยมีคดีขึ้นสู่ศาลฎีกาอยู่คดีหนึ่ง ในคดีนี้เจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมยกที่ดินแปลงหนึ่งให้แก่บุตร (บุตรจึงอยู่ในสองฐานะคือทายาทโดยธรรมและผู้รับพินัยกรรม) บุตรประสงค์จะได้ที่ดินแปลงนี้ก่อนที่เจ้ามรดกตาย จึงหลอกให้บิดาลงลายมือชื่อในใบมอบอำนาจแล้วใช้ใบมอบอำนาจนั้นโอนขายที่ดินแปลงนี้ให้แก่ตน ครั้นเมื่อบิดาตายมารดาจึงฟ้องเพิกถอนการโอนรายนี้ ศาลได้เพิกถอนการโอนและให้ถอนชื่อบุตรออกจากโฉนดที่ดิน บุตรจึงให้อัยการฟ้องมารดาเรียกเอาที่ดิน โดยอ้างสิทธิตามพินัยกรรม จึงมีประเด็นว่าบุตรถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร (โดยออผลให้บิดาเพิกถอนพินัยกรรมเกี่ยวกับทรัพย์มรดก) หรือไม่ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าการออผลคดีนี้ไม่เกี่ยวกับพินัยกรรม พินัยกรรมเป็นอยู่แต่เดิมเช่นใดก็ยังคงเป็นเช่นนั้นอยู่ บุตรจึงไม่ถูกกำจัดมิให้รับมรดก อันที่จริงแล้ว หากพิเคราะห์ห้อย่างรอบคอบตามหลักกฎหมายที่เป็นอยู่นั้น จะเห็นได้ว่ากรณีที่ผู้รับพินัยกรรมหลอกให้ผู้ทำพินัยกรรม โอนทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งข้อกำหนดพินัยกรรมนั้นก็ย่อมเป็นการออผลให้เจ้ามรดกเพิกถอนข้อกำหนดพินัยกรรมที่ยกทรัพย์นั้นให้ผู้รับพินัยกรรมนั่นเอง ซึ่งเป็นการกระทำตามมาตรา 1606 (4) ประกอบมาตรา 1696 โดยตรง ผู้รับพินัยกรรมจึงต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดก ควรสังเกตว่าผู้รับพินัยกรรมในคดีนี้เป็นทายาทโดย

กรรมด้วย ดังนั้น จึงต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกในส่วนโดยกรรมด้วยเนื่องจากการถูกกำจัดมิให้รับมรดกตามมาตรา 1606 เป็นการถูกกำจัดมิให้รับมรดกทั้งหมดและในทุกฐานะ อนึ่งหากเป็นกรณีที่ทายาทกรณื้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกโอนทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งข้อกำหนดพินัยกรรมไปให้บุคคลภายนอกก็ยิ่งเห็นได้ชัดว่าเป็นการกรณื้อฉลให้เจ้ามรดกเพิกถอนข้อกำหนดพินัยกรรมที่ยกทรัพย์สินนี้ให้ผู้รับพินัยกรรม จึงทำให้ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดก

ค) ปัญหาการตีความกฎหมายในกรณีที่พินัยกรรมมีผลบังคับได้เนื่องจากมิได้บอกกล่าวหรือเพิกถอนตามกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนด

พินัยกรรมที่กระทำโดยการกรณื้อฉลหรือข่มขู่ย่อมเป็นโมฆียะ ในระหว่างที่ผู้ทำพินัยกรรมยังมีชีวิตอยู่นั้นผู้ทำพินัยกรรมก็สามารถบอกกล่าวได้เองอยู่แล้ว ในกรณีที่พินัยกรรมทำขึ้นโดยการข่มขู่พินัยกรรมก็เป็นโมฆียะหากเป็นการข่มขู่ที่จะให้เกิดภัยอันใกล้จะถึงและร้ายแรงถึงขนาดที่จะจูงใจให้ผู้ทำพินัยกรรมที่ถูกข่มขู่ต้องกลัวซึ่งถ้ามิได้มีการข่มขู่เช่นนั้นพินัยกรรมนั้นก็คงจะมีได้กระทำขึ้น ดังนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 164 ส่วนในกรณีที่พินัยกรรมทำขึ้นโดยกรณื้อฉล พินัยกรรมก็จะเป็นโมฆียะหากกรณื้อฉลนั้นถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีการกรณื้อฉลดังกล่าวพินัยกรรมนั้นก็คงจะมีได้ทำขึ้น ทั้งนี้ ตามมาตรา 159 อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นผู้ทำพินัยกรรมอาจไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวโมฆียกรรมตามบทบัญญัติว่าด้วยนิติกรรมเนื่องจากสามารถเพิกถอนพินัยกรรมนั้นได้ตามมาตรา 1693 ถึงมาตรา 1697 ได้อยู่แล้ว ในกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตายไปโดยมิได้บอกกล่าวพินัยกรรมที่สร้างขึ้นโดยกรณื้อฉล มาตรา 1709 ก็ให้สิทธิผู้มีส่วนได้เสียขอให้ศาลสั่งเพิกถอนพินัยกรรมซึ่งได้ทำขึ้นโดยกรณื้อฉล ในทำนองเดียวกันในกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตายโดยมิได้บอกกล่าวพินัยกรรมที่สร้างขึ้นโดยการข่มขู่ มาตรา 1708 ก็ให้สิทธิผู้มีส่วนได้เสียร้องขอให้ศาลเพิกถอนพินัยกรรมซึ่งได้ทำขึ้นเพราะการข่มขู่ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมบอกกล่าวพินัยกรรมซึ่งทำขึ้นโดยกรณื้อฉลหรือข่มขู่ที่นั้นก็ต้องบอกกล่าวภายในเวลาหนึ่งปีนับแต่เวลาที่รู้ถึงกรณื้อฉลหรือเวลาที่พ้นจากการข่มขู่ที่นั้นก็เป็นการกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 181 ประกอบมาตรา 179 นั้นเอง หากไม่บอกกล่าวภายในกำหนดเวลาดังกล่าวพินัยกรรมนั้นก็ไม่สามารถบอกกล่าวได้เลย จึงไม่มีทางที่จะกลายเป็นโมฆะได้ เมื่อผู้ทำพินัยกรรมเองก็ไม่สามารถบอกกล่าวพินัยกรรมที่สร้างขึ้นเพราะถูกกรณื้อฉลหรือเพราะเหตุข่มขู่หากปล่อยให้กำหนดเวลาหนึ่งปีล่วงเลยไปในระหว่างที่ยังมีชีวิตอยู่ จึงไม่มีเหตุผลใดที่กฎหมายจะให้ผู้มีส่วนได้เสียร้องขอให้ศาลเพิกถอนพินัยกรรมนั้น ด้วยเหตุนี้บทบัญญัติในบรรพ 6 จึงได้บัญญัติให้สอดคล้องกันว่าในกรณีเช่นนี้ผู้มีส่วนได้เสียไม่สามารถร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนพินัยกรรมได้ บทบัญญัติตัดสิทธิของผู้มีส่วนได้เสียในการร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนพินัยกรรมดังกล่าวปรากฏใน

มาตรา 1709 วรรคสาม (ในกรณีพินัยกรรมซึ่งได้ทำขึ้นโดยกลั่นแกล้ง) และในมาตรา 1708 ในส่วนของข้อความตอนท้าย (ในกรณีพินัยกรรมซึ่งได้ทำขึ้นเพราะเหตุข่มขู่)

เมื่อพินัยกรรมได้ทำขึ้นเพราะถูกกลั่นแกล้งหรือเพราะเหตุข่มขู่มีผลบังคับได้ตลอดไป หากผู้ทำพินัยกรรมมิได้บอกอ้างหรือเพิกถอนพินัยกรรมภายในหนึ่งปีนับแต่เวลาที่ารู้ถึงกลั่นแกล้ง (ในกรณีกลั่นแกล้ง) หรือเวลาที่พ้นจากการข่มขู่ (ในกรณีการข่มขู่) จึงมีประเด็นปัญหาทางกฎหมายในกรณีเช่นนี้ทายาทที่ฉ้อฉลหรือข่มขู่เจ้ามรดกจะถูกกำจัดมิให้รับมรดกอยู่อีกหรือไม่ ในประเด็นนี้บ้างก็มีความเห็นกันว่าในกรณีเช่นนี้ทายาทที่ได้ฉ้อฉลหรือข่มขู่เจ้ามรดกไม่ถูกกำจัดมิให้รับมรดก เพราะกฎหมายกำหนดให้พินัยกรรมมีผลบังคับได้และการที่เจ้ามรดกไม่เพิกถอนภายในกำหนดเวลาตามกฎหมายก็ย่อมแสดงว่าเจ้ามรดกยินยอมให้พินัยกรรมมีผลบังคับได้ เนื่องจากผู้ทำพินัยกรรมมิได้บอกอ้างหรือเพิกถอนเสียภายในหนึ่งปีนับแต่เวลาที่รู้ถึงกลั่นแกล้งหรือเวลาที่พ้นจากการข่มขู่ แต่ทายาทที่ได้ฉ้อฉลหรือข่มขู่เจ้ามรดกยังถูกกำจัดมิให้รับมรดกอยู่ดี

เหตุที่ต้องถือทายาทที่ได้ฉ้อฉลหรือข่มขู่เจ้ามรดกให้ทำพินัยกรรมยังต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกอยู่ดีนั้นก็เนื่องจากการถูกกำจัดมิให้รับมรดกเป็นการลงโทษทายาทที่กระทำการไม่สมควร ดังนั้น ทายาทที่ฉ้อฉลหรือข่มขู่เจ้ามรดกก็สมควรได้รับโทษนี้ ในเรื่องนี้อาจมีผู้โต้แย้งว่าหากถือเช่นนี้แล้วบทบัญญัติที่กำหนดให้พินัยกรรมซึ่งผู้ทำพินัยกรรมมิได้บอกอ้างหรือเพิกถอนภายในกำหนดเวลาที่มีผลบังคับได้นั้นจะไร้ความหมายไปได้ แต่เราอาจให้เหตุผลหักล้างข้อโต้แย้งดังกล่าวได้ว่าบทบัญญัติที่กำหนดให้พินัยกรรมซึ่งผู้ทำพินัยกรรมมิได้บอกอ้างหรือเพิกถอนภายในกำหนดเวลาที่มีผลบังคับได้นั้นยังมีที่ใช้อยู่ แต่ใช้ในกรณีอื่นซึ่งมิใช่กรณีที่ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร ที่เห็นได้ชัดว่าพินัยกรรมนั้นยังมีผลบังคับได้ก็คือกรณีที่บุคคลภายนอกซึ่งมิได้เป็นทายาทได้ฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำพินัยกรรมเพื่อประโยชน์ของผู้รับพินัยกรรมอื่น ๆ ยังมีอีกเหตุผลประการหนึ่งสนับสนุนความเห็นที่ว่าทายาทที่ฉ้อฉลหรือข่มขู่เจ้ามรดกให้กระทำเกี่ยวกับพินัยกรรมยังต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกแม้ผู้ทำพินัยกรรมมิได้เพิกถอนพินัยกรรมภายในกำหนดเวลาตามกฎหมาย เหตุผลนี้ก็คือว่าทายาทที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกจะพ้นจากการถูกกำจัดมิให้รับมรดกก็ต่อเมื่อเจ้ามรดกได้ถอนชื่อกำจัดฐานเป็นผู้ไม่สมควร โดยให้อภัยไว้เป็นลายลักษณ์อักษรตามมาตรา 1606 วรรคสองเท่านั้น การที่เจ้ามรดกมิได้เพิกถอนพินัยกรรมภายในกำหนดเวลาตามกฎหมายนั้นยังไม่ถือว่าเป็นการถอนชื่อกำจัดโดยให้อภัยไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

เมื่อพิจารณาตามตรรกะดังที่ได้นำเสนอข้างต้นแล้ว เราสามารถสรุปได้ว่ากรณีที่ทายาทซึ่งฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกกระทำต่อพินัยกรรมอาจถูกกำจัดมิให้รับมรดกแม้ว่าพินัยกรรมนั้นอาจเพิกถอนไม่ได้เพราะล่วงพ้นกำหนดเวลาตามกฎหมายนั้นมียุ 2 กรณีด้วยกันคือ

ก) กรณีที่บุคคลที่ได้ฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำ เปลี่ยนแปลงหรือเพิกถอน พินัยกรรมเพื่อให้ตนได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์ตามพินัยกรรม ในกรณีนี้ผู้รับพินัยกรรมจะถูก กำจัดมิให้ได้รับสิทธิตามพินัยกรรมและหากผู้รับพินัยกรรมมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมด้วยก็ยังคง ถูกกำจัดมิให้รับมรดกในส่วนโดยธรรมด้วย

ข) กรณีที่ทายาทโดยธรรมฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำ เปลี่ยนแปลงหรือเพิกถอน พินัยกรรมเพื่อให้คนอื่นได้รับประโยชน์ ในกรณีนี้ทายาทโดยธรรมจะถูกกำจัดมิให้รับมรดกตาม สิทธิโดยธรรม แม้ว่าพินัยกรรมซึ่งผู้อื่นได้รับประโยชน์นั้นเพิกถอนไม่ได้เพราะล่วงพ้น กำหนดเวลาตามกฎหมายแล้ว

จ. การถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยเหตุการณ์ปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรม การกระทำอันไม่สมควรประการสุดท้ายที่ทำให้ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานะเป็นผู้ ไม่สมควรคือการปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรม การกระทำดังกล่าวบัญญัติไว้ในมาตรา 1606 (5) ซึ่งบัญญัติถึง “ผู้ที่ปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรมแต่บางส่วนหรือทั้งหมด”

ก) ลักษณะของการปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรม การปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรมย่อมเห็นได้ชัดเจนในตัวเองว่าเป็นสิ่งไม่สมควร เนื่องจากการบิดเบือนความประสงค์ของผู้ตายหรือมิให้ผู้ใดทราบความประสงค์ของผู้ตาย การ กระทำดังกล่าวมีผลกระทบต่อสิทธิของทายาทในการรับมรดกของเจ้ามรดกได้ หากการกระทำที่ เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะของการบิดเบือนความประสงค์ของผู้ตายหรือมิให้ผู้ใดทราบความ ประสงค์ของผู้ตาย การกระทำนั้นก็มีใช้การปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรม

ข) การไม่จำเป็นต้องมีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินมรดก มีข้อสังเกตประการสำคัญว่าการปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรมนั้นไม่จำเป็นต้อง เป็นการปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรมในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก (กล่าวคือ ในส่วนที่มีผล ให้บุคคลได้มาหรือเสียไปซึ่งประโยชน์ในทรัพย์สินมรดกโดยตรง) ดังนั้น ในกรณีที่ทายาท ปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรมที่มีข้อกำหนดเพียงตั้งผู้จัดการมรดก ผู้จัดการศพ หรือ ผู้ปกครองบุตร ฯลฯ ทายาทที่ปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรมในส่วนของการข้อกำหนดดังกล่าวก็ ถูกกำจัดมิให้รับมรดกเช่นกัน ในประเด็นนี้นั้นเป็นเรื่องที่ไม่อาจเข้าใจได้โดยตรงว่าเหตุใดการ ถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยเหตุการณ์ปลอม ทำลาย หรือปิดบังพินัยกรรมซึ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก ในขณะที่การถูกกำจัดมิให้รับมรดกโดยเหตุของการฉ้อฉลหรือข่มขู่ให้เจ้ามรดกทำ หรือเพิกถอน หรือเปลี่ยนแปลงพินัยกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1606 (4) นั้นจะเกิดขึ้น เฉพาะเมื่อได้กระทำในส่วนซึ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก

(3) ผลของการถูกกำจัดมิให้รับมรดก⁶⁴

การถูกกำจัดมิให้รับมรดกตามมาตรา 1606 มีผลตามกฎหมายคือ ผู้ถูกกำจัดเสียสิทธิที่จะรับมรดกทั้งหมด ซึ่งต่างจากการถูกกำจัดมิให้รับมรดกตามมาตรา 1605 ซึ่งอาจจะเสียสิทธิทั้งหมดหรือเสียสิทธิเพียงบางส่วนก็ได้ นอกจากนี้การถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร มีผลตามมาคือ ไม่ถือว่าเป็นทายาทอันจะยกอายุความขึ้นต่อผู้หรือจะใช้สิทธิในการยื่นคำร้องขอเป็นผู้จัดการมรดก

นอกจากนี้ การถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควรมีทั้งถูกกำจัดก่อนเจ้ามรดกตายและหลังเจ้ามรดกตาย ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1607 บัญญัติว่า “...ให้ผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกกำจัดสืบมรดกต่อไป เหมือนหนึ่งว่าทายาทนั้นตายแล้ว...” โดยคำว่า “สืบมรดก” นอกจากมีบัญญัติไว้ในเรื่องกำจัดมิให้รับมรดกตามมาตรา 1607 แล้ว ยังมีบัญญัติไว้ในมาตรา 1615 เรื่องสละมรดก มาตรา 1628 เรื่องสามีภริยาหย่าร้างกันสืบมรดกกันได้ มาตรา 1645 เรื่องรับมรดกแทนที่ซึ่งกฎหมายมิได้ให้บทนิยามคำว่าสืบมรดกไว้ แต่เมื่อพิเคราะห์บทมาตราดังกล่าวโดยรวมแล้ว คำว่า “สืบมรดก” หมายความว่า การรับมรดกของเจ้ามรดกนั่นเอง กล่าวคือ จะต้องมีความตายเกิดขึ้นและผู้ตายมีมรดกที่จะให้สืบ ถ้าไม่มีมรดกก็ไม่มีอะไรจะให้สืบ

อย่างไรก็ดี มีปัญหาว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 กล่าวถึงการถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตายให้ผู้สืบสันดานของผู้ถูกกำจัดรับมรดกแทนที่เท่านั้น มิได้กล่าวถึงการถูกกำจัดมิให้รับมรดกหลังเจ้ามรดกตาย ดังนั้นผู้สืบสันดานของผู้ถูกกำจัดหลังเจ้ามรดกตายจะรับมรดกแทนที่หรือสืบมรดกได้หรือไม่ กล่าวคือ มาตรา 1607 อยู่ในบังคับของมาตรา 1639 หรือไม่⁶⁵

ความเห็นฝ่ายแรกเห็นว่า เหตุที่แยกมาตรา 1607 และมาตรา 1639 ออกจากกัน เนื่องจากว่า การรับมรดกแทนที่ต้องเป็นกรณีเกิดก่อนเจ้ามรดกตาย เพราะสิทธิในการรับมรดกจะมีได้ก็แต่ในเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ ถ้าในเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ไม่มีสิทธิรับมรดกแล้ว มรดกก็จะตกให้แก่ผู้มีสิทธิรับมรดกคนอื่นหมดจะมารับมรดกแทนที่กันภายหลังไม่ได้ ฉะนั้น ถ้าหากจะให้ผู้สืบสันดานของผู้ถูกกำจัดมิให้รับมรดกได้รับมรดกในส่วนของทายาท เป็นบทบัญญัติพิเศษไม่อยู่ภายใต้บังคับมาตรา 1607 ผู้ถูกกำจัดภายหลังเจ้ามรดกตายแล้ว ก็จำเป็นต้องบัญญัติข้อความดังที่ระบุในมาตรา 1607 กล่าวคือ มาตรา 1607 เป็นบทบัญญัติพิเศษไม่อยู่ภายใต้มาตรา 1639 ผู้สืบสันดานของทายาทผู้ถูกกำจัดภายหลังเจ้ามรดกถึงแก่ความตายจึงมีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดก (ความเห็นฝ่าย

⁶⁴ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก (น. 127-131), โดย กิรติ กาญจนรินทร์, 2554, กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

⁶⁵ แหล่งเดิม. (น. 128 – 129).

แรกนี้ได้แก่ อาจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช⁶⁶ อาจารย์สะอาด นาวิเจริญ อาจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ⁶⁷ อาจารย์ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์⁶⁸ อาจารย์โสศ สุตานันท์⁶⁹ และอาจารย์วรวิฑูฒิ เทพทอง⁷⁰)

ความเห็นฝ่ายหลังเห็นว่า คำว่า “สืบทอด” มีความหมายตามที่เข้าใจกันตามธรรมดา คือ หมายถึงการสืบทอดซึ่งทรัพย์สินมรดกเป็นการใช้ถ้อยคำกว้าง ๆ เพราะการสืบทอดมิได้หลายทาง เช่น ในฐานะทายาทโดยธรรม ในฐานะผู้รับพินัยกรรม ในฐานะวัด ในฐานะแผ่นดิน นอกจากนี้มีการสืบทอดในฐานะผู้รับมรดกแทนที่ตามมาตรา 1639 ซึ่งบัญญัติไว้โดยเฉพาะเกี่ยวกับกำจัดมิให้รับมรดก เมื่อมาตรา 1607 บัญญัติไว้ก่อนจึงอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 1639 ซึ่งกล่าวถึงการรับมรดกแทนที่ในกรณีถูกกำจัดก่อนเจ้ามรดกตายเท่านั้น หากกฎหมายประสงค์จะยกเว้นให้ผู้สืบสันดานของผู้กำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกตายมีสิทธิรับมรดกแล้ว ก็น่าจะบัญญัติยกเว้นไว้เสียให้ชัดแจ้ง ดังนั้นผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกตายจึงไม่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดก (ความเห็นฝ่ายหลังนี้ได้แก่อาจารย์โชค จารุจินดา⁷¹ อาจารย์อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง⁷² และอาจารย์เพ็ญ หุตางกูร)⁷³

ทั้งนี้ต่อมาภายหลังได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 478/2539 วินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานว่ามาตรา 1607 ไม่อยู่ภายใต้บังคับมาตรา 1639 โดยจะเห็นได้ว่าคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวเห็นด้วยตามความเห็นแรก ผลการถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนหรือภายหลังเจ้ามรดกตายจึงมีความแตกต่างกันในเรื่องการบังคับใช้กฎหมาย โดยหากเป็นกรณีที่ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกภายหลังเจ้ามรดกตาย กรณีดังกล่าวย่อมต้องด้วยมาตรา 1607 และให้ผู้สืบสันดานของทายาทดังกล่าวนั้นสืบทอด

⁶⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวมรดก พุทธศักราช 2508 (น. 465 – 466, 562). เล่มเดิม.

⁶⁷ คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยมรดก (น. 92-93). เล่มเดิม.

⁶⁸ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก (น. 163), โดย วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. เล่มเดิม

⁶⁹ จาก “การสืบทอดกับการรับมรดกแทนที่,” โดย โสศ สุตานันท์, 2548 (กันยายน-ธันวาคม), *ศาลพาห*, 52(3). กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม. น. 23 – 24.

⁷⁰ จาก “ทายาทโดยธรรมถูกกำจัดมิให้รับมรดกกับการสืบทอดและการรับมรดกแทนที่กัน,” โดย วรวิฑูฒิ เทพทอง, 2553, *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 39(3), กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.579-591.

⁷¹ จาก *คำบรรยายลักษณะมรดก* (น. 46), โดย โชค จารุจินดา ก, 2519, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

⁷² คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก (น. 38), โดย อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง. เล่มเดิม.

⁷³ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก (น. 64), โดย เพ็ญ หุตางกูร และไพโรจน์ กัมพูศิริ, เล่มเดิม.

ต่อไป แต่กรณีที่บุคคลซึ่งจะเป็นทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย กรณีดังกล่าวย่อมต้องด้วยมาตรา 1639 และให้ผู้สืบสันดานของบุคคลซึ่งจะเป็นทายาทดังกล่าวนั้นเข้ารับมรดกแทนที่ต่อไป

3.1.2.2 ผู้สืบสันดานที่จะเข้ารับมรดกแทนที่⁷⁴

บุคคลผู้มีสิทธิที่จะเข้ารับมรดกแทนที่นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1639 ได้กำหนดตัวทายาทผู้ที่จะเข้ารับมรดกแทนที่ว่าเฉพาะ “ผู้สืบสันดาน” (Descendants) ของบุคคลซึ่งจะถูกรับมรดกแทนที่เท่านั้น ทายาทอื่นหาสิทธิเข้ารับมรดกแทนที่แต่อย่างใดไม่ แม้จะเป็นผู้สืบสายโลหิตเดียวกัน โดยเฉพาะบุพการีหาสิทธิรับมรดกแทนที่ไม่ (มาตรา 1643) และผู้สืบสันดานนั้นต้องมีสิทธิบริบูรณ์ในการรับมรดก กล่าวคือ อย่างน้อยต้องปฏิสนธิในครรภ์มารดาขณะที่เจ้ามรดกตายตามหลักทั่วไป (มาตรา 1604) และตนเองต้องไม่เสียสิทธิในการรับมรดกไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง

1) ผู้สืบสันดานโดยตรง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1643⁷⁵

ผู้สืบสันดานที่จะมีสิทธิรับมรดกแทนที่ได้ั้น ต้องเป็นผู้สืบสันดานของทายาทตาม มาตรา 1629 (1) (3) (4) หรือ (6) กล่าวคือในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันของเจ้ามรดก ลำดับพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกันของเจ้ามรดก หรือลำดับลุง ป้า น้า อาของเจ้ามรดก อันได้แก่ บุตร หลาน เหลน ลื้อ ของทายาทในลำดับดังกล่าวนี้เอง หากมีผู้สืบสันดานหลายชั้น เฉพาะแต่ผู้สืบสันดานชั้นบุตรของบุคคลซึ่งจะถูกรับมรดกแทนที่เท่านั้นที่จะมีสิทธิรับมรดกแทนที่ได้ ผู้สืบสันดานชั้นถัดมาจะมีสิทธิรับมรดกแทนที่ก็เฉพาะแต่เมื่อผู้สืบสันดานชั้นสูงกว่าตนตาย หรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย

อนึ่ง ผู้สืบสันดานที่จะมีสิทธิรับมรดกแทนที่ มาตรา 1641 กำหนดว่า จะต้องเป็น “ผู้สืบสันดานโดยตรง” ในขณะที่มาตรา 1639 ใช้คำว่า “ผู้สืบสันดาน” โดยทั่วไปคำว่า ผู้สืบสันดาน กับผู้สืบสันดานโดยตรงไม่ได้มีความหมายต่างกัน เพราะต่างก็หมายถึงญาติสืบสายโลหิตโดยตรงลงไป ซึ่งได้แก่ บุตร หลาน เหลนเหมือนกัน ดังนั้น แม้ผู้มีสิทธิรับมรดกแทนที่ในมาตรา 1639 กับมาตรา 1643 กฎหมายจะบัญญัติไว้ไม่เหมือนกันก็หาขัดกันไม่⁷⁶ แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีปัญหาวว่า ผู้สืบสันดานที่มีสิทธิรับมรดกแทนที่ได้ั้น จะมีความหมายรวมไปถึงบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองตามมาตรา 1627 และบุตรบุญธรรมด้วยหรือไม่ ซึ่งพิจารณาได้ดังนี้

⁷⁴ คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยมรดก (น. 187). เล่มเดิม.

⁷⁵ แหล่งเดิม. (น. 187-191).

⁷⁶ คำบรรยายกฎหมายลักษณะมรดก ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2520 (39-40), โดย เปรียบ หุตางกูร ข, เล่มเดิม.

(1) บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้ว

บุตรนอกสมรสนั้นหากพิจารณาตามกฎหมายลักษณะครอบครัวของไทยย่อมหมายถึง “เด็กซึ่งเกิดจากบิดามารดาไม่ได้สมรสตามกฎหมาย⁷⁷” และนำมาซึ่งปัญหาว่า บุตรนอกกฎหมายที่บิดาได้รับรองโดยพฤตินัยแล้ว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1627 จะเป็นผู้สืบสันดานที่มีสิทธิรับมรดกแทนที่หรือไม่ มีนักกฎหมายได้แสดงความเห็นไว้ดังนี้

ความเห็นที่หนึ่ง เห็นว่าผู้สืบสันดานโดยตรง หมายถึง ผู้สืบสันดานที่เป็นผู้สืบสายโลหิตที่ชอบด้วยกฎหมายของทายาทเท่านั้นจึงจะมีสิทธิรับมรดกแทนที่ทายาทนั้นได้ ส่วนบุตรนอกกฎหมายที่ทายาทซึ่งเป็นบิดารับรองแล้ว แม้จะมีสิทธิรับมรดกของบิดานอกกฎหมายตามมาตรา 1627 ก็ห้ามสิทธิรับมรดกแทนที่ได้ไม่

ความเห็นที่สอง เห็นว่าผู้สืบสันดานโดยตรง หมายถึง ผู้สืบสันดานที่เป็นผู้สืบสายโลหิตที่แท้จริง ดังนั้น เมื่อกฎหมายบัญญัติให้ผู้สืบสันดานมีสิทธิรับมรดกแทนที่ บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้วโดยพฤติการณ์ตามมาตรา 1627 ถือว่าเป็นผู้สืบสันดานโดยตรง ตามมาตรา 1643 ย่อมมีสิทธิในการรับมรดกแทนที่บิดา⁷⁸

อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับปัญหานี้ศาลฎีกาได้ตัดสินมาโดยตลอดเป็นบรรทัดฐานว่า บุตรนอกกฎหมายที่บิดาได้รับรองแล้วตามมาตรา 1627 มีสิทธิรับมรดกแทนที่บิดาได้ (ฎ.226/2501 372/2510 436/2518 และ 2307/2527) เหตุผลที่ศาลฎีกาให้รับมรดกแทนที่ได้ ศาลอ้างว่าบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้ว ตามมาตรา 1627 มีสิทธิเหมือนผู้สืบสันดาน ซึ่งถ้าดูจากเหตุผลที่ศาลให้ นี้ กรณีบุตรบุญธรรมก็น่าจะมีสิทธิรับมรดกแทนที่ เพราะมาตรา 1627 กำหนดให้บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรอง และบุตรบุญธรรมมีสิทธิรับมรดกเสมือนผู้สืบสันดาน แต่บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองโดยพฤติการณ์ที่จะรับมรดกแทนที่บิดานั้น ต้องได้ความว่าบิดาได้มีพฤติการณ์รับรองว่าเป็นบุตรมาก่อนเจ้ามรดกตาย หากบิดามีพฤติการณ์รับรองภายหลังเจ้ามรดกตายก็ไม่อาจรับมรดกแทนที่ได้ (เทียบ ฎ. 210/2491 ประชุมใหญ่ และ ฎ.320/2496⁷⁹)

⁷⁷ วิษณุชัย ธรรมประดิษฐ์. (2534). การรับรองบุตร ในมาตรา 1627 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์: ศึกษาทางประวัติศาสตร์หลักกฎหมายและประวัติศาสตร์นิติบัญญัติ พร้อมกับวิเคราะห์ทางนิติศาสตร์ในเรื่องการใช้และการตีความหมาย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 48). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁷⁸ จาก คำบรรยายกฎหมายมรดก (น. 25-26), โดย โชค จารุจินดา ข, 2530, กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์.

⁷⁹ ฎ. 320/2496 วินิจฉัยว่า เด็กเกิดเมื่อบิดาตายไปแล้ว ไม่มีโอกาสที่บิดาจะรับรองว่าเป็นบุตรได้ จึงไม่มีทางจะเป็นทายาทตามมาตรา 1627 การลงทะเบียนคนเกิดว่าเป็นบุตร โดยบิดาไม่รู้เห็นเพราะบิดาตายไปแล้ว ไม่เรียกว่าบิดารับรองบุตร.

(2) บุตรบุญธรรม

ปัญหาต่อมาก็คือ บุตรบุญธรรมจะมีสิทธิรับมรดกแทนที่ได้หรือไม่ นักกฎหมายก็ได้แสดงความเห็นในปัญหานี้ไว้ ดังนี้

ความเห็นที่หนึ่ง เห็นว่าผู้สืบสันดานโดยตรง หมายถึง ผู้สืบสันดานโดยชอบด้วยกฎหมายของทายาทเท่านั้น จึงจะมีสิทธิรับมรดกแทนที่ทายาทผู้นั้นได้ ถ้าถือตามนี้ บุตรบุญธรรมก็สามารถเข้ารับมรดกแทนที่ผู้รับบุตรบุญธรรมที่ตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตายได้ (ความเห็นฝ่ายนี้ได้แก่ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ)⁸⁰

ความเห็นที่สอง เห็นว่าผู้สืบสันดานโดยตรง หมายถึง ผู้สืบสันดานที่เป็นผู้สืบสายโลหิตโดยตรงที่แท้จริงของทายาททั้งที่ชอบด้วยกฎหมายและบุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้ว ดังนั้น กรณีทายาทเป็นผู้รับบุตรบุญธรรมและถึงแก่ความตาย หรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย บุตรบุญธรรมหาจะมีสิทธิรับมรดกแทนที่ได้ไม่ เพราะมิใช่ผู้สืบสายโลหิตที่แท้จริง (ความเห็นฝ่ายหลังนี้ได้แก่ อาจารย์โชค จารุจินดา⁸¹ อาจารย์อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง⁸² อาจารย์เพ็ริยม หุตางกูร⁸³ อาจารย์วรพจน์ วิสฺรุตพิชญ์⁸⁴ และอาจารย์พินัย ณ นคร)⁸⁵

สำหรับปัญหานี้ปัจจุบันคงเป็นที่ยุติแล้ว เพราะศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่ได้วินิจฉัยเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยให้เหตุผลไว้โดยชัดแจ้งดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 773/2528 ศาลฎีกาวินิจฉัยข้อกฎหมายว่า “ข้อเท็จจริงแห่งคดีฟังยุติว่า นางริ้วเจ้ามรดกมีบุตร 2 คน คือ จำเลยและนายน้อม โจทก์ทั้งสามเป็นบุตรบุญธรรมของนายน้อม โดยการจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย นายน้อมตายก่อนนางริ้ว โดยนายน้อมตายเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2513 ส่วนนางริ้วเจ้ามรดกตายเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2518 โดยมีได้ทำพินัยกรรมไว้ ปัญหาว่ามีโจทก์ทั้งสามซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของนายน้อมจะมีสิทธิรับมรดกของนางริ้วแทนที่นายน้อมหรือไม่

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1627 บัญญัติว่า “บุตรบุญธรรมนั้นให้ถือว่าเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตร โดยชอบด้วยกฎหมายตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายนี้

⁸⁰ คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยมรดก (น. 190-191). เล่มเดิม.

⁸¹ คำบรรยายลักษณะมรดก (น. 42), โชค จารุจินดา ก. เล่มเดิม.

⁸² คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก (น. 133-139), โดย อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง, เล่มเดิม.

⁸³ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก (น. 59 – 60), โดย เพ็ริยม หุตางกูร และไพโรจน์ กัมพูสิริ, เล่มเดิม.

⁸⁴ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก (น. 165), โดย วรพจน์ วิสฺรุตพิชญ์. เล่มเดิม.

⁸⁵ คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก (น. 149). เล่มเดิม.

มาตรา 1639 บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา 1629 (1) ถึงแก่ความตายก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดาน ก็ให้ผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่”

มาตรา 1643 บัญญัติว่า “สิทธิที่จะรับมรดกแทนที่กันนั้น ได้เฉพาะแก่ผู้สืบสันดานโดยตรงเท่านั้น”

ศาลฎีกาพิเคราะห์ปัญหานี้โดยมติที่ประชุมใหญ่แล้วเห็นว่า บุตรบุญธรรมนั้นกฎหมายถือว่าเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมก็จริงแต่บุตรบุญธรรมหาใช่ผู้สืบสันดานโดยตรงของผู้รับบุตรบุญธรรมไม่ คำว่าผู้สืบสันดานโดยตรงตามมาตรา 1643 นั้น หมายถึงผู้สืบสันดานในทางสายโลหิตโดยแท้จริง หาใช่ผู้สืบสันดานโดยอ้อมเพียงการสมมติของกฎหมายเท่านั้นไม่ การที่มาตรา 1627 บัญญัติให้ถือว่าบุตรบุญธรรมเป็นผู้สืบสันดานเหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น ก็เพื่อประโยชน์ในการที่จะให้บุตรบุญธรรมมีสิทธิได้รับมรดกของผู้รับบุตรบุญธรรมตามมาตรา 1629 (1) เท่านั้น แต่การรับมรดกแทนที่นั้นไม่เหมือนกับการรับมรดกธรรมดา เพราะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษในมาตรา 1643 ว่า ผู้มีสิทธิรับมรดกแทนที่ได้ต้องเป็นผู้สืบสันดานโดยตรง คือ ต้องเป็นผู้สืบสันดานในทางสายโลหิตโดยแท้จริงด้วย มิใช่เพียงแต่เป็นผู้สืบสันดานโดยอ้อมเพียงการสมมติของกฎหมายเท่านั้น แม้แต่คู่สมรสของบุตรของเจ้ามรดกซึ่งเป็นทายาทโดยธรรมที่ใกล้ชิดของบุตรเจ้ามรดกคนหนึ่งตามมาตรา 1629 วรรคท้าย ก็ยังไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่บุตรเจ้ามรดกได้ เพราะไม่ใช่ผู้สืบสันดานโดยตรงอันใด บุตรบุญธรรมของบุตรเจ้ามรดกก็ย่อมไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่บุตรเจ้ามรดกได้ฉะนั้น ทั้งนี้ก็เพราะการรับมรดกแทนที่นั้นกฎหมายมุ่งหมายให้สิทธิของหลานหรือเหลนที่มีความสัมพันธ์ในทางสายโลหิต เพื่อสืบมรดกของวงศ์ตระกูลต่อไปเท่านั้นเองว่าโดยเหตุผลจะเห็นได้ว่าบุตรบุญธรรมนั้นมีความสัมพันธ์พิเศษเป็นการเฉพาะตัวกับผู้รับบุตรบุญธรรมเท่านั้น จึงมีสิทธิได้รับมรดกของผู้รับบุตรบุญธรรมตามมาตรา 1627 1629 (1) หรือผู้สืบสันดานของเจ้ามรดกได้ แต่บุตรบุญธรรมหาได้มีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตกับญาติอื่นของผู้รับบุตรบุญธรรมด้วยไม่ ฉะนั้น บุตรบุญธรรมจึงไม่มีสิทธิรับมรดกของมารดาผู้รับบุตรบุญธรรมแทนที่ผู้รับบุตรบุญธรรมได้ตามมาตรา 1643 ที่ศาลล่างทั้งสองวินิจฉัยว่า โจทก์ทั้งสามซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของนายน้อย มีสิทธิรับมรดกของมารดานายน้อยแทนที่นายน้อยได้นั้น ศาลฎีกาไม่เห็นพ้องด้วย ฎีกาของจำเลยฟังขึ้น”

อนึ่ง ยังมีปัญหาอีกประการหนึ่งว่า บุตรของบุตรบุญธรรมจะมีสิทธิรับมรดกของบุตรบุญธรรมแทนที่บุตรบุญธรรมได้หรือไม่ ซึ่งปัญหานี้ศาลฎีกาโดยคำพิพากษาที่ 290/2494 ตัดสินไว้ว่า “เมื่อบุตรบุญธรรมตายก่อนผู้รับบุตรบุญธรรม บุตรของบุตรบุญธรรมย่อมมีสิทธิรับมรดก

แทนที่” ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะบุตรของบุตรบุญธรรมเป็นผู้สืบสายโลหิตโดยตรงที่แท้จริงของบุตรบุญธรรมนั่นเอง

2) ผู้สืบสันดานต้องมีสิทธิบริบูรณ์ในการรับมรดกแทนที่⁸⁶

บุคคลที่จะมีสิทธิรับมรดกนอกจากจะต้องเป็นผู้สืบสันดานแล้ว ต้องเป็นผู้สืบสันดานที่มีสิทธิบริบูรณ์ในการรับมรดก ในเวลาที่เจ้ามรดกตาย ดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1644 บัญญัติว่า “ผู้สืบสันดานจะรับมรดกแทนที่ได้ต่อเมื่อมีสิทธิบริบูรณ์ในการรับมรดก” ซึ่ง “ผู้สืบสันดานที่มีสิทธิบริบูรณ์ในการรับมรดก” หมายถึง ผู้สืบสันดานที่จะรับมรดกแทนที่ได้ ต้องเป็นทายาทที่มีความสามารถ และสิทธิในการรับมรดก ในเวลาที่เจ้ามรดกตาย กล่าวคือ

ประการแรก มีความสามารถรับมรดกอยู่ในขณะเจ้ามรดกตาย ตามมาตรา 1604 และ

ประการที่สอง ต้องไม่เป็นผู้ที่เสียสิทธิในการรับมรดก เช่น ถูกกำจัดมิให้รับมรดก หรือ ถูกตัดมิให้รับมรดก หรือสละมรดก

ถ้าผู้สืบสันดานชั้นแรกไม่มีสิทธิบริบูรณ์ในการรับมรดก อาทิ ยังไม่ปฏิสนธิในครรภ์ มารดาในเวลาที่เจ้ามรดกตาย ผู้สืบสันดานนั้นก็ไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่ ในกรณีนี้ ผู้สืบสันดานของผู้นั้นก็หาไม่มีสิทธิรับมรดกแทนที่ไม่ว่า เพราะมรดกยอมตกทอดไปแล้วตั้งแต่เวลาที่เจ้ามรดกตาย แต่หากผู้สืบสันดานชั้นแรกไม่มีสิทธิบริบูรณ์ของเจ้ามรดก เพราะตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดก ก่อนเจ้ามรดกตาย ผู้สืบสันดานชั้นต่อมาก็มีสิทธิรับมรดกแทนที่ได้หากมีสิทธิบริบูรณ์ในการรับมรดก และจะเป็นเช่นนี้ต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดสายผู้สืบสันดาน

กรณีผู้รับพินัยกรรม เมื่อเจ้ามรดกทำพินัยกรรมไว้ ทรัพย์มรดกยอมตกทอดไปตามเจตนาธรรมของเจ้ามรดก เพราะกฎหมายเคารพการแสดงเจตนาของเจ้ามรดกผู้ทำพินัยกรรม ดังนี้ ผู้รับพินัยกรรมจึงอาจไม่ใช่ทายาทโดยธรรมของเจ้ามรดกก็ได้ เมื่อผู้รับพินัยกรรมตาย หากให้ผู้สืบสันดานของผู้รับพินัยกรรมเข้ารับมรดกแทนที่ ก็จะขัดกับวัตถุประสงค์ของการรับมรดกแทนที่ ที่ต้องการรักษาทรัพย์มรดกให้ตกทอดแก่วงศ์ตระกูล ประกอบกับเมื่อผู้รับพินัยกรรมตายก่อนผู้ทำพินัยกรรม ข้อกำหนดที่ยกทรัพย์ให้ผู้รับพินัยกรรมยอมตกไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1697 เช่นนี้แล้วการรับมรดกแทนที่ไม่อาจมีขึ้นได้ เว้นแต่ผู้รับพินัยกรรมจะมีฐานะเป็นทายาทโดยธรรมด้วย

กรณีคู่สมรส คู่สมรสเป็นทายาทประเภทหนึ่งตามมาตรา 1629 ซึ่งกฎหมายมิได้ห้ามมิให้มีการรับมรดกแทนที่ และก็มีได้ให้การรับมรดกแทนที่ ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่าเมื่อคู่สมรสฝ่ายหนึ่งตายก่อนคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้สืบสันดานจะเข้ารับมรดกแทนที่ได้หรือไม่ กรณีนี้เห็นว่าเมื่อผู้สืบสันดานของคู่สมรสมีโอกาสในการรับมรดกของเจ้ามรดกอยู่แล้ว โดยที่เป็นบุตรของเจ้ามรดก

⁸⁶ คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยมรดก (น. 248 – 250). เล่มเดิม.

จึงไม่ได้เสียสิทธิที่จะได้รับทรัพย์สินมรดกแต่อย่างใด จึงหาจำต้องให้มีการรับมรดกแทนที่ไม่ แม้จะเป็นผู้สืบสันดานของกลุ่มสมรสที่เกิดจากการสมรสเดิมก็ไม่ได้มีความเกี่ยวพันกันทางสายโลหิตกับกลุ่มสมรสใหม่ที่เป็นเจ้ามรดกแต่อย่างใด การที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้รับมรดกแทนที่ได้ จึงเป็นการชอบด้วยเหตุผลแล้ว

กรณีวัดและแผ่นดิน วัดและแผ่นดินถือว่าเป็นทายาทโดยธรรมกรณีพิเศษ จริงอยู่ที่สิทธิในการรับมรดกของวัดและแผ่นดินเป็นการได้สิทธิมาโดยผลของกฎหมายตามมาตรา 1603 เช่นกัน แต่วัดและแผ่นดินไม่ใช่ทายาทโดยธรรมประเภทญาติ ซึ่งมีลักษณะเป็นการรับมรดกแทนที่โดยการสืบมรดกของผู้สืบสันดานของผู้ตายซึ่งเป็นทายาทต่อกันไปจนสุดสาย (Per Stirpes) แต่อย่างใดไม่ ส่วนแผ่นดินก็มีได้มีลักษณะของการสืบมรดกจนสุดสาย หากแต่เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการตกทอดแห่งทรัพย์สินมรดกเมื่อปรากฏว่าไม่มีทายาทโดยธรรม หรือผู้รับพินัยกรรม ทรัพย์สินมรดกย่อมตกแก่แผ่นดินตามมาตรา 1753 ดังนั้น โดยสภาพแห่งสิทธิจึงไม่อาจมีการรับมรดกแทนที่ได้

3) การแบ่งทรัพย์สินมรดกในกรณีการรับมรดกแทนที่⁸⁷

ส่วนแบ่งต่าง ๆ ของมรดกที่ได้รับมรดกแทนที่มานั้น เนื่องจากอาจเป็นได้ว่าบุคคลผู้ที่จะถูกรับมรดกแทนที่ จะมีผู้สืบสันดานหลายชั้น โดยอาจมีทั้งชั้นบุตร ชั้นหลาน ชั้นเหลน ฯลฯ ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้สืบสันดานที่จะมีสิทธิรับมรดกได้ แต่ลำดับของการได้มาซึ่งสิทธิของแต่ละชั้นย่อมแตกต่างกัน และในผู้สืบสันดานชั้นเดียวกันอาจมีหลายคน ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) กรณีผู้สืบสันดานต่างชั้นกัน

เนื่องจากการรับมรดกแทนที่นั้นมีลักษณะเป็นการแทนที่กันได้ไปจนตลอดหรือสุดสายโลหิต ดังนั้นการแทนที่กันจึงอาจมีเกิดขึ้นในชั้นใดชั้นหนึ่งก็ได้ เช่นนี้แล้วส่วนแบ่งที่ได้ย่อมจะต่างกันไปตามส่วนของสิทธิที่จะได้รับมา ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนทายาทในแต่ละลำดับ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1634 ได้บัญญัติเกี่ยวกับส่วนแบ่งของผู้สืบสันดานต่างชั้นกันว่า “ระหว่างผู้สืบสันดานที่รับมรดกแทนที่กันในส่วนของสายหนึ่ง ๆ ตามบทบัญญัติในลักษณะ 2 หมวด 4 นั้นให้ได้รับส่วนแบ่งมรดกดังนี้

(1) ระหว่างผู้สืบสันดานต่างชั้นกัน บุตรของผู้ตายซึ่งอยู่ในชั้นสนิทที่สุดเท่านั้นมีสิทธิรับมรดก ผู้สืบสันดานในชั้นถัดลงไปจะรับมรดกได้ก็แต่โดยอาศัยสิทธิในการรับมรดกแทนที่

(2) ...

(3) ...”

⁸⁷ แหล่งเดิม. (น. 193-194).

จากหลักกฎหมายดังกล่าว ในระหว่างผู้สืบสันดานด้วยกัน (ต่างชั้นกัน) ผู้ที่จะได้รับมรดกแทนที่ก็คือ บุตร ซึ่งเป็นผู้สืบสันดานชั้นที่สนิทกับบุคคลผู้ซึ่งจะถูกรับมรดกแทนที่มากที่สุด เป็นผู้รับมรดกแทนที่ แต่จะได้ส่วนแบ่งมากหรือน้อยย่อมขึ้นอยู่กับว่า บุคคลผู้ซึ่งจะถูกรับมรดกแทนที่มีบุตรมากหรือน้อย เพราะส่วนของบุคคลผู้ซึ่งจะถูกรับมรดกแทนที่นั้นมีจำนวนแน่นอนตายตัว แต่ส่วนแบ่งของบุตรผู้รับมรดกแทนที่หากจำนวนบุตรมีมาก ส่วนแบ่งย่อมได้น้อยลงตามส่วน ถ้ามีน้อยคนก็จะได้รับส่วนแบ่งต่อคนมาก ถ้ามีคนเดียวย่อมได้รับส่วนมรดกนั้นทั้งหมด แต่ถ้ามีบุตรคนใดคนหนึ่งตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกแทนที่ ซึ่งจะทำให้หลานมีสิทธิเข้ารับมรดกแทนที่ต่อไปได้ในส่วนนั้น ซึ่งถ้ามีหลานหลายคน หลานหลายคนเหล่านั้นรวมกันมีสิทธิรับมรดกแทนที่บุตรที่ตาย โดยทั้งหมดได้รับส่วนแบ่งเท่าบุตร 1 คน มิใช่มีหลานกี่คน หลานเหล่านั้นแต่ละคนจะมีสิทธิเท่าบุตร 1 คน ทั้งนี้ เพราะหลานรับมรดกแทนที่บุตร 1 คน จึงได้รับมรดกส่วนของบุตร 1 คนนั้น แล้วนำมาแบ่งระหว่างหลานกันเอง หรืออาจกล่าวได้ว่าส่วนแบ่งมรดกของผู้สืบสันดานต่างชั้นกัน ย่อมเป็นไปตามส่วนที่ตนจะเข้ารับมรดกแทนที่กันตามสิทธิสืบกันไปตามลำดับ มิใช่ถือว่าใครมีสิทธิในการรับมรดกแทนที่แล้วจะมาขอเฉลี่ยมรดกเท่ากันหมด ในแต่ละชั้นก็ย่อมจะได้รับส่วนที่ตนเข้าแทนที่ต่างกันออกไป ดังนี้ จะเห็นว่าหากทายาทในชั้นใดทำให้เกิดสิทธิในการรับมรดกแทนที่แล้ว มรดกย่อมตกทอดแก่ผู้สืบสันดานชั้นต่อไปจนกว่าจะสิ้นสุดสายนั้น ส่วนแบ่งของมรดกจึงขึ้นอยู่กับจำนวนทายาทในแต่ละชั้นหรืออาจจะได้เท่ากับทายาทในชั้นก่อนตนก็ได้หากมีผู้สืบสันดานคนเดียว

(2) กรณีผู้สืบสันดานชั้นเดียวกัน

สำหรับส่วนแบ่งของผู้สืบสันดานในชั้นเดียวกัน เมื่อเข้าไปแทนที่บุคคลผู้ซึ่งจะถูกรับมรดกแทนที่เพียงคนเดียว กรณีจะมีผู้สืบสันดานจำนวนเท่าใดก็ตามต้องแบ่งให้เท่ากันหมดตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1634 (2) ว่า “(2) ผู้สืบสันดานชั้นเดียวกันได้รับส่วนแบ่งเท่ากัน” หากผู้สืบสันดานคนใดตายหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนผู้ที่ตนจะเข้าแทนที่ ก็ให้แบ่งส่วนนั้นให้ตกแก่ผู้สืบสันดานของเขาต่อไป หากได้นำส่วนนี้ไปเฉลี่ยกับผู้สืบสันดาน ผู้ร่วมรับมรดกแทนที่ในชั้นเดียวกันกับผู้ไม่สามารถมีสิทธิบริบูรณ์ในการรับมรดกไม่ เว้นแต่ผู้ที่ตายหรือถูกกำจัดนั้นไม่มีผู้สืบสันดานต่อไป จึงจะนำมาเฉลี่ยกันในระหว่างผู้สืบสันดานชั้นเดียวกับผู้ตายหรือผู้ถูกกำจัดนั้น

3.2 การรับมรดกแทนที่ในต่างประเทศ

ในต่างประเทศนั้นได้นำกฎหมายเกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่มาบังคับใช้เช่นเดียวกับประเทศไทย แต่อาจแตกต่างกันไปในหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรับมรดกแทนที่ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับมรดกแทนที่ดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.2.1 กลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย

กลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายนั้นเป็นกลุ่มประเทศที่กฎหมายมีการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือจัดทำในรูปของประมวล (Codification) เป็นส่วนใหญ่ แม้จะยอมรับกฎหมายในรูปจารีตประเพณีอยู่บ้างแต่ก็เป็นส่วนน้อย และมักใช้จารีตประเพณีเมื่อไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรแล้ว ทั้งนี้ประเทศไทยก็เป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่นกัน⁸⁸

3.2.1.1 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

กฎหมายเกี่ยวกับการรับมรดกของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี บรรพ 5 กฎหมายมรดก ซึ่งประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้นใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่นเดียวกับประเทศไทย

1) กรณีการถูกกำจัดมิให้รับมรดก

เมื่อมีการประกาศการถูกกำจัดมิให้รับมรดก ให้ถือว่ามรดกนั้นไม่เคยตกแก่ทายาทที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกนั้นเลย (การเป็นทายาทนั้นตกเป็นโมฆะ) และให้ผู้ที่มิสิทธิจะรับมรดกจากทายาทนั้น ถ้าทายาทดังกล่าวถึงแก่ความตาย เข้ามาเป็นผู้รับมรดกในส่วนนั้นโดยให้ถือตั้งแต่วันที่เจ้ามรดกตาย⁸⁹ ตามกฎหมายแพ่งแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มาตรา 2344⁹⁰ อย่างไรก็ตาม ผลของการถูกกำจัดมิให้รับมรดกนั้น มิได้บัญญัติช่วงเวลาแห่งการถูกกำจัดมิให้รับมรดกในกรณีที่การรับมรดกแทนที่ ผู้ที่มีสิทธิจะรับมรดกแทนที่ทายาทที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกนั้นจึงสามารถเข้ารับมรดกแทนที่ได้ ไม่ว่าการกระทำที่เป็นเหตุแห่งการถูกกำจัดมิให้รับมรดกจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังเจ้ามรดกตายก็ตาม

⁸⁸ จาก *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* (น. 24), โดย ภูมิชัย สุวรรณดี และคณะ, 2547, กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

⁸⁹ *การรับมรดกแทนที่* (น. 50), โดย ศิริศักดิ์ สุขุมดนตรี, เล่มเดิม.

⁹⁰ Section 2344 Effect of a declaration of unworthiness to inherit

(1) If an heir is declared unworthy to inherit, the inheritance is deemed not to have devolved upon him.

(2) The inheritance devolves upon the person who would be entitled to inherit if the person unworthy to inherit had not been living at the time of the devolution of the inheritance; the devolution is deemed to have occurred upon the devolution of the inheritance.

2) กรณีการถึงแก่ความตายพร้อมกัน

ประมวลกฎหมายแพ่งแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มาตรา 1924⁹¹ ได้บัญญัติถึง ทายาทในลำดับแรกโดยบัญญัติให้ผู้สืบสันดานที่มีชีวิตอยู่ในเวลาที่มรดกเกิดขึ้นของเจ้ามรดกเข้า รับมรดกของเจ้ามรดก หากผู้สืบสันดานดังกล่าวมีชีวิตไม่ถึงในเวลาที่มรดกเกิดขึ้น ให้ผู้สืบสันดาน ของผู้สืบสันดานนั้นเข้าแทนที่เพื่อรับมรดก นอกจากนั้น ในทายาทลำดับที่สอง และลำดับที่สาม หรือในลำดับบิดามารดา และลำดับปู่ ย่า ตา ยาย ก็เช่นเดียวกัน ให้ผู้สืบสันดานของบุคคลเหล่านั้นที่มีชีวิตไม่ถึงในเวลาที่มีการรับมรดกเกิดขึ้นเข้าแทนที่เพื่อรับมรดกของเจ้ามรดก

3) กรณีการรับมรดกแทนที่ของบุตรบุญธรรม

ในการรับมรดกแทนที่นั้น เด็กที่เป็นบุตรบุญธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งแห่ง สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีสิทธิในการรับมรดกเช่นเดียวกับบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายที่สืบ สายโลหิตโดยตรงจากบิดามารดาตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 1754⁹² ประมวลกฎหมายแพ่ง นอกจากนี้กฎหมายยังให้สิทธิในการรับมรดกแทนที่จันสุดสาย (Per Stirpes) แก่บุตรบุญธรรม เช่นเดียวกับบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายที่สืบสายโลหิตโดยตรง⁹³

⁹¹ Section 1924 Heirs on intestacy of the first degree

(1) Heirs on intestacy of the first degree are the descendants of the deceased.

(2) A descendant living at the time of the devolution of an inheritance excludes the descendants related to the deceased through himself from the succession.

(3) If a descendant is no longer living at the time of the devolution of an inheritance, the descendants related to the deceased through him take his place (succession per stirpes).

(4) Children inherit in equal shares.

⁹² Section 1754 Effect of adoption

(1) If a married couple adopts a child or if a spouse adopts a child of the other spouse, the child attains the legal position of a child of both the spouses.

(2) In the other cases the child attains the legal position of a child of the adoptive parent.

(3) The parental custody is held in the cases of subsection (1) by the spouses jointly, and in the cases of subsection (2) by the adoptive parent.

⁹³ ERBRECHT-RATGEBER. Retrieved October 18, 2012, from http://www.erbrecht-ratgeber.de/erbrecht/erbschaft/erbrecht_kind.html

3.2.1.2 ประเทศญี่ปุ่น

กฎหมายเกี่ยวกับการรับมรดกของประเทศญี่ปุ่นนั้น บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งแห่งญี่ปุ่น ส่วนที่ 5 ทั้งนี้ประเทศญี่ปุ่นนั้นเป็นประเทศหนึ่งที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่นเดียวกับประเทศไทย

1) กรณีการถูกกำจัดมิให้รับมรดก⁹⁴

ในกรณีของการสืบทอดโดยไม่ได้มีการทำพินัยกรรมไว้ นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งของญี่ปุ่นได้มีการบัญญัติไว้เกี่ยวกับการเป็นทายาทตามกฎหมายและส่วนแบ่งมรดกตามกฎหมาย โดยที่บุตรของผู้ที่เสียชีวิตนั้นถือว่าเป็นทายาท แต่ถ้าหากว่าบุตรของผู้ที่เสียชีวิตได้เสียชีวิตไปก่อนหน้านั้นแล้วหรือว่าได้สูญเสียสิทธิที่จะรับมรดกอันเนื่องมาจากบทบัญญัติใด ๆ ในกฎหมายโดยมิได้กำหนดช่วงเวลาที่มีการสูญเสียสิทธิดังกล่าวหรือจากการที่ผู้เป็นเจ้าของมรดกได้ถอดถอนสิทธิการรับมรดก บุตรของบุตรของผู้ที่เสียชีวิตก็จะได้รับสิทธิเป็นทายาทในการรับมรดกแทนที่จนสุดสาย (a per stirpes heir) ซึ่งจะเห็นได้ว่า การรับมรดกแทนที่ในกรณีการที่ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกนั้น กฎหมายมิได้กำหนดระยะเวลาแห่งการถูกกำจัดมิให้รับมรดกไว้แต่อย่างใด ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 887⁹⁵

2) กรณีการถึงแก่ความตายพร้อมกัน⁹⁶

การตายพร้อมกันของเจ้ามรดกและทายาทนั้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายใช้คำว่า “ตายก่อนมรดกจะเกิดขึ้น” ซึ่งการตายของทายาทนั้น หากตายพร้อมกันกับเจ้ามรดก ผู้สืบสันดานของทายาท

⁹⁴ From *Japan International Estate Planning Guide IBA Individual Tax and Private Client Committee* (p. 3), by Shimon Takagi, Tokyo: White & Case LLP.

⁹⁵ Article 887

(1) The child of a decedent shall be an heir.

(2) If a decedent's child has died before the commencement of inheritance, or has lost the right to inheritance by application of the provisions of Article 891 or disinheritance, the child of the decedent's child shall be an heir as an heir per stirpes; provided that this shall not apply if the child is not a lineal descendant of the decedent.

(3) The provision of the preceding paragraph shall apply mutatis mutandis to the case where an heir per stirpes has died before the commencement of inheritance, or has lost the right of inheritance as an heir per stirpes by application of the provisions of Article 891, or by disinheritance.

⁹⁶ シモン高木. (2012). 別冊法学セミナー No.215 基本法コンメンタール 第六版/民法総則. 東京: Nippon Hyoron-sha P. 91-94.

ดังกล่าวนั้นย่อมมีสิทธิรับมรดกแทนที่ทายาทนั้นได้ เนื่องจากทายาทดังกล่าวนั้นตายก่อนที่จะมีการรับมรดกเกิดขึ้นหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ทายาทนั้นตายก่อนที่การรับมรดกจะเกิดขึ้น

3) กรณีการรับมรดกแทนที่ของบุตรบุญธรรม

ผู้สืบสันดานโดยตรง (Lineal Descendant) เท่านั้นที่มีสิทธิในการรับมรดกแทนที่ทายาทที่ถึงแก่ความตายก่อนมรดกจะเกิดขึ้นหรือถูกกำจัดมิให้รับมรดกดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 887 อย่างไรก็ตามก็ดีบุตรบุญธรรมที่มาจากการรับบุตรบุญธรรมที่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่นในกรณีการได้รับการอนุญาตจากศาลในการรับเด็กผู้เยาว์เป็นบุตรบุญธรรม เป็นต้น ย่อมทำให้บุตรบุญธรรมนั้นเป็นผู้สืบสันดานโดยตรงของผู้รับบุตรบุญธรรม⁹⁷ และมีสิทธิต่าง ๆ เช่นเดียวกับบุตรตามสายโลหิต ดังนี้แล้ว บุตรบุญธรรมจึงมีสิทธิในการรับมรดกแทนที่ผู้รับบุตรบุญธรรม

ทั้งนี้แต่เดิมนั้นประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นได้กำหนดให้การตายหรือการสูญเสียชีวิตในการรับมรดกนั้นต้องเกิดขึ้นก่อนมรดกเกิดขึ้น ผู้สืบสันดานของทายาทที่ตายหรือการสูญเสียชีวิตในการรับมรดกนั้นต้องเกิดขึ้นก่อนมรดกเกิดขึ้นนั้นจึงจะสามารถรับมรดกแทนที่ได้⁹⁸

3.2.1.3 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

กฎหมายที่เกี่ยวกับการรับมรดกของประเทศฝรั่งเศสนั้น บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งแห่งฝรั่งเศสโดยตรง โดยบัญญัติไว้ในบรรพ 3 ว่าด้วยการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์โดยวิธีใด ๆ เรื่องที่ 1 มรดก

1) กรณีการถูกกำจัดมิให้รับมรดก

ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 729-1⁹⁹ ได้บัญญัติเรื่องการรับมรดกแทนที่บุคคลที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดก โดยกำหนดให้การถูกกำจัดมิให้รับมรดกเป็นความผิดเฉพาะตัวบุคคล และ

⁹⁷ From *Legal Analysis of Stepparent-Child Relationships in Japan: How Many Parents Should a Child Have?* (pp. 7-8), by Ayako KOGA (KOMAMURA), 2010, Tokyo: Waseda University.

⁹⁸ Article 974 (repealed)

If a person who would be heir to a house according to the provisions of Arts. 970 and 972 dies or loses his right of succession before the succession occurs, leaving descendants, these become heir to the house in accordance with the order specified in Arts. 970 and 972, standing in the same rank in which their ascendant would have stood.

⁹⁹ Art. 729-1

Children of an unworthy person may not be excluded on account of their parent's fault, whether they come to the succession on their own behalf or through representation; but an unworthy person may not, in any case, claim over the property of that succession the enjoyment that the law grants to the fathers and mothers over the property of their children.

ให้บุตรเข้ารับมรดกแทนที่บิดามารดา ทั้งนี้การที่บุตรดังกล่าวเข้ารับมรดกแทนที่นั้นมิได้กำหนดถึงช่วงเวลาแห่งการถูกกำจัดมิให้รับมรดกว่าต้องเกิดขึ้นเมื่อใด บุตรจึงจะเข้าสวามิภักดิ์ของบิดามารดา และเข้ารับมรดกแทนที่ ทั้งนี้กฎหมายดังกล่าวยังบัญญัติจำกัดสิทธิของบิดามารดาที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินของบุตรตามกฎหมายครอบครัวในการจัดการทรัพย์สินของบุตรที่ได้มาจากกองมรดกที่บุตรนั้นเข้ารับมรดกแทนที่ตน

2) กรณีการถึงแก่ความตายพร้อมกัน

วันและเวลา ของการตาย ถือว่าเป็นข้อมูลที่สำคัญในกรณีที่มีการตายพร้อมกัน แต่ว่าข้อมูลเหล่านี้ก็มีข้อจำกัดอยู่ในมาตรา 725-1¹⁰⁰ ของประมวลกฎหมายแพ่งที่ได้เริ่มใช้เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม ปี 2001 ได้กำหนดไว้ว่า เมื่อมีคนสองคน หรือมากกว่าสองคนตายในเหตุการณ์เดียวกัน จะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะหาลำดับของการตายให้ได้ ว่าใครตายก่อนตายหลังแต่ “ถ้าไม่สามารถหาลำดับการตายได้ ลำดับการรับมรดกของแต่ละคน จะได้รับการจัดสรรโดยไม่มี การเรียกชื่ออีกผู้หนึ่งที่ตายพร้อมกันมารับมรดก” ดังนั้น การสืบทอดมรดกจึงได้รับการปรับหรือดัดแปลงอย่างเป็นอิสระต่อกันและกัน กล่าวคือ มรดกของผู้ใดก็ให้จัดสรรในส่วนของตนไป โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอีกคนที่ตายพร้อมกัน อย่างไรก็ดี มาตรา 725-1 ย่อหน้าที่ 3 ได้บัญญัติให้มีข้อยกเว้นที่ว่า “ถ้าหนึ่งในผู้ที่ตายร่วมกันมีผู้สืบสันดานที่ยังมีชีวิตอยู่ ผู้สืบสันดานเหล่านั้น ก็จะสามารถเข้ารับมรดกแทนที่ผู้ที่เป็นเจ้าของมรดกตัวจริงได้ ถ้าหากว่ามีการอนุญาตให้รับมรดกแทนที่ได้” กล่าวคือให้ผู้สืบสันดานของบุคคลที่ตายพร้อมกันรับมรดกแทนที่บุคคลเหล่านั้นได้ สำหรับเรื่องของการเป็นตัวแทนในการเข้ารับมรดกแทนที่นั้น วิธีการนี้เป็นวิธีที่เปิดโอกาสให้ทายาทที่ถูกตัดสิทธิโดยหลักการ “ญาติชิดยอมตัดญาติห่างออกไป” ให้สามารถเป็นตัวแทนดังกล่าวของผู้ที่ตายในขณะเดียวกันเพื่อที่จะสืบทอดมรดกจากอีกผู้หนึ่งได้¹⁰¹

¹⁰⁰ Art. 725-1

Where two persons, one of whom was entitled to the other's succession, die in the same event, the order of deaths shall be established by any means.

Where that order may not be determined, the succession of each of them devolves without the other being called to it.

Where, however, one of the co-deceased leaves descendants, the latter may represent their predecessor in title, when representation is allowed.

¹⁰¹ Lawyers-picovschi. Retrieved March 2, 2012, from <http://www.lawyers-picovschi.com/article-step-1-opening-the-succession.html>

3) กรณีการรับมรดกแทนที่ของบุตรบุญธรรม¹⁰²

กฎหมายของฝรั่งเศสยังคงยึดตามแนวคิดแบบกฎหมายโรมันว่าด้วยการรับมรดกแทนที่ ทายาทจะได้รับสิทธิและหน้าที่แทนบรรพบุรุษและมีสิทธิที่จะได้รับมรดกจากผู้ที่เสียชีวิต เจกเช่นเดียวกับที่บรรพบุรุษคนนั้นพึงจะได้ การเป็นรับมรดกแบบนี้จะเปิดโอกาสให้แก่ ผู้สืบสันดานทั้งหมดโดยไม่ขึ้นอยู่กับว่าจะแตกแยกห่างออกไปมากแค่ไหน ทั้งนี้ลำดับของการสืบ ทอดมรดกจากผู้ที่เสียชีวิตโดยไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ บุตรของผู้ตาย จะได้รับมรดกแบบแบ่งกันใน ลักษณะ Per Capita แต่ถ้าผู้สืบสันดานของบุตรเหล่านี้ได้รับมรดก ก็จะแบ่งกันแบบแบ่งให้แต่ละ สายเท่า ๆ กัน (Per Stirpes) โดยการรับมรดกแทนที่ บุตรบุญธรรมหรือบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายจะ ได้รับสิทธิเช่นเดียวกัน โดยบัญญัติในมาตรา 368¹⁰³ ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสในปัจจุบัน¹⁰⁴

3.2.1.4 ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

กฎหมายที่เกี่ยวกับการรับมรดกและนำมาบังคับใช้ในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีนั้นได้ บัญญัติไว้โดยตรงในประมวลกฎหมายแพ่งแห่งสาธารณรัฐเกาหลี โดยบัญญัติไว้ในส่วนที่ 5 มรดก

1) กรณีการถูกกำจัดมิให้รับมรดก

ประมวลกฎหมายแพ่งแห่งสาธารณรัฐเกาหลี มาตรา 1001¹⁰⁵ ได้บัญญัติเรื่องการรับ มรดกแทนที่ไว้ ซึ่งกำหนดให้ผู้สืบสันดานของทายาทในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดกหรือใน ลำดับพี่น้องของเจ้ามรดกที่ถูกตัดสิทธิในการรับมรดกไปเท่านั้นที่จะเป็นผู้รับมรดกโดยการรับ มรดกแทนผู้สืบสันดานของเจ้ามรดกหรือพี่น้องของเจ้ามรดกที่ถูกตัดสิทธิในการรับมรดกไป ดังกล่าว ทั้งนี้ ระยะเวลาแห่งการถูกตัดสิทธิในการรับมรดกของผู้สืบสันดานของเจ้ามรดกหรือ

¹⁰² From *A Comparative Analysis of Civil Law Succession* (p. 334), by George A. Pelletier Jr., Michael Roy Sonnenreich, 1966, Pennsylvania: Villanova University.

¹⁰³ Art. 368

An adoptee and his descendants have, in the family of the adopter, the rights to succession provided for in Book III, Title I, Chapter III.

The adoptee and his descendants do not have, however, the status of compulsory heirs with regard to the ascendants of the adopter.

¹⁰⁴ คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยมรดก (น. 191). เล่มเดิม.

¹⁰⁵ Article 1001 (Inheritance by Representation)

Where a lineal descendant or a brother or sister who would become an inheritor in accordance with the provisions of Article 1000 (1) 1 and 3, has died, or has become disqualified before the commencement of succession, his or her lineal descendants, if any exist, shall become inheritors in the order in which the deceased or disqualified person would have become the inheritor.

พี่น้องของเจ้ามรดกนั้นต้องเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการสืบมรดกเท่านั้น ผู้สืบสันดานของบุคคลดังกล่าว จึงจะมีสิทธิรับมรดกแทนที่บุคคลนั้น ๆ หากการตัดสิทธิเกิดขึ้นภายหลังการสืบทอดมรดกแล้ว ผู้สืบสันดานของทายาทที่ถูกตัดสิทธิดังกล่าวย่อมไม่มีสิทธิที่จะรับมรดกแทนที่ได้

2) กรณีการถึงแก่ความตายพร้อมกัน

ประมวลกฎหมายแพ่งแห่งสาธารณรัฐเกาหลี มาตรา 1001 นั้นได้บัญญัติให้ผู้สืบสันดานของทายาทในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดกหรือในลำดับพี่น้องของเจ้ามรดกที่ถึงแก่ความตายก่อนมรดกเกิดขึ้น มีสิทธิที่จะรับมรดกแทนที่บุคคลดังกล่าวได้ ดังนี้ กรณีที่ทายาทในลำดับดังกล่าวและเจ้ามรดกถึงแก่ความตายพร้อมกันย่อมอยู่ในบังคับของบทบัญญัติดังกล่าวและผู้สืบสันดานของทายาทในลำดับดังกล่าวย่อมมีสิทธิรับมรดกแทนที่

3) กรณีการรับมรดกแทนที่ของบุตรบุญธรรม

ในการรับมรดกแทนที่นั้น มาตรา 1001 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสาธารณรัฐเกาหลีได้บัญญัติให้สิทธิในการรับมรดกแทนที่นั้นมีเฉพาะแต่ในผู้สืบสันดานโดยตรงของทายาทในลำดับผู้สืบสันดานของเจ้ามรดกหรือในลำดับพี่น้องของเจ้ามรดกเท่านั้น ผู้สืบสันดานของทายาทในลำดับอื่นไม่มีสิทธิที่จะเข้ารับมรดกแทนที่ได้ อย่างไรก็ตาม ภายใต้ระบบการรับบุตรบุญธรรมของประเทศสาธารณรัฐเกาหลีนั้น บุตรบุญธรรมสามารถรับมรดกของครอบครัวที่ให้กำเนิดและในขณะที่เดียวกันบุตรบุญธรรมก็มีสิทธิรับมรดกในครอบครัวของผู้รับบุตรบุญธรรมเช่นกัน¹⁰⁶ ดังนี้แล้วบุตรบุญธรรมจึงอยู่ในความหมายของผู้สืบสันดานโดยตรง (Lineal Descendants) และมีสิทธิรับมรดกแทนที่ผู้รับบุตรบุญธรรมได้เสมือนหนึ่งว่าเป็นบุตรทางสายเลือดของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น

3.2.1.5 ประเทศอินโดนีเซีย

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับมรดกและนำมาบังคับใช้ในประเทศอินโดนีเซียนั้นได้บัญญัติไว้โดยตรงในประมวลกฎหมายแพ่งแห่งอินโดนีเซีย ซึ่งบัญญัติไว้ในบรรพ 2 บทที่ 12 เกี่ยวกับมรดก

1) กรณีการถูกกำจัดมิให้รับมรดก

ประมวลกฎหมายแพ่งแห่งอินโดนีเซีย มาตรา 840¹⁰⁷ บัญญัติถึงบุตรของบุคคลที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกเข้าเป็นทายาทโดยไม่ถูกตัดสิทธิในการรับมรดกอันเนื่องมาจากความผิด

¹⁰⁶ From *Recent Reform of Korean Family Law* (pp. 10-11), by Mi-Kyung CHO, 2010, Gyeonggi-do: Ajou University.

¹⁰⁷ Article 840

ของบิดามารดา ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวมิได้ระบุระยะเวลาการเข้าเป็นทายาทของบุตรของทายาทที่ ถูกกำจัดมิให้รับมรดกแต่อย่างใด บุตรของทายาทที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกจึงเข้าเป็นทายาทได้ทั้งใน กรณีที่ทายาทที่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกก่อนและภายหลังเจ้ามรดกตาย

2) กรณีการถึงแก่ความตายพร้อมกัน

ประมวลกฎหมายแพ่งแห่งอินโดนีเซีย มาตรา 842¹⁰⁸ บัญญัติถึงการรับมรดกแทนที่โดย ให้บุตรของทายาทที่เป็นผู้สืบสันดานที่ได้เสียชีวิตไปก่อนเจ้ามรดกแล้วนั้นเข้ารับมรดกแทนที่ ดังนี้ ในกรณีที่เจ้ามรดกและทายาทถึงแก่ความพร้อมกันย่อมไม่ต้องด้วยบทบัญญัติและบุตรของ ทายาทย่อมไม่มีสิทธิเข้ารับมรดกของเจ้ามรดกแทนที่ทายาทนั้น ๆ ได้

3) กรณีการรับมรดกแทนที่ของบุตรบุญธรรม

ในการรับมรดกนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งแห่งอินโดนีเซีย มาตรา 832¹⁰⁹ บัญญัติถึง คุณสมบัติของทายาทที่มีสิทธิรับมรดกโดยทายาทนั้นต้องเป็นทายาทตามกฎหมายและ มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดกับเจ้ามรดก และคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ ดังนี้ บุตรบุญธรรมจึงไม่มีสิทธิ รับมรดกของเจ้ามรดกและไม่มีสิทธิรับมรดกของเจ้ามรดกแทนที่ผู้รับบุตรบุญธรรมอีกด้วย

3.2.2 กลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี

กลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณีนั้นเป็นกลุ่มประเทศที่ถือหลักว่า คำพิพากษาของศาลเป็นที่มาของกฎหมาย เมื่อคดีความเกิดขึ้นและศาลได้วินิจฉัยไปแล้ว คำพิพากษาของศาลย่อมถือเป็นบรรทัดฐานที่ผู้พิพากษาซึ่งตัดสินในคดีหลัง ๆ ที่มีลักษณะ

Children of an unqualified individual, who have become heirs, shall not be excluded due to the fault of their parents; the parents, however, shall under no circumstances be authorized to claim the use of proceeds of the assets of inheritance, which the law grants to the parents in respect of those assets received by their children by inheritance.

¹⁰⁸ Article 842

Representation in the legal descending line shall be perpetual. Such representation shall be admitted in circumstances where all children of the deceased claim the inheritance together with the descendants of a previously deceased child, or where all children of the deceased have predeceased him, and their descendants in varying degrees and levels of descent.

¹⁰⁹ Article 832

The lawful heirs to the property comprising the inheritance shall be the lawful and blood relatives and the surviving spouse, in accordance with the following regulations. In the absence of blood relatives and a surviving spouse, the assets shall devolve upon the State, with the provision that the debts of the estate shall be settled, to the extent that the value of the assets is sufficient.

ข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันจำเป็นต้องตัดสินใจไปในแนวทางเดียวกันกับคดีก่อน ๆ ทั้งนี้มิใช่จะไม่มีการตรากฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรเสียทีเดียว รัฐสภามีการตรากฎหมายออกมาใช้บ้าง¹¹⁰

3.2.2.1 สหราชอาณาจักร

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับมรดกที่บังคับใช้ในสหราชอาณาจักรนั้นจะปรากฏในพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่มีบทบัญญัติที่ต้องด้วยกรณีโดยตรง เช่น พระราชบัญญัติการรับมรดกบุตรบุญธรรมแห่งปี ค.ศ. 1976 พระราชบัญญัติทรัพย์สินแห่งปี ค.ศ. 1925 เป็นต้น ตลอดจนการยึดคำพิพากษาซึ่งศาลสูงของสหราชอาณาจักรนั้นได้วางแนวบรรทัดฐานไว้ตามรูปแบบของระบบกฎหมายจารีตประเพณี

1) กรณีการถูกกำจัดมิให้รับมรดก¹¹¹

ถ้าหากว่าบุตรหรือทายาทที่ห่างกว่านั้นของเจ้ามรดกมีอายุยังไม่ถึงที่จะได้รับส่วนแบ่งที่เขาจะได้รับก็จะถูกส่งผ่านไปให้ยังทายาทคนอื่น ๆ ถ้าหากว่าไม่มีทายาทคนอื่น ๆ ลำดับชั้นนั้นทั้งหมดก็จะไม่ได้รับส่วนแบ่งนั้นและทรัพย์สินนั้นก็จะถูกส่งต่อไปให้กับทายาทลำดับถัดไปที่ได้รับสิทธิตามกฎหมาย กฎข้อนี้ยังใช้ได้ในการกรณีที่ทายาทไม่สามารถรับมรดกได้ด้วยเหตุผลอื่น ๆ ด้วย ในคดี *Re Scott* [1975] 2 All ER 1033 นั้นได้มีการตัดสินว่าความตั้งใจของผู้ที่ปฏิเสธการรับมรดกก็คือเพื่อต้องการจะส่งผ่านทรัพย์สินนั้นไปให้แก่ทายาทลำดับถัดไปเนื่องจากไม่มีทายาทคนอื่น ๆ ศาลได้ปฏิเสธคำโต้แย้งที่ว่าทรัพย์สินนั้นควรตกเป็นของรัฐในฐานะที่เป็นมรดกที่ไม่มีเจ้าของ ในทำนองเดียวกันในการตัดสินคดี *Re DWS* [2000] 2 All ER 83 ก็ได้มีการตัดสินว่าเมื่อพ่อแม่ที่เป็นเจ้ามรดกได้ถูกสังหารโดยบุตรชายของตนเอง ซึ่งบุตรชายผู้นั้นได้ถูกตัดสิทธิไม่ให้รับมรดกจึงส่งผลให้มรดกนั้นไม่ได้ถูกส่งผ่านไปยังบุตรของบุตรชายผู้นั้น หากแต่ถูกส่งไปยังทายาทลำดับถัดไปแทน ซึ่งในกรณีนั้น คือพี่สาวหรือน้องสาวของหนึ่งในผู้ที่เสียชีวิตโดยไม่ได้ทำพินัยกรรมโดยไม่มีผู้อื่นที่มีสิทธิได้รับมรดกนั้นตามกฎหมาย คำตัดสินดังกล่าวนี้ได้รับการยืนยันซ้ำโดยศาลอุทธรณ์ซึ่งได้เน้นว่ารัฐสภาที่ออกกฎหมายนั้นมีเจตนาว่า บุตรของทายาทที่ยังมีชีวิตอยู่ไม่ควรได้รับมรดกแทนที่บุตรชายผู้ฆ่าพ่อแม่ตนเองผู้นี้ ดังที่เกิดขึ้นในกรณีนี้ จะไม่ถือว่าเป็นการไม่สมเหตุสมผลที่บุตรคนหนึ่ง ๆ จะถูกปฏิเสธการได้รับสิทธิตามกฎหมาย อันเนื่องมาจากพ่อหรือแม่ของตนถูกตัดสิทธินั้น กฎลักษณะดังกล่าวนี้ยังบังคับใช้กับการสืบทอดมรดกที่ไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ระหว่าง ทายาทลำดับต่าง ๆ ทั้งหมดด้วย ไม่ใช่แค่บังคับใช้กับกรณีที่มีทายาทที่ไม่สามารถรับมรดกได้เท่านั้น

¹¹⁰ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (น. 25 – 26). เล่มเดิม.

¹¹¹ From *Textbook on succession* (pp. 26-27), by Andrew Borkowski, 2002, Great Britain: Montage Studios Limited.

2) กรณีการถึงแก่ความตายพร้อมกัน

ในสหราชอาณาจักรนั้น ถ้ามีบุคคลมากกว่าสองคนถึงแก่ความตายในเหตุการณ์เดียวกัน อันไม่สามารถจะพิสูจน์อย่างชัดเจนได้ว่าใครถึงแก่ความตายก่อนและใครถึงแก่ความตายที่ภายหลัง ซึ่งในการจัดการมรดกของบุคคลทั้งหมดที่ถึงแก่ความตายในเหตุการณ์เดียวกันนั้นภายใต้กฎหมายแห่งพระราชบัญญัติทรัพย์สินแห่งปี ค.ศ. 1925 มาตรา 184¹¹² ให้บุคคลทั้งหมดที่ถึงแก่ความตายดังกล่าวนี้ให้สันนิษฐานว่าผู้ที่มียุ่จะอยู่รอดนานกว่าผู้สูงอายุ

3) กรณีการรับมรดกแทนที่ของบุตรบุญธรรม

ภายใต้มาตรา 39 (1)¹¹³ ของพระราชบัญญัติการรับบุตรบุญธรรม ปี ค.ศ. 1976 นั้น บุตรบุญธรรมจะถือว่าเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของพ่อหรือของแม่ที่รับบุตรบุญธรรมหรือของทั้งพ่อและแม่บุญธรรม ยิ่งไปกว่านั้นบุตรบุญธรรมจะถูกพิจารณาตามกฎหมายเสมือนว่าบุตรผู้นั้นไม่ใช่บุตรของผู้อื่นผู้ใดนอกเหนือจากผู้ที่รับอุปการะเป็นบุตรบุญธรรมตามกำหนดในมาตรา 39 (2) ดังนั้นบุตรบุญธรรมจะมีสิทธิของทายาทในการได้รับมรดกที่ไม่ได้มีการทำพินัยกรรมไว้ของพ่อแม่บุญธรรม และพ่อแม่บุญธรรมก็มีสิทธิได้รับสืบทอดมรดกของบุตรบุญธรรมด้วยเช่นกันแต่สิทธิเช่นนี้จะไม่มีผลกับพ่อแม่เดิม เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดให้บุตรบุญธรรมมีสถานะเป็นเหมือนบุตรของพ่อแม่บุญธรรม ดังนั้น สถานะของบุตรบุญธรรมในการได้รับสืบทอดมรดกจึงเป็นเช่นเดียวกันกับบุตรที่ได้รับการให้กำเนิดจากพ่อแม่คู่หนึ่ง กฎพื้นฐานดังกล่าวนี้มีผลกับความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากการรับบุตรบุญธรรมด้วย ตัวอย่างเช่น บุตรบุญธรรมจะ

¹¹² Art. 184

If two or more people die in circumstances in which the order of their deaths is uncertain, for example in a road accident, the devolution of their estates is governed by the Law of Property Act 1925/S184. This provides

that the deaths are presumed to have occurred in order of age so that the younger is presumed to have survived the elder ...

¹¹³ Art. 39 Status conferred by adoption.

(1) An adopted child shall be treated in law—

(a) where the adopters are a married couple, as if he had been born as a child of the marriage (whether or not he was in fact born after the marriage was solemnized);

(b) in any other case, as if he had been born to the adopter in wedlock (but not as a child of any actual marriage of the adopter)

(2) An adopted child shall, subject to subsection (3), be treated in law as if he were not the child of any person other than the adopters or adopter. ...

สามารถสืบทอดมรดกของพี่ชายหรือน้องชายร่วมพ่อแม่บุญธรรม พี่สาวหรือน้องสาวร่วมพ่อแม่บุญธรรม ปู่ย่าตายายใหม่ ลุงและป้าใหม่ได้ด้วย และในทางกลับกันพี่ชายน้องชาย พี่สาวน้องสาว ปู่ย่าตายาย และลุงป้าใหม่เหล่านี้ก็มีสิทธิสืบทอดมรดกของบุตรบุญธรรมนี้ได้ด้วยเช่นกัน

3.2.2.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐนิวยอร์ก

การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องการรับมรดกของประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐนิวยอร์กนั้น จะบังคับใช้บทบัญญัติต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับกรณีนั้น ๆ โดยตรง เช่น พระราชบัญญัติการตายพร้อมกัน เป็นต้น หรือปรากฏในรูปของกฎหมายอื่น ๆ เช่น กฎหมายความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นต้น

1) กรณีการถึงแก่ความตายพร้อมกัน

ในประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐนิวยอร์กนั้น กรณีที่เกิดการตายพร้อมกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปในเหตุการณ์เดียวกัน และไม่มีพยานหลักฐานใดที่จะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลที่ตายในเหตุการณ์เดียวกันนั้น บุคคลใดถึงแก่ความตายก่อน และบุคคลใดถึงแก่ความตายหลัง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องการตกทอดมรดก ดังนี้ รัฐนิวยอร์กจึงบังคับพระราชบัญญัติการตายพร้อมกัน (Simultaneous Death Act) เพื่อแก้ไขปัญหาในเรื่องการตกทอดมรดกที่เกิดขึ้นจากลำดับการตายของบุคคลที่ตายในเหตุการณ์เดียวกัน และไม่มีพยานหลักฐานใดที่จะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลใดตายก่อนหลัง โดยรัฐนิวยอร์กประกาศบังคับใช้ในวันที่ 1 กันยายน ค.ศ. 1943 ซึ่งให้จัดแบ่งทรัพย์สินมรดกโดยให้ถือว่าทายาทนั้นยังมีชีวิตอยู่ และให้จัดแบ่งตามลำดับนั้น ๆ ¹¹⁴

2) กรณีการรับมรดกแทนที่ของบุตรบุญธรรม

ในการรับมรดกแทนที่ของบุตรบุญธรรมในรัฐนิวยอร์กนั้น สิทธิของบุตรบุญธรรมในการได้รับการจัดสรรและสิทธิแห่งการสืบทอดมรดกของบุตรบุญธรรมนั้นอยู่ภายใต้บทบัญญัติกฎหมายความสัมพันธ์ในครอบครัว (The Domestic Relations Law) ซึ่งกฎหมายดังกล่าวกำหนดให้พ่อแม่บุญธรรมหรือ พ่อหรือแม่บุญธรรม (ในกรณีที่มิบิดาหรือมารดาที่สืบสายโลหิตและสมรสกับบุคคลอื่น) และบุตรบุญธรรมนั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันในฐานะบิดามารดาและบุตรตามกฎหมาย และมีสิทธิต่าง ๆ เยี่ยงความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งรวมถึงสิทธิในการสืบทอดมรดกและสิทธิในการรับมรดกที่ได้รับการส่งผ่านมาอีกด้วย ¹¹⁵ ดังนี้แล้วจะเห็นได้ว่า

¹¹⁴ From *THE NEW YORK SIMULTANEOUS DEATH LAW* (pp. 34-35), by Francis X. Conway and William I. Bertsche, 1944, New York: Fordham University.

¹¹⁵ Estates, Powers and Trusts Code § 4-1.1: NY Code - Section 4-1.1: Descent and distribution of a decedent's estate

ประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐนิวเจอร์ซีย์ บุตรบุญธรรมสามารถรับมรดกแทนที่บิดามารดาบุญธรรมหรือแต่บิดาหรือมารดาบุญธรรมได้

อย่างไรก็ดี เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาใช้รูปแบบการปกครองประเทศแบบรัฐรวมที่เป็นสหพันธรัฐ (Federal State) และแต่ละรัฐจะมีกฎหมายเป็นของตนเองในการบังคับใช้ในรัฐนั้น ดังนั้นการตกทอดของทรัพย์สินมรดกบางส่วนอาจจะมิได้เป็นไปตามกฎหมายที่บังคับใช้กับเจ้ามรดก แต่อาจอยู่ภายใต้กฎหมายของรัฐอื่นซึ่งเป็นรัฐที่ตั้งของทรัพย์สินมรดกนั้น ๆ และบังคับใช้กับทรัพย์สินมรดกดังกล่าวตามกฎหมายนั้น ๆ

3.2.2.3 ประเทศมาเลเซีย

กฎหมายเกี่ยวกับการรับมรดกของประเทศมาเลเซียบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติพินัยกรรม ค.ศ. 1959 พระราชบัญญัติการควบคุมและการจัดการมรดก ค.ศ. 1959 พระราชบัญญัติมรดก ค.ศ. 1971 พระราชบัญญัติการจัดแบ่งมรดก ค.ศ. 1958 พระราชบัญญัติการรับบุตรบุญธรรม ค.ศ. 1952 เป็นต้น ซึ่งจะบังคับใช้บทบัญญัติต่าง ๆ ที่ต้องด้วยกรณีในพระราชบัญญัติใด ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1) กรณีการถึงแก่ความตายพร้อมกัน¹¹⁶

กรณีที่มีคนสองคนหรือมากกว่านั้นได้เสียชีวิตไปในเหตุการณ์เดียวกัน โดยที่ไม่สามารถระบุเวลาที่แน่นอนในการเสียชีวิตของบุคคลเหล่านั้นได้ ให้ถือว่าการเสียชีวิตของบุคคลเหล่านั้นเกิดขึ้นตามลำดับอาวุโส โดยผู้ที่มีอายุมากที่สุดจะถูกถือว่าเสียชีวิตเป็นคนแรกและผู้ที่มีอายุ

The property of a decedent not disposed of by will shall be distributed as provided in this section. In computing said distribution, debts, administration expenses and reasonable funeral expenses shall be deducted but all estate taxes shall be disregarded, except that nothing contained herein relieves a distributee from contributing to all such taxes the amounts apportioned against him or her under 2-1.8. Distribution shall then be as follows:

(d) The right of an adopted child to take a distributive share and the right of succession to the estate of an adopted child continue as provided in the domestic relations law.

Domestic Relations Code § 117. Effect of adoption.

1. ... (c) The adoptive parents or parent and the adoptive child shall sustain toward each other the legal relation of parent and child and shall have all the rights and be subject to all the duties of that relation including the rights of inheritance from and through each other and the birth and adopted kindred of the adoptive parents or parent.

¹¹⁶ From *International Succession* (p. 470), by Louis Garb and John Wood, 2010, Oxford: Oxford University Press.

น้อยที่สุดจะถูกถือว่าเสียชีวิตภายหลังบุคคลอื่น ๆ ทั้งหมด อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานนี้ไม่ได้ใช้กับคู่สมรสที่เสียชีวิตทั้งคู่โดยไม่ได้มีการทำพินัยกรรมไว้

2) กรณีการรับมรดกแทนที่ของบุตรบุญธรรม

พระราชบัญญัติการรับบุตรบุญธรรม ค.ศ. 1952 แห่งมาเลเซีย มาตรา 29¹¹⁷ นั้นบัญญัติเกี่ยวกับการรับมรดกของบุตรบุญธรรมโดยกำหนดให้คำว่า “บุตร” ในกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งทรัพย์สินมรดกนั้นย่อมหมายความรวมถึงบุตรบุญธรรมด้วย กล่าวคือให้สิทธิต่าง ๆ ในการรับมรดกของบุตรบุญธรรมเหมือนกับบุตรโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการแบ่งทรัพย์สินมรดก ค.ศ. 1958 แห่งมาเลเซีย มาตรา 3¹¹⁸ ซึ่งกำหนดคำนิยาม “บุตร” หมายถึง บุตรตามกฎหมายและรวมถึงลูกของภรรยาคนใดก็ตามในจำนวนภรรยาทั้งหมดที่เจ้ามรดกได้รับอนุญาตโดยกฎหมายให้มีภรรยาหลายคนได้แต่ไม่รวมถึง บุตรบุญธรรมคนใดที่ไม่ใช่บุตรบุญธรรมที่ได้รับการอุปการะภายใต้บทบัญญัติใน พระราชบัญญัติการรับบุตรบุญธรรม ค.ศ. 1952

---

¹¹⁷ Section 29 Meaning of “child” in any written law relating to the distribution of intestate estates
Notwithstanding the provisions of any written law relating to the distribution of intestate estates for the time being in force in any part of Malaysia to the contrary the expression “child” shall in any such written law include an adopted child.

¹¹⁸ Section 3 Interpretation
“child” means a legitimate child and where the deceased is permitted by his personal law a plurality of wives includes a child by any of such wives, but does not include an adopted child other than a child adopted under the provisions of the Adoption Act 1952.